

58

A
KEGYES-TANITÓREND
KECSKEMÉTI FÖGIMNÁZIUMÁNAK
ÉRTESITŐJE

AZ
1914—15. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI:
BRACH JÓZSEF
IGAZGATÓ.

ELSŐ KECSKEMÉTI HIRLAPKIADÓ- ÉS NYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KÖNYVNYOMDÁJA.

A
KEGYES-TANÍTÓREND
KECSKEMÉTI FŐGIMNÁZIUMÁNAK
ÉRTESITŐJE

AZ
1914—15. TANÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI:
BRACH JÓZSEF
IGAZGATÓ.

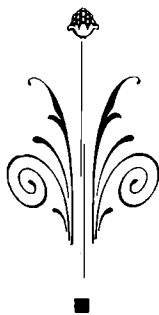
ELSŐ KECSKEMÉTI HÍRLAPKIADÓ- ÉS NYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KÖNYVNYOMDÁJA.

KOHÁRY ISTVÁN GR. ÉLETE

TEKINTETTEL A KECSKEMÉTI KEGYESRENDI
TÁRSHÁZ ÉS GIMNÁZIUM ALAPÍTÁSÁRA.
(1715—1915.)

IRTA:
DR. VÉKONY ISTVÁN
KEGYESRENDI TANÁR.*

* 1909-től 1914-ig a kecskeméti kegyesrendi főgimnázium tanára volt.

I. FEJEZET.

Koháry István gr. élete születésétől Fülek elestéig.

A kor s a benne élő Koháry általános jellemzése. Születése és gyermekevei. Nagyszombati iskoláztatása. Atyja halála. I. Lipót füleki várkapitánnyá nevezi ki. Koháry a bécsi egyetemen. Hazatérése és tisztségének átvétele. A törökök fosztogatása s az ország sanyarú helyzete. Fülek várának jelentősége. Koháry félelmet nem ismerő küzdelme a törökkel. Ezredesi rangja s kitüntetése. A török rabiga összetörése, mint életének vezéreszméje. Az alkotmányért vívott harcok kiújulása. Thököly Imre felkelése. Szövetkezése a törökkel. Ellentét Koháry és Thököly közt. Koháry a nemzetirtó törökkel megalkuvást nem ismer. A kuruc vezér hasztalan igyekszik Koháryt pártjára hódítani. Thököly a törökkel együtt ostromolja Füleket. Török parancsszóra Apaffy Mihály erdélyi fejedelem is az ostromlók mellé áll. Fülek felmentésére schonnan sem érkezik segítség. Koháry hősiességének ellenállása. Az őrség a kapitány akarata ellenére feladja a várat.

II. FEJEZET.

Rabságától haláláig.

Koháry Thököly fogságában. Thököly sikertelen kísérletei Koháry megnyerésére; kegyetlensége foglyával szemben. Koháry szenvedése. Nemeslelkűsége. Mély vallásossága. A szenvedő rab vigasztaló sorai édes anyjához. Balassa Judit grófnő fáradozása rab fia kiszabadítása érdekében. Koháry sanyarú helyzete. Koháry Farkas lépései bátyja ügyében. Thököly felkelésének hanyatlása. Koháry kiszabadulása. Kitüntetése. Buda visszafoglalásánál tanúsított hősiessége. Jobbjának megsbeszülése Eger ostroma alkalmával. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca és Koháry. További szereplése. Országbirói állása. Az országgyűlésektől elrendelt bizottságokban kifejtett működése. Határtalan jótékonyága. Agg kora és halála.

III. FEJEZET.

A)

Külseje. Tudományszeretete. Mély vallásossága. Szigorú életmódja. Fejedelmi adakozásai. Koháry országbirói minőségében. Mint Kecskemét földesura. Jótékonyága a város irányában. A jobbágyok hálás kegyelete s ragaszkodása földesurukhoz. Mint a szegények szerető atyja. Koháry mint költő.

B)

Koháry és a kegyes tanítórend. A rend általános méltatása. Gyors elterjedése hazánkban. Koháry éber figyelemmel kíséri az ország szellemi művelődését. A pozsonyi országgyűlésre menet megismeri a nyitrai piaristák iskoláját. A rendet Kecskeméten is le akarja telepíteni. A százados küzdelmeiktől sokat szenvedett város és Koháry fennkölt elhatározása. A kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium megalapítása. A kegyesrend önfeláldozása és szerény igényei. Az alapító feltételei. A rend a kötelezettségeket elvállalja. Koháry kieszközli az alapítvány királyi és egyházi jóváhagyását. Telket ad a rendnek Kecskemét városában. Majthényi Domokos a rendház első „superior“-a. Bemutatkozása Kohárynál. Az alapító öröme. Az első rendtagok útja Kecskemétre s Koháry gondoskodása. Szíves fogadtatásuk. Első lakásuk. A piarista iskola megnyitása s fejlesztése. A rendház ünnepélyes alapkövetétele s a piaristák kegyelme az alapító irányában. A syntaxis-osztály megnyitása s átköltözés az új épületbe. A tanuló ifjúság lelki életének ápolása. A templom ünnepélyes alapkövetétele s Koháry üdvözlése a piarista iskola részéről. Koháry emlékének megbecsülése. A poetikai s retorikai osztály megnyitása. A kegyesrend kormányának kitüntetett figyelmé a kecskeméti társház és gimnázium irányában. A gimnázium felvirágzása. A nemzet legnagyobb drámaírója: Katona József, a piarista gimnázium tanítványa. A szerzetes tanárok lelkes működése. Az intézet továbbfejlődése. Koháry, mint a debreceni és pesti piarista iskolák barátja s jótevője.

C)

Koháry István gr. általános méltatása Bajzától.

Befejezés.

FÜGGELÉK.

A kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium alapító levele a királyi jóváhagyással együtt.

Források.

Gróf Andrássy Gyula: A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai. I—III. köt. Budapest, 1901., 1905., 1911.

Angyal Dávid: Késmárki Thököly Imre. I—II. kötet. Budapest, 1888., 1889. (Magyar történeti életrajzok.)

Bajza összegyűjtött munkái. 2. bővített kiadás. Toldy Ferenc által. I—VI. köt. Pesten, 1861., 1862., 1863.

Bangha Béla: Jellemrajzok a kath. egyház életéből. 2. kiadás. I—V. köt. Budapest, 1914.

Beóthy—Badics: A magyar irodalom története. 3. kiadás. I—II. köt. Budapest, 1906., 1907.

Berki Miklós dr.: gróf Koháry István. (A budapesti IV. kerületi közszégi felsőbb leányiskola és leánygimnázium 1907—908. évi értesítője.) Budapest, 1908.

Cserhalmy József: A kegyes-tanítórendiek debreczeni társháza- és gimnáziumának története. (A kegyes-tanítórendiek debreczeni algimnáziumának 1895—96. évi értesítőjében.)

Dományi: Series superiorum. — A piarista rendi levéltárban.

Erdélyi Károly dr.: Calazanzi Sz. József a kegyes-tanítórend alapítója. Temesvár, 1893.

Éble Gábor: Koháry István gr. végnapjai 1731-ben. (Irod. tört. közl. 1895. V. évf.)

Fináczy Ernő dr.: A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. I—II. köt. Budapest, 1890., 1902.

VI

- Friedreich Endre: Halápy Konstantin emlékezete. (A temesvári róm. kath. főgimnázium 1902—1903. évi értesítője.) Temesvár, 1903.
- Friedreich Endre dr.: Tanítórendjeink és a magyar iskolaügy VI. A kegyes-tanítórend és iskolái. (Magyar középiskola 1909. II. évf. 10. sz.)
- Historia domus I. (a kecskeméti kegyesrendi társház története I. k.)
- Hornyik János: Kecskemét város története. I—IV. köt. Kecskeméten, 1860—1862., 1866.
- Illésy János: Gróf Koháry István élete és munkái. Karczag, 1885.
- Instrumentum primaevum. — A kecskeméti kegyesrendi társház levéltárában.
- Junker László: A kegyes-tanítórend kecskeméti főgimnáziumának története. Két részben. (A kegyes-tanítórend kecskeméti főgimnáziumának 1895—96. és 1896—97. évi értesítőjében.)
- Franciscus Kazi: Posthuma memoria Stepháni Kohári Tyrnaviae, 1732.
- Károlyi Árpád dr.: Buda és Pest visszavívása 1686-ban. Budapest, 1836.
- Komárik István: Gróf Koháry István élete. Kalocsa, 1891.
- A magyar nemzet története. Szerkeszti: Szilágyi Sándor:
- IV. köt. Franknoi Vilmos: A Hunyadiak és Jagellók kora. Budapest, 1896.
- VI. köt. Angyal Dávid: Magyarország története II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig. Budapest, 1898.
- Márki Sándor dr.: II. Rákóczi Ferenc I—III. köt. Budapest, 1907., 1909., 1910.
- Molnár Aladár: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században I. köt. Budapest, 1881.
- Nagy Iván: Magyarország családai címekkel és nemzedékrendi táblákkal. VI. köt. Pest, 1860.
- Nógrád-vármegye monografiája. Budapest.
- Pest-Pilis-Solt-Kiskun-vármegye monografiája. I—II. Budapest.
- Piaristarendi levéltár.
- Pintér Jenő dr.: A magyar irodalom története. Első rész. I—II. köt. Budapest, 1909. Második rész. I—II. köt. Budapest, 1913.
- Prónai Antal dr.: A piarista iskolák kezdete. Budapest, 1899.
- Prónai Antal dr.: A piaristák színjátéka Pesten a XVIII. században. (A kegyes-tanítórendiek budapesti főgimnáziumának értesítője az 1906—1907. iskolaévről.) Budapest, 1907.
- Szalay László: Magyarország története 2. kiad. I—VI. köt. Pest, 1861—1863., 1865—1866. és 1859. (a VI. köt.)
- Századok: 1870—1872. évf.
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. IV., VI. és XII. köt. Budapest, 1896. 1899., 1907.
- Takáts Sándor: Benyák Bernát és a magyar közoktatásügy. Budapest, 1891.
- Takáts Sándor: A főváros alapította budapesti piarista kollégium története. Budapest, 1895.
- Thaly Kálmán: Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. I—II. Pest, 1872.
- Thaly Kálmán: Bottyán János II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezénylő tábornoka. Pest, 1865.
- Uj Magyar Sion, egyházirodalmi folyóirat 8. évf. Esztergom, 1877.

Rövidítések magyarázata.

H. D. I. == Historia Domus I.

Száz. == Századok.

U. o. == Ugyanott.

Bevezetés.

Midőn a magyar nemzet a török ellen vívott százados harcaiban a rá nehezedő súlyos rabigát végre teljesen összetörte s alkotmányát az uralkodóház részéről fenyegető támadásokkal szemben oly hőiesen megvédte, abban a küzdelmes és válságos korban szerepel Koháry István gr. is, kinek életét óhajtom főbb vonásaiban vázolni. Egyéniségében azon férfiú áll előttünk, kinek változatos és küzdelmes életpályája, szenvedései közt tanúsított törhetetlen lelki ereje, fennkölt lélekre valló s közműveltségünkre messze kiható bőkezű adományai elegendő jogcímet nyújtanak arra nézve, hogy felevenítsük emlékét s hálával adózzunk a lelkes áldozatkészség ezen kiváló példányképe irányában, ki a nemes célú intézmények önzetlen s szinte fejedelmi támogatása által feledhetetlen nevet vívott ki magának a magyar művelődés történetben.

A kegyes-tanítórend is egyik nagy jótevőjét tiszteli benne, mert a kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium szintén Koháry nagyszabású jótékonyágának köszöni létét; mindkettőt ő alapította 1714-ben.

A rendtagok lelkes buzgólkodása folytán mindjárt a következő évben: 1715. febr. 21-én megnyílt a piarista iskola. Kétszáz éve tehát annak, hogy a kegyes-tanítórend — Koháry István gr. áldozatkészsége folytán — a Nagyalföld ezen tekintélyes városában is megkezdte magasztos hivatását: az ifjúságnak vallás-erkölcsi alapon nyugvó hazafias nevelés-oktatását.

Kétszáz év még a nemzetek történetében is nagy időt jelent, annál inkább egyes intézmények életében.

S midőn a kegyes-tanítórend a szent alapítója szellemében folytatott kétszázados munkája után őszinte örömmel látja, hogy eszméit és törekvéseit a haladó kor fényesen igazolta, a Mindenható iránt érzett mély hálával eltelve, első tekintetét arra a férfiúra irányítja, ki vallásos és honfiúi meggyőződését követve, a rendet Kecskemét városában is letelepítette. Koháry István grófé az érdem, kinek nevét és emlékét feledhetlenül őrizi a hálás kegyelet.

* * *

VIII

Jelen értekezésben Koháryt ama mozgalmas korba beállítva kívánom méltatni, melynek egyik szereplő alakja volt. Hogy politikai meggyőződését és pártállását kellőképp megvilágítsam, nevezetesebb mozzanataiban azon harcokat és küzdelmeket is érintem, melyekkel élete szoros kapcsolatban áll.

Külön fejezetet szenteltem Koháry egyéniségének s ezúttal is főképp ama jellemvonásainak bemutatására, melyek őt a kor művelődéstörténetének egyik számottevő tényezőjévé avatták. Ebben a minőségben s az értekezés céljának megfelelő terjedelemben óhajtottam Koháryt, mint a kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium alapítóját megismertetni.

A kitűzött céлом megvalósításához szükséges anyagot a Koháryról és koráról szóló irodalmon kívül a rendi s a kecskeméti házi levéltár adatai szolgáltatták.

Ezúttal is hálás köszönetemet nyilvánítom Német Károly és Pózna József rendtársaimnak, kik szíves útbaigazításaikkal támogatni kegyeskedtek.

A szerző.

I. FEJEZET.

Koháry István gr. élete születésétől Füleek elestéig.

A kor s a benne élő Koháry általános jellemzése. Születése és gyermekévei. Nagyszombati iskoláztatása. Atyja halála. I. Lipót füleki várkapitánnyá nevezi ki. Koháry a bécsi egyetemen. Hazatérése és tisztségének átvétele. A törökök fosztogatása s az ország sanyarú helyzete. Füleek várának jelentősége. Koháry félelmet nem ismerő küzdelme a törökkel. Ezredesi rangja s kitüntetése. A török rabiga összetörése, mint életének vezéreszméje. Az alkotmányért vívott harcok kiújulása. Thököly Imre felkelése. Szövetkezése a törökkel. Ellentét Koháry és Thököly közt. Koháry a nemzetirtó törökkel megalkuvást nem ismer. A kuruc vezér hasztalan igyekszik Koháryt pártjára hódítani. Thököly a törökkel együtt ostromolja Füleket. Török parancsszóra Apaffy Mihály erdélyi fejedelem is az ostromlók mellé áll. Füleek felmentésére sehonnan sem érkezik segítség. Koháry hősiességének ellenállása. Az őrség a kapitány akarata ellenére feladja a várat.

Csábrági és Szitnyai Koháry István gr. szereplése főképp a 17. század utolsó évtizedeire, részben a 18. elejére esik, azon időszakra tehát, midőn hazánk a megpróbáltatások és szenvedések egész sorozatán ment keresztül.

A kor s a benne élő Koháry általános jellemzése.

Alkotmányáért, nemzeti létének biztosításáért óriási harcokat vív, legszentebb jogaiért küzd ellenségeinek özönével szemben, mely ádáz boszújában megsemmisítéssel fenyegeti. A nemzet azonban szilárdan megállta helyét s a rázúduló rettenetes tusában is győzhetetlennek bizonyult, miközben a szabadsághősök és vértanúk ezreinek tündöklő példáit jegyezte fel történelmének lapjaira, annak jeléül, hogy történelmi hivatásának tudatában a súlyos szenvedések korát is nagy lélekkel, jövőjébe vetett törhetetlen hittel s rendületlen akarattal küzdötte végig.

A magyar nemzet tehát ezúttal is fényes tanúbizonyságot tett szívós életerejéről, mert a végpusztulással fenyegető félhold uralmát nemcsak megtörte, hanem le is rázta magáról, felszabadult a százados rabiga alól, anélkül azonban, hogy az óriási küzdelemben elvérzett volna; ugyanakkor az uralkodóház bekebelező törekvéseit is diadalmasan verte vissza az alkotmányért vívott harcaiban.

E mozgalmas időszak fia Koháry István gróf is. »Koháryt nevelésének minden hagyománya azon párthoz fűzi, mely a dinasztia erejétől várta az oltalmat a török terjeszkedés ellenében.«¹⁾

¹⁾ Angyal Dávid: Késmárki Thököly Imre. Első rész. 270. 1.

Híve az uralkodóháznak s midőn ezen politikai meggyőződése mellett rendületlenül kitartva, heves küzdelem után a törökre támaszkodó Thököly Imrének fogságába jut, oly nemes lélekkel s férfias elszántsággal viselte el a rá mért kínokat és megpróbáltatásokat, hogy még az is tisztelettel adózik irányában, aki egyébként nincs vele egy véleményen a politika terén. ¹⁾

Ámbár királypárti, de azért hazáját mindenek fölött szereti. Atyjának s a magyar szabadság vértanúinak szelleme és lelkesítő példája lebeg állandóan lelki szemei előtt, ami abban nyilvánul, hogy a török rabiga alatt sorvadó nemzetének felszabadításáért bármely pillanatban kész életét feláldozni. Ezen magasztos hivatás mellett élte másik legfőbb feladatát az elárvult ország közművelődésének előmozdításában látja, miről azon bámulatra méltó nagy áldozatai tanúskodnak, melyeket egyházának, a magyar közoktatás előharcosainak: a szerzetes rendeknek s az emberbaráti intézményeknek juttatott. S ha mindehhez hozzávesszük keserves rabsága alatt »Munkács kővárában szerzett versei«-t, úgy Koháry a maga fenkölt gondolkozásában áll előttünk.

Születése és gyermekével.

Csábrági és Szitnyai gróf Koháry István 1649. március 11-én született Hont megyének Csábrág nevű várában. ²⁾ Atyja báró Koháry István honti főispán, Fülek várának kapitánya s mint ilyen a töröknek valóságos réme; anyja báró Balassa Judit mintaképe az igazi édesanyának, ki gyermekeit forrón szereti, érték él s minden pillanatát nekik szenteli. Valóban fenkölt gondolkozású nő, ki teljes tudatában van annak, hogy rá kettős feladat hárul, mert a gyermeknevelés nagy munkájában férjét is kell pótolnia, kit nehéz és veszedelmes hivatása: a folytonos hadakozás állandóan távol tart a családi körtől. ³⁾

Bár Koháry ifjúkoráról kevés adat maradt fenn, de az bizonyos, hogy már gyermekéveiben kitűnt vallásosságával és ártatlan lelkületével, emellett azonban a katonai élet iránt is nagy fogékonyságot tanúsított. ⁴⁾ Egyfelől tehát az anya mélyen vallásos lelkülete s műveltsége, másrészt az atya harcias természete egyesül a gyermekben.

Egyébként a környezet is hozzájárult az ifjú Koháry lelkivilágának s jövő hivatásának kialakulásához.

Midőn a nemzet a megoszlás szomorú napjait élte, úgyszólván az egész ország, de különösen a magyarság azon része, mely a török hódoltság szomszédságában lakott, szüntelenül fegyverben állott. Minden

¹⁾ Bangha Béla: Jellemrajzok: 58. l.

²⁾ Szinnyi J.: Magyar írók élete és munkái VI. k. 685. l. és összes életirói u. o. a repertoriumban.

³⁾ Berki Miklós dr.: gróf Koháry István 21. l.

⁴⁾ Franciscus Kazy: Posthuma memoria . . . Stephani Koháry 7. és 9. l.

főúri kastély és vár állandóan hadi készenlétben várja az ellenséges támadást. A várudvarokon ágyúk s más ostromszerek meredeznek, az istállókból harci paripák nyerítése hallik, az épületek pedig a várórség laktanyái. Általában az erődítmény minden részlete, mint a küzdelmes idők koronatanúja az apák hősiességét s titáni erejét lehelte a már zsenge korú ifjak lelkébe.

A kies fekvésű Csábrág minden talpalatnyi földje s az öreg Koháry valamennyi ősi fegyvere szintén fényes hadi tettek emlékét hirdette s az apához méltó fiút a dicső példák követésére serkentette.

Koháry nagyon jól tudta, hogy a hadi iskola — a kor szellemének megfelelően — a gyermeknevelésnek egyik elengedhetetlen kelléke, de tisztában volt azzal is, hogy a fegyverforgatásnak tudományos készültséggel, lelki műveltséggel kell párosúlnia.

Fiát tehát a hazai tudományosság 17. és 18. századi központjába, a jezsuiták nagyszombati kollégiumába küldte, hová épen akkor jutott az ifjú, midőn a főiskola virágzásának tetőpontjára ért, ami Pázmány Péter halhatatlan érdeme, mert hazafiúi lélekre valló fejedelmi áldozatkészségével ő alapította meg a nagyszombati egyetemet.¹⁾

Nem tudjuk ugyan megállapítani az időpontot, midőn az ifjú Koháryt neveltetése és szellemi kiképzése Nagyszombatba szőlította, de viszont 1664-ben itt érte már atyja megrendítő halálhíre, ki a török ellen harcolva, életével fizette meg hősiességét a lévai ütközetben.

I. Lipót méltányolva a nagy veszteséget, mely a derék főúri családot épen a családfő elhalálózása folytán sujtotta, a bányavárosok kulcsának, Fülekek várának megüresedett kapitányi állását kárpótlásul az ifjú Koháry Istvánra ruházta, akinek különben még atyja életében — tizenháromesztendőskorában — a honti főispáni méltóságot adományozta.

A nagy reményekre jogosító, alig 15 éves ifjú azonban korára való tekintettel sem vehette át azonnal hivatalát, másrészt pedig tanulmányait is akarta folytatni. Tisztségében Unger Márton helyettesíti, maga pedig a bécsi egyetem hallgatója lesz, hol a bölcsészet és a klasszikus írók tanulmányozásán kívül igen sok gondot fordíthatott a hittudomány elsajátítására annál is inkább, mert akkoriban a theologia volt minden tudományos műveltség betetőzője. Lelkiismeretes munkásságát különben fényesen igazolja, hogy az egyetemen divatos disputációkban több ízben részt vett, a theologiából a licentiátusi fokozatot nyerte el és 1666-ban egyik disputációja alkalmával I. Lipót 200 arany súlyú lánccal tüntette ki.²⁾

¹⁾ Illésy János: Gróf Koháry István élete és munkái. 5—7. l.

²⁾ Szinnyei: I. m. 685 és Berki u. o. 22—23.

Hazatérése és
tisztségének át-
vétele.

1667-ben tért haza Bécsből, hogy a tanulóévek után karddal sze-
rezen becsületet a magyar névnek. Amint a füleki főkapitányságot el-
foglalta, lekötelező jóságával azonnal megnyerte vitézeinek ragaszkodását,
megszüntette féktelenkedéseiket, úgyanynyira, hogy közülök többen még
vallási gyakorlataiban is utánozták vezéröket. A fiatal Koháry megsze-
rezvén katonáinak bizalmát, megkezdi a vidéket pusztító törökök üldö-
zését, 1) akik annál nagyobb vakmerőséggel űzték garázdálkodásaikat,
mert a magyar biztosok nélkül 1664-ben megkötött szégyenletes vasvári
béke, mint az uralkodó nemzetellenes politikájának egyik szomorú meg-
nyilatkozása, sokkal több előnyben részesítette a szentgotthárdi csatában
legyőzött törököt, mint a győztes magyar nemzetet.

A törökök fosz-
topalása és az
ország szomorú
helyzete.

Fülek várának je-
lentősége.

Fülek várának nagy jelentőséget kölcsönzött az a körülmény, hogy
környékén szétszórva nemesi családok laktak, viszont fekvését tekintve
természetes őrállomása az egész felső vidéknek. 2) De minthogy épen
ezért gyakran ki volt téve az ellenséges támadásoknak, Koháry 1671-ben
a hadi tanácshoz intézett felterjesztésében a vár megerősítését kérte, mire
a kamara 1672-ben 1500 forintot ki is utalt. 3)

Koháry félelmet
nem ismerő küz-
delme.

A fiatal hős sohasem hagy fel az ellenség nyugtalanításával, mert
a szomszédos egri, budai és gyöngyösi törökök gyakran felkeresték Fülek
falait, 4) a várkapitány azonban mindig résen állt és vitézeivel visszaverte
az ellenséget. Más alkalommal viszont támadólag lép fel vele szemben s
egészen a dunai tájakig kergeti. 4)

Hősies elszántsága csakhamar érezte hatását, mert félelmet nem
ismerő alakja rettegett réme lesz a töröknek, neve pedig fogalomná válik
az ellenség szemében.

Ezen kitartó küzdelemre nem a zsákmány, nem is a vad bosszú,
hanem hazája sanyarú állapotán érzett mélységes bánata ösztönzi. Lelke
tele van a mult dicső emlékeivel s a szomorú jelen láttára fájó szívvel
gondol nemzete régi fényére s hatalmára, midőn

»strázsája

Volt hazánk, bástyája
Az kereszténységnek,
Nevezetes híre
Majd évig felére
Magyar nemzetünknek;
Szüntelen nagy kárt tett
Ellentállott, vetett
Pogány ellenségnek

1) Kazy: u. o. 13—15. l.

2) Berki M.: u. o. 23. l.

3) Nagy Iván: Magyarország családai. VI. köt. 291. l.

4) Berki u. o. 24. l.

Török adajának
 Terhét igájának
 Miólta felvette:
 Ösztön, ostor, járom
 — Melly nékem is károm* —
 Forognak előtte;
 Régi titulussát
 S ahhoz való jussát
 Immár elvesztette.«¹⁾

* „Thököly Füleket török segítséggel vette meg.“
 Thaly u.o. 181. l.

Aki így érez, azt a legszentebb hazaszeretet eszméje vezérli, melynek átérzése karjait egyaránt megacélozza. Ez a fenkölt gondolkozás hatja át Koháry egész lényét s ruházza fel azzal az óriási erővel és bátorsággal, melyre az ellenség csak remegve gondol. Koháry nevének pusztá említése elégséges arra, hogy vad futamodásra kényszerítse a budai basa katonáit, kik Eger felé tartva egy falu lakosságát gabonaszállításra akartak kényszeríteni. Az uralkodó tudomást szerezvén a törökverő hős érdemeiről, 1681-ben királyi tanácsossággal tüntette ki, kevéssel utóbb ezredesi rangra emelte, végül a soproni országgyűlésen a kamarási méltósággal ruházta fel.²⁾

Ezredesi rangja s kitüntetése.

Igy halad előre pályáján a vitéz magyar főúr, ki minden erejét s tehetségét, hős lelkének nemes tüzetől hevített egész életét a magyar ember előtt mindig legelsőnek s legszentebbnek ismert célra: a haza védelmére összpontosítja s köti le; dicső tetteivel nemcsak saját nevét teszi tiszteltté — bár egészen öntudatlanul, mert a kitüntetést sohasem kereste — hanem fényt áraszt a Koháry családra is, mely a honvédelem terén szerzett érdemei révén már történelmi multra tekinthetett vissza.

Az a szakadatlan és ádáz tusa, amit Koháry — a maga munkakörében — az Izlám ellen kifejt, az a félelmet nem ismerő lelkiület, mely egyéniségének egyik legfőbb alkotó eleme, az emberi életnek szüntelen kockára tétele és semmibe vétele akkor, midőn a haza szent érdeke s ügye úgy kívánja, kétségbevonhatatlan bizonyítékai annak, hogy nem pillanatnyi felhevülés, nem is az uralkodó kegyének a hajhászása, hanem egy teljesen átélt szilárd meggyőződés, egy valójában átértett élethívatus az a fontos indítók, ami a hőselkű főúr kezében a kardot pihenni sohasem engedi.

A török rablga összetörése, mint életének vezéreszméje.

A benne lakozó óriási akaraterő és tettvágy, az életelveihez való rendületlen ragaszkodás már előre is sejteti, hogy amíg karja fegyvert emelhet, kérlelhetetlen ellensége lesz a töröknek s várja bár börtön, rab-

¹⁾ Thaly K.: Adalékok a Thököly-Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. I. Gróf Koháry István rabéneikéből: „Mi édes hazánknak“ . . . 180. és 181. l.

²⁾ Kazy: u. o. 15—17. l.

lánc, vagy halál, megalkuvást nem ismer, s míg a magyar haza az Izlám rabigát össze nem törte, mindaddig az ellenséggel vívott harcot sem tartja befejezettnek.

Ez a határozott felfogás jegecesedik ki Koháry lelkében a veszedelmes török kérdésről, amit életének minden mozzanata világosan igazol. Így lép be a szereplő férfiak sorába a 17. század folyamán, midőn a magyar nemzet történetének egyik legválságosabb s valóban zivataros korszakát éli. E század fia kétségkívül nehéz idők gyermeke. A súlyos bel- és külpolitikai viszonyok s körülmények -- miként minden magyar embert — Koháryt is a politikai pártállás válaszutjára állították.

Az alkotmányért
vívott harcok ki-
újulása.

A történelem tanúsága szerint e század folyamán nemcsak a törökkel áll harcban a nemzet, hanem az uralkodó család beolvasztó kísérletei ellen is állandóan kell védekeznie. A század elejétől II. Rákóczi Ferenc szabadságharcáig bezárólag fegyverrel kénytelen visszaverni azon támadásokat, melyek az alkotmányt ép az uralkodó részéről érik.

A sérelmek napirenden vannak, a nemzet elnyomatása és kiszípolozása leírhatatlan mérvet ölt a kegyetlen adórendszer s az idegen zsoldosok állandó rablása folytán. S ha a sok szenvedésnek főokát kutatjuk, arra az eredményre jutunk, amit gróf Andrássy Gyula, — Zrínyi Miklós a lánglelkű költő és államférfiú méltatása alkalmával — a mélyen lealázó vasvári békével kapcsolatban, mint a kor történetéből leszűrt s igazságot hangsúlyoz akkor, midőn a legfőbb baj kútforrását azon elszomorító körülményben találja, »hogy az uralkodó nem tudott magyar király lenni és nem érezte azt, amit a nemzet érzett.

Az eredendő bűn abban van, hogy a királynak Magyarország csak eszköz a Nyugat megvédésére, nem cél.«¹⁾

A szégyenletes vasvári béke megkötése, a legönzetlenebb s legnemesebb célzattal megindult Wesselényi-féle szövetkezés vérbe fojtása s az alkotmány eltörlése 1678-ban — mint a magyargyűlölő tanácsosok befolyása alatt álló I. Lipót uralmának mélyen döböntő tényei, — a nemzet tekintélyes részét a felkelés zászlaja alá terelik.

Thököly Imre fel-
kelése.

Az ellenállást a külpolitika is támogatja, mert a felkelőket a Lipóttal harcban álló XIV. Lajos francia király is segítséggel kecsegteti. Thököly Imre áll ezúttal a kurucok élére, kiknek segítségével Felső-Magyarországot a bányavárosokkal együtt hatalmába is kerítette s az uralkodót 1681-ben a soproni országgyűlés megtartására kényszerítette.

Minthogy azonban sokan azt hitték, hogy az udvar csak kényszerűségből tesz engedményeket s mivel Lipót a vallásügyet magánügynek

¹⁾ Gróf Andrássy Gyula: A magyar állam fönmaradásának és alkotmányos szabadságának okai III. köt. 92. 1.

minősítette, végleges béke nem jöhetett létre. Thököly tehát tovább folytatja a harcot, célja azonban nem önzetlen, mert az ország koronájának elnyerése lebeg szemei előtt, de török segítséggel, kinek szövetségese is lesz. Szövetkezése a törökkel.

Koháry István, ki már eddig is hősi tettekkel bizonyította be hazaszeretetét, nem csatlakozik Thököly pártjához. A két szereplő egyéniség közt tátongó ellentétet a két különböző elvi álláspont okozta.

A mohácsi vész óta több ízben felmerült Magyarországon a török szövetség gondolata.

Ámbár e politikai számításban a török csak mint eszköz szerepel, végeredményben a vele kötött szövetség az ország végtelen nagy kárával járt, mert a török a szövetséges viszony dacára is ellenségként viselkedik s az országot nemcsak pusztítja, hanem egyes területeken a magyarságot teljesen kiirtja.

Thököly nem átmenetileg, nem is ideig-óráig támaszkodik török segítségre. A portához való viszonya a keleti szövetség politikája, mely éles ellentétben állott a nemzet multjával és érdekeivel. Magyarország biztos jövőjének s haladásának első feltétele éppen abban állott, hogy területi épségét mielőbb visszanyerje, másszóval a török igát véglegesen lerázza. ¹⁾

Ha tehát Thököly a törökkel lép szövetségre, sőt szoros viszonyba, ha önző célját: az ország koronájának megszerzését az Izlám segítségével akarja megvalósítani, ezáltal csak késlelteti s akadályozza a nemzet felszabadulását.

Kohárynak már eddigi élete is a török ellen folytatott szakadatlan és rettenthetetlen küzdelem jegyében áll, mert a hőslakú férfiú, — miként Zrinyi Miklós a költő, — a haza százados, ádáz és nemzetirtó ellenségét látja és ismeri a törökben, kivel szemben a megalkuvásnak, vagy békés politikának semmiképp sem lehet helye s jogosultsága. Ennél fogva a haza érdekei ellen cselekszik az, aki békét vagy barátságot óhajt a törökkel. Koháry a nemzetirtó törökkel megalkuvást nem ismer.

Ha tehát Koháry lelkét a legmélyebb megvetés- és felháborodás tölti el a török irányában, s ha vele csak a harctéren akar találkozni és szemtől szembe állani, világos, hogy szövetségeseivel, Thökölyvel sem lehet egy táborban, mert lealáznának tartja, hogy A kuruc vezér hasztalan igyekszik Kohárypártjára hódítani.

»Magyarnak üstöke,
Zabolázó féke
Vagyon már kezében,
Esküdt az pogánynak
Töröknek-tatárnak

¹⁾ Gróf Andrássy Gyula u. o. 160. l.

Minthogy hívségében ;
 Levágja barátját
 Atyjafiát, bátyját
 Öldöklő mérgében.« 1)

Épen azért hiába próbálta őt Thököly 1678-ban több ízben is párt-hívének megnyerni, rendületlenül kitartott az uralkodó mellett, miről I. Lipót tudomást szerezvén, ugyanazon év dec. 13-án levelével és aranyláncon függő arcképével tüntette ki. 2)

Koháry, kinek egyéniségében a nagy Hunyadiak korának vitéz magyarja jelenik meg, számtalan harci babérjával, miket véres tusák közepette szerzett, már eddig is fényes tanúbizonyságot tett arról, hogy a rábízott feladatnak derekasan meg tud felelni. Mindazonáltal törhetetlen akaratereje, őseitől örökölt hadierénye Füleek ostroma alkalmával ragyog a maga teljes fényében és valóságában.

Thököly a törökkel együtt ostromolja Füleket.

Midőn Kassa, Felső-Magyarország fővárosa 1682. aug. 14-én a török szövetségre támaszkodó Thököly Imre birtokába jutott, ugyanezen év aug. 22-én a török-kuruc had Füleket is ostrom alá vette.

Török parancsára Apafy Mihály erdélyi fejedelem is az ostromlók mellé áll.

A török parancsára Apafy Mihály fejedelem szintén csatlakozik Thökölyhöz úgy, hogy szept. 2-án az erdélyiekkel már ő is a vár alatt állott.

A törökök régi bosszújokat akarják kitölteni a várórségen és a várkapitányon, kapva-kapnak tehát az alkalmon, annál is inkább, mert már régóta ostromolták kérésökkel a portát, hogy romboltassa le Füleek várát, mely egyébként magas sziklára épült, alatta pedig a hegy tövében a kettős körfallal övezett város foglalt helyet.

Koháry négyezer főnyi magyar és német várórséggel fogadta az ostromló hadat. 3) Elemében érzi magát, örül, hogy szemtől-szembe állhat hazája esküdt ellenségével, ki a magyarságot nap-nap után gyilkolja, irtja, vagy rabszíjra fűzi.

A várkapitányt bizalommal töltötte el várának erőssége s mint más alkalommal, úgy »most is megtörhetlen lélekkel járt el oltalmában s kész volt inkább romjai alá temetkezni, mint a gondjaira bízott kincset, a bányavárosok előfokát Thökölynek általadni.« 4)

Miután Eszterházy nádor Kassa elestéről értesült, már előre is gondolva arra, hogy a kuruc sereg Füleket is ostrom alá veszi, nemesi felkelést rendelt el mindazon vármegyékben, melyeket még nem foglaltak

1) Thaly u. o. 182. 1. („Mi édes hazánknak“ c. költ.)

2) Nagy Iván u. o.

3) Angyal Dávid: Késmárki Thököly Imre I. rész 268—272. 1.

4) Szalay László: Magyarország története V. köt. 238—239. 1.

el a kurucok. Intézkedéséről Koháryt is tudósította, ki a maga részéről mindent megtett, hogy a vár védelmét biztosítsa. Ennélfogva szükségesnek látta a sáncárok kimélyítését, viszont a vár aljánál húzódó síkságra ráeresztette az Ipoly vizét s a környéken lakó nemeseket is a várba szólitotta.

Fülek várának felmentésére sajnos segítség nem érkezik, mert Strassoldo és Caprara még csak ki sem mertek mozdulni Zólyomból, a nádortól hirdetett nemesi felkelés sem vezetett eredményre. Özvegy Koháry Istvánné, a várkapitány kétségbeesett édes anyja, saját jobbágyait és katonáit akarta a vár felmentésére küldeni, de sajnálattal kellett tapasztalnia, hogy senki sem mert oda menni. 1)

Fülek felmentésére sehonnan sem érkezik segítség.

Ily súlyos körülmények között tehát ádáz küzdelem várakozott a várórségre. Koháry azonban helyt állt embereivel, nem ismert félelmet, nem kimélt semmiféle áldozatot akkor, midőn a vár megtartásáról volt szó. Valóban titáni küzdelem kezdődik most.

Mielőtt az ostrom megindult, a vezír követet küldött hozzá, hogy meghódolásra bírja. Koháry azonban hátat fordítva adta tudtára az ellenségnek, hogy szóba sem akar vele állani. Szeptember 2-án a török részről megindult erős lövöldözés jelzi az ostrom kezdetét. 3-án reggel három órakor a két török sáncból irányítva, nagy tüzes gránátok röpülnek a városba, »mintha vérszínű holdgömbök hullanának.« 2) Tíz órakor már az egész város lángban állott s a pusztító elem a szép házakat, a kálvinista és katolikus templomokat s a ferencrendiek kolostorát teljeseleg elhamvasztotta.

A janicsárok a falra felkúszva reggel hétkor már mindenfelől behatolnak a városba.

Rettenetes küzdelem fejlődik most ki; az ostromlottak egy órakor elhagyják a város kapuját, de ugyanakkor a kapu alatt elásott puszkapor felrobbanva, néhány száz törököt megölt. A harc elkeseredetten folyik tovább s az »Allah! Allah!« s a »Jézus! Jézus!« kiáltások erősödése, vagy gyengülése engedett a győző félre következtetni. A várórség hősiessége után a várba húzódik, a janicsárok pedig reggelig vívó árkot húznak.

Koháry hősiessége ellenállása.

Szept. 4-én Thököly ajánlatára három napi fegyverszünetet kötnek, de a hős várkapitány hallani sem akar a vár feladásáról. A küzdelem tehát tovább folyik s Koháry a vele alkudozni akaró Apafy követeit a várba be sem bocsátotta.

A törököt nagyon bántotta az, hogy óriási erőfeszítése ellenére sem sikerült neki a várat elfoglalni, jóllehet az ostrom már 4000 embe-

1) Nógrád vármegye monográfiája 433. l.

2) Angyal D.: u. o. 272. l.

rébe került. Éjnek idején tehát két ízben is egymásután: tizenegy órakor és egy órakor fokozódó erővel rohanja meg a várat, de a halálra elszánt Koháry derék őrségével mindkét esetben visszaszorítja a támadókat. A második három óráig tartó rohamot félórai pihenő követi, majd ismét ostromot indít a török s ámbár még délelőtt is folyik a küzdelem, azért az ellenség sikerrel éppen nem dicsekedhetett.

Sok török fizette meg életével a három rohamot, de a várőrség is kifáradt s jólesett neki, hogy az állandó csatazaj közepette 8-án végre létrejött a fegyverszünet Thökölyvel.

A vár falai nem voltak oly állapotban, hogy fel kellett volna hagyni a védelemmel. Az egymás fölé épített hármás várfalak mindegyikét külön-külön kellett volna az ellenségnek elfoglalnia.

A várkapitány méltán bízhatott tehát az erősségben. De bár eddig tanúsított hősiesség magatartása is világosan mutatja, hogy utolsó csepp véréig védi Füleket s ha romhalmazzá löveti is az ellenfél, csak holttestén keresztül juthat annak végleges birtokába, viszont tagadhatatlan, hogy az erős küzdelem a várőrség számát is apasztotta s »a váron belül oly szűk volt a hely, hogy a szétrobbanó gránátok egyszerre harminc embert is megsebesítettek.«¹⁾ Azonkívül a vár védőinek, valamint a bennrekedt nemeseknek feleségei s gyermekei a heves küzdelem véres jeleneteitől s a lövöldözéstől megrémülve, siránkoztak. Koháry ismerte kötelességét s ámbár el volt tökévelve a hősi halálra, mindazonáltal szeretne volna, ha a várat ura számára megtarthatja. Evégből kilenc követet menesztett a nádorhoz s a királyhoz, de eredmény nélkül. Előre látható volt tehát, hogy az uralkodó a maga részéről ép úgy veszni engedí legbívebb emberét, mint Miksa Szigetvár hősi védőjét.

Az őrség a kapitány akarata ellenére feladja a várat.

Midőn Koháry sehonnan sem kapott segítséget, helyzete még súlyosabbra fordult, mert a várőrség is fellázadt, úgy hogy sem ő, sem Erkrad, a német katonák kapitánya nem bírtak ezentúl embereikkel.²⁾ Sőt Koháryt azzal fenyegették zendülő katonái, hogy ledobják a bástyáról.³⁾ Szept. 8-án egy kálvinista pap ment Apafy sátrába a fülekiek azon üzenetével, »hogy a keresztényeknek átadják magokat.«⁴⁾ Valószínűleg Thökölyvel is érintkezésbe léptek, mert ő vette kezébe az alkudozást, mely 10-én eredménnyel is végződött. Az őrség szabad elvonulást nyert, még az a része is, mely nem csatlakozott Thökölyhez, elvihette magával mindazt, »amit a hátán elbirt.«⁴⁾ A kuruc vezér és a török bosszújának Koháry lett egyedüli célpontja, kire előre láthatólag keserves rabbilincs s leírhatatlan szenvedés várakozott.

¹⁾ Angyal D.: u. o. 274. l.

²⁾ U. o. 272—274. l.

³⁾ U. o. 274. l.

⁴⁾ U. o.

Az őrség a várkapitány megkerülésével kötött alku alapján minden bántódás nélkül távozhatott.⁵⁾ Koháry reggel nyolc órakor már mint fogoly hagyta el a várat; vállán szép karabély s övében két pisztoly volt; jobbról, balról a vezirt helyettesítő »kihaja« s Thököly fogták az övét, hogy a bosszút lihegő janicsárok ellenében megvédelmezzék.

Midőn a magyar táborba értek, Thököly valószínűleg szemrehányással illette Koháryt, hogy miért nem hódolt meg hamarabb a keresztények előtt. »Én nem akartam feladni a várat, felelt Koháry hanem embereim adták fel azt.«⁶⁾

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ U. o. 274. l.

⁶⁾ U. o. 275. l.

II. FEJEZET.

Rabságától haláláig.

Koháry Thököly fogságában. Thököly sikertelen kísérletei Koháry megnyerésére, kegyetlensége foglyával szemben. Koháry szenvedése. Nemeslelkűsége. Mély vallásossága. A szenvedő rab vizsgátló sorai édes anyjához. Balassa Judit grófnő fáradozása rab fia kiszabadítása érdekében. Koháry sanyarú helyzete. Koháry Farkas lépései bátyja ügyében. Thököly felkelésének hanyatlása. Koháry kiszabadulása. Kitüntetése. Buda visszafoglalásánál tanúsított hősiessége. Jobbjának megsebesülése Eger ostroma alkalmával. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca és Koháry. További szereplése. Országbirói állása. Az országgyűlésektől elrendelt bizottságokban kifejtett működése. Határtalan jótékonyága. Agg kora és halála.

Koháry Thököly
fogságában.

Thököly a kezei közé került várkapitányt vasraverve Regécz várába kísérteti.

Szabad lábra már csak azért sem akarta helyezni, mert úgy gondolta, hogy ily előkelő származású fogoly rokonaitól nagy váltságdíjat kaphat. ¹⁾

Thököly sikertelen kísérletei Koháry megnyerésére, kegyetlensége foglyával szemben.

Most kezdődik Koháry szenvedése. Thököly mindenkép parthívének akarja megnyerni. Kísérletezése azonban eredménytelen maradt s végre is kénytelen volt belátni, hogy hízelgő s fenyegető szavai egyaránt hatástalanul pattannak vissza az elveihez rendületlenül ragaszkodó férfiú jelleméről, sőt Koháry — ártatlanságának tudatában — szemére is lobbantja a törökkel kötött barátságát. A férfias nyíltság ezen méltóságteljes megnyilatkozása Thökölyt annyira felbőszítette, hogy a hősllekű várkapitányt azonnal börtönbe vetteti, egyúttal gyilkos szándék is érlelődik meg lelkében, mert foglyát meg akarja öletni.

A lengyel király és tulajdon barátai figyelmeztetésére eláll ugyan Koháry meggyilkolásától, véres szándékát azonban nem kevésbé kegyetlen halálnemre: éhhalálra változtatja át. Eltökéli tehát magában, hogy foglyát a kiéheztetés kínzó gyötrelmeivel pusztítja el.

Koháry szenvedése.

Huszonhárom hónapon át napról-napra csak kenyeret s vizet adatott neki. Ezalatt Koháry ősi birtokaira veti magát s bosszút lihegve a lángoknak s rabló kezeknek dobja martalékkul, viszont Csábrág falainak egy részét fenekestül felfogatja. De mindez nem rendítette meg a sziklaszilárd férfiút, kit végül saját őrei akartak megmenteni. Szándékuk azonban nem sikerült, mert menekülésük közben üldözőik kezébe estek s tettökért

¹⁾ Angyal Dávid: Késmárki Thököly Imre I. rész 275. l.

kegyetlenül meglakoltak. Az őröket karóba húzták, Koháryt pedig Regéczről Munkács várába vitték, hol valóban rettenetes helyzet várakozott rá. Undorító börtönbe zárták, mely oly mélyen feküdt a föld alatt, hogy a szerencsétlen fogoly sohasem látott napvilágot; a pusztá föld volt ülő — s fekvő helye, kenyér és víz a tápláléka. Midőn az idő kemény hidegre fordult, nem kapott meleg ruházatot, a rajta levő viszont már foszlányokban csüngött le róla. A romlott levegő folytonos álmatlansággal gyötörte. Másrészt lábait a sulyos bilincsek annyira megviselték, hogy e kinzó eszközökön majd tágitani kellett, majd pedig felemelni azokat, mert különben a vas, mely a bőrt már úgyis lehorzsolta, a lábszárakba vágódott volna.

Ily borzasztó állapotban némi enyhülést nyújtott volna számára a másokkal való beszélgetés, de Thököly szigorúan eltiltott tőle mindenkit, sőt még azt sem engedte meg, hogy a pap a vallás vigasztalásában részesítse.

Megtagadták tőle a dohányzást is, amihez pedig már annyira hozzá szokott, hogy szinte második természetévé vált. Csak akkor engedte meg ismét neki, midőn az orvos kijelentette, hogy megvonása a fogoly halálát okozhatja.

Koháry a sok szenvedés következtében annyira elgyengült, hogy néhány napon át még azon rejtek ablak szögletéig sem tudta magát elvonszolni, hol mindennapi táplálékát: a számára kimért kenyeret s vizet kapta meg.

Az őrök már halálára gondoltak; lementek tehát érte a börtönbe, honnan a napvilágra hurcolva, csak nagy nehezen tudták életre hozni, majd pedig kegyetlenségük újabb bizonyosságául s betetőzéséül a már teljesen elgyötört rabot ismét előbbi helyére taszították.

Thököly neje, a jólelkű Zrínyi Ilona, megszánya a szerencsétlen fogoly helyzetét, néha napján férje tudtán kívül némi élelmet küldözgetett számára; Thököly azonban neszét vevén a dolognak, kegyetlen parancsával lehetlenné tette, hogy az emberi irgalom legalább némiképp enyhíthessen Koháry sanyarú állapotán.

A kuruc vezér még mindig nem tett le a reményről, hogy Koháryt párthivének megnyerheti. Arra számítva tehát, hogy a sok szenvedés már megtörte a rab főúrat, úgy gondolta, hogy szándékának végrehajtása nagyobb akadályba nem ütközik.

Thököly azonban ezúttal is csalódott, mert Koháry lelki ereje a kiállott gyötrelmek s átszenvedett kínok hatása alatt nemcsak, hogy nem roppant meg, hanem valósággal megacélozódott.

A fogoly főúr most sem tántorodott el meggyőződésétől, sőt midőn ellensége a börtönből felhozatta s maga elé vezettette, Koháry ártatlansága

és nemesi származása tudatában nem akar állva tárgyalni, hanem szék után nyúl s vele szemben foglal helyet.

Thököly, ámbár nem számított ilyen önértetés fellépésre, közömbösséget színelve, szabadsággal kínálja meg, ha pártjára áll. Koháry azonban ezúttal is hajthatatlan maradt s bátran szemébe mondotta neki, hogy életét a hűség megszegése árán megváltani nem tartja tisztességes eljárásnak.

Thököly haragjában bizonyára kivégeztette volna Koháryt, ha barátai s neje ettől vissza nem tartják. 1)

A nehéz fogságban szenvedő Koháry lelkének mélységes bánatát azon költeményekben önti ki, melyeket Munkácson legsúlyosabb rabsága idején alkotott s írószerszámok hiányában gyakori ismétlés által vésett maradandóan elméjébe, de csak kiszabadulása után írta le azokat.

Nemeslelkűsége: Ámbár Kohárynak majdnem minden költeményében akad egy-két versszak, mely fogságára utal, Thökölyt és várnagyait soha meg nem nevezi, pedig módjában állt volna, de az igazán értelmezett keresztény szeretet visszatartotta ettől. Ez mutatja a maga valójában Koháry nemesen érző, igaz keresztény lelkületét. »Talán nagy emberszeretete s a még ellenségeivel is jóltevő Megváltó példája lebegett szemei előtt, mert méltatlankodása soha sem csap át a gyűlölet és boszú hevébe, hanem megmarad a csendes szemlélődésnél és Istenbe vetett bizodalomnál.« 2)

Mély vallásosság.

Ámbár éhséget és szomjúságot szenved, nem kívánja ugyanezt zsarnokainak; a börtön falai közt sínylődve, a külvilágtól s az emberek társaságától megfosztva, sohasem jut eszébe, hogy ellenségeit hasonló megpróbáltatások ériék; Csábrág vára, mely annyira szívéhez nőtt, romokban hever, birtokait az ellenség dúlja s belőle csak a sajnálkozás feljajdulása tör ki, mert megnyugszik Isten rendelésén. 3)

Ez az igazi benső béke, a súlyos megpróbáltatások özönében is szilárd alapon nyugvó lelki egyensúly tükröződik vissza »Most mások örömben« kezdetű rabénekből is, melyben munkácsi fogságának szenvedéseit ecsetelve, lelki világát a maga valójában tárja fel, midőn alázatos lelkülettel így nyilatkozik:

»Lelkemnek keresni
S üdvösséget nyerni
Lehet ez rabságban;
Nem kell többre vágynom
Se többet kívánnom

1) Kazy u. o. 23 - 32. l.

2) Illésy u. o. 59.

3) Illésy u. o. 56. és 59. l.

Széles ez világban :
 Istennek juthassak
 — S hogy boldogulhassak —
 Ő szent országában ;« 1)

Koháry nehéz regéci fogságából 1682. november 2-án felkeresi A szenvedő rab vizsgáló sorai édes anyjához. soraival érte aggódó szeretett édes anyját. A levél mélyen bevilágít írójának lelkébe, melynek alapvonása a Mindenható akaratában való megnyugvás.

Ámbár rabságában nap-nap után a szenvedések egész özönét éli végig s bár lelke könnyebbülést érezne, ha kiönthetné bánatát édes anyja előtt, őszinte fiúi szeretete visszaretten a gondolattól, hogy a gyermekéért bánkódó édes anya szenvedését újabb fájdalommal tetézzé sanyarú helyzetének bemutatása által. Koháry tehát a vallásából merített lelki erő szárnyain felül emelkedik szenvedésein s nemcsak panaszkodás vagy zúgólódó hang nem jön a tollára, hanem még vigasztalni is igyekszik édes anyját, miként leveléből is kiviláglik :

↳ Alázatossan szolgálok Ngodnak.

Csábrágból 27. Septembris költ Ngod levelét fiúi alázatossággal vettem, — mit írjon Ngod, megértettem. Istennek legyen hála, egészségem jól szolgál, s mostani állapotomhoz képest tűrhetőképen vagyok ; hiszem Istent ő szent Fölségét : megadja szabadulásomat, — fiúi kötelességem szerint udvarolhatok Ngodnak ; az minthogy kérem is Ngodat ; felőlem ne búsúljon, se ne törődjék : az szomorú napok után víg üdönk is következhetik. Dicsértessék Istennek szent neve, írom jó igazsággal : csendesen tűröm Istenem látogatását ; hogy pedig Ngodat is megtartotta jó egészségben, áldom szent nevét. . . . Én mostanság minden búsítás, fáradság nélkül töltöm üdömet s pihentetem magamot.«

* Így ír a rab fiú, aki fogságából való kiszabadulását is azért kéri a Mindenhatótól, hogy édes anyjának s a Koháry-család tagjainak »szolgálatjára serényebb« lehessen. 2)

Nem ismerjük ugyan az édes anya sorait, melyekre az idézett levél válaszkép ment, de a levélből világosan kitetszik, hogy Balassa Judit Az édes anya fáradozása a rab fiú érdekében. grófnő Fülek elestével fia sorsáról is értesült. Gyermekének nehéz rabsága határtalan fájdalommal s bánattal tölti el, állandóan szenvedő fiára gondol s érte keseregve valóban vérző szívvel járja az élet tövises útait. A megpróbáltatás nehéz napjaiban a vallás vigasztalásából merít erőt s kitarást, miként gyermeke, kinek lelkébe ő ültette a szilárd hitbeli meggyőződés s a keresztény szeretet csíráit. Mialatt tehát akadályt s nehéz-

1) Thaly u. o. 189. 1.

2) Száz. 1870. 650. 1.

séget nem ismerve, erős lélekkel s törhetetlen akaraterővel fáradozik kiszabadítása érdekében, a hősiesség fokára emelkedett anyai szeretet tündöklök fennkölt egyéniségében.

Pozsonyba megy lakni csak azért, hogy annál könnyebben beszélhessen az udvar befolyásosabb embereivel. S ha börtönben sínylő s bilincsekbe vert gyermekének kínjait élő szóval nem is enyhítheti, legalább soraival keresi fel, hogy a résztvevő anyai szeretet bensőséges hangjával vigasztalva, reményt s bizalmat öntsön hőn szeretett gyermekébe.

A rab nehéz helyzetét s az önfeláldozó anyai szeretet megható voltát tünteti fel Balassa Judit grófnő ama levele, ¹⁾ melyet — 1684. április 25-én — Pozsonyból küld fiának:

»Vigasztaló jókkal áldjon Isten, édes Fiam! Az elmúlt martiusnak második napján adott leveledet annyiból vigasztalással vettem, hogy abból megismerhettem, hogy még élsz; de másoktól szívem szakadásával értem, hogy még csak dolmányod s fejérruhád sincs, s ami legnagyobb, hogy ennyi ideig szenvedsz, és nem tudlak segíteni, noha eleget faggatom elmémet, mások tanácsával is élek, és valamit az anyai szeretet feltalálhatna szabadulásodra, — követném, ha lehetne. Biztatnak ugyan rajtam és rajtad szánakozó sok méltóságos személyek, hogy az Úr-Isten nem-sokára megszabadít, lévén kiváltképen való reflexiója Kegyelmes Urunknak ő Főlségének is reád, kiben nincs is semmi kétségem: csak lenne hamarébb! s tűrhetném még addég keserűségemet, kit is úgy tűrhetnék könnyebben, ha magammal elhittetett nyomorúságidban segíthetnék. Nem írod ugyan, de nekem úgy mondják, hogy vízi-betegség vagyon rajtad; a ki ha úgy vagyon, — mi haszna, hogy annyit nyomorgatnak?! De mivel másképen nem lehet, és csak időtűl kell várunk: azon kérem Istenemet, adjon addég erőt gyöngé természetednek az szenvedésre! Én ugyan meg nem szűnöm, noha azzal is talán csak nagyobb szomorúságot nevelek, hogy levelem által ottan-ottan meg ne látogassalak, kívánván, hogy ez is találjon jó egészségben. Pozsony, 25. Apr. 1684.

Jóakaró anyád

Ballassj Judith m. k.«

Külcím: »Tekintetes és Nagyságos Koháry István kedves édes rab-Fiamnak adassék ez levelem, Munkácson.« ²⁾

Koháry sanyarú
helyzete.

A gyermekéért kesergő édes anya aggodalma mindenkép indokolt; állításai az igazság erejével hatnak, mert teljesen megfelelnek a valóságnak, másrészt a fogoly várkapitány Farkas nevű testvéröccse anyjához intézett levelében (1684. jan. 11.) szintén a rab sanyarú helyzetét ecseteli, midőn így szól: »Én már csak alig várnám, hogy az posta

¹⁾ Illésy u. o. 30. l.

²⁾ Száz.: 1872. 240—241. l.

meggyünne; mert az mint Nagyságod is sokszor mondotta, hogy kételkedik bátyámuram egészségéről: én is bizony nagy Isten irgalmának tarom és nagy csudának, ha ő kegyelmének egészsége szolgál: mert oly keményen tartatta Tököli, hogy hozzá nem állott, haragjában, — még az török sem cselekedte volna azt.«¹⁾

Koháry Farkas a testvéri szeretet őszinte odaadásával buzgólkodik **Koháry Farkas** bátyja s a szintén fogságban levő János nevű öccse²⁾ érdekében. **Közbenjárása** bátyja ügyében.

Egyik levelével (1684. jan. 5.) gr. Rabatta Rudolf cs. tábornokhoz fordul,³⁾ aki azonban azt válaszolja neki, hogy csak a lengyel király jóakarata szerezhethet könnyebbülést és szabadulást fogoly bátyja számára, az udvarhoz forduljon tehát kérésével.⁴⁾

Későbbi sorait (1685. febr. 18.) már Thököly egyik párthívéhez⁵⁾ intézi s köszönetet mond neki azért, hogy fogoly bátyja és öccse kiszabadításán fáradozik, de egyúttal tudtára adja, hogy lehetetlenség 20,000 arany váltságdíjat fizetnie. Mindazonáltal, noha birtokaik feldúlása s egyéb kárvallásaik folytán nehéz anyagi helyzetbe jutottak, ami szerény tehetőségüktől telik, bátyja és öccse kiváltása érdekében szívesen meghozza. »Azért, ha szegény bátyám és öcsém rabságban való halálokban a Méltóságos Fejedelem (Thököly) nem gyönyörködik: remélem, hogy impossibilis conditio (lehetetlen feltétel) vagy sarc, említett atyám fiainak eleikben nem adatik Szegény bátyám egészségtelen, gyenge ember lévén, nem hiszem soká úgyis élhessen; azért illendő sarcát értvén ő kegyelmének tehetségem szerint szívesen szolgállok.«⁶⁾

Kevéssel utóbb (1685. ápr. 12.) ismét Thököly egyik hívét, Sándor Gáspárt keresi fel soraival⁷⁾ fogoly bátyja érdekében. Ez alkalommal is hangsúlyozza azonban, hogy a család súlyos anyagi viszonyai miatt óriási nagy váltságdíjat semmiképp sem fizethet.

»Mindazáltal, az mi vékony értékünkéből kitellik, ő kegyelmiért nem szánnánk, ha irgalmassan kibocsátódnék.«⁸⁾

A rab Koháry István igazi jellemszilárd férfiúhoz illő komolysággal tűri a rá nehezedeő fogságot, megköszöni a kiszabadításán fáradozó testvé-

¹⁾ Száz.: 1872. 239—240. l.

²⁾ Koháry János, István testvéröccse, majdnem három éven át szintén Thökölynek volt a foglya Makovicza (Zboró) várában, majd Kassán. — Thaly K.: Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalom történetéhez. I. köt. 192. l.

³⁾ Száz.: 1872. 238—239. l.

⁴⁾ U. o. 239. l.

⁵⁾ U. o. 242—243. l. Minthogy a levélnek címzéssel ellátott fele már hiányzik, tartalma után ítélve Thököly valamely hívének írhatta Koháry Farkas. — Thaly K. megállapítása alapján. U. o. 243. l.

⁶⁾ U. o. 243. l. és Bangha: u. o. 67—68 l.

⁷⁾ Száz.: 1872. 243—244. l.

⁸⁾ U. o. 244. l.

rének és nagybátyjának gr. Eszterházy Zsigmondnak jóakarátát¹⁾, de egyébként senkit sem zaklat kérésével, sőt feledve szenvedését, őszinte bánatot érez azon, hogy kecskeméti jobbágyainak nem nyújthat oltalmat a végbeli tisztek és katonák zaklatásai ellenében. Kérésükre Farkas öccsét bízta meg a védelemmel (1685. jan. 11.)²⁾

Koháry rabságának mindeme mozzanatai fényesen igazolják, hogy a nemeslelkű főúr a legkeményebb megpróbáltatások és szenvedések közepette is megőrizte lelkének egyensúlyát s ártatlanságának tudatában bensejét béke árasztotta el, melynek rendíthetetlen alapja Koháry mély vallásosságából, igaz keresztény életéből táplálkozott.

Thököly ügyének
hanyatlása.

Idő folytán Thököly szerencsecsillaga is kezd elhalványulni. A nagy felszabadító hadjárat szerencsés megindulása óta Lipót csapatai egymásután szerzik vissza a török birtokában levő várakat. Talán épen ez az oka annak, hogy Thököly ezentúl foglyával szemben emberségesebb bánásmódot tanúsít; kezéről és lábáról levétette a bilincset, meleg ételeket is adatott neki, megengedte továbbá, hogy nemcsak környezetével érintkezhet, hanem hozzátartozóival is szabadabban levelezhet.³⁾ De azért Koháry még mindig a rabság keserű kenyerét ette, még mindig nem ütött számára a szabadulás órája, sőt Thököly parancsára Munkácsról Tokajba, majd Patakra, végül Ungvárra vitték.⁴⁾

Azonban Thököly életében is fordulópont áll be. A török őt okolván a folytonos vereségekért, melyek Lipót részéről érték, 1685. okt. 4-én elfogatja s Nádorfehérvárra viteti. Erre a kurucok szakítva a török barátsággal, tömegesen térnek át Lipót hűségére, kinek vezére gr. Caprara Aeneas tábornok Ungvár visszafoglalására indult, ahol nagyobb nehézségekbe nem is ütközött.⁵⁾ Ezúttal maga a rab Koháry »járt közben Ungvár capitulatiójában, a várparancsnok tudtával, s levelezett Caprarával.«⁶⁾ A vár átadása elég tisztességes feltételek mellett nov. 6-án má megtörtént s ugyanakkor Koháry is visszanyerte szabadságát.⁷⁾

Koháry kiszaba-
dulása.

Koháryt a 38 hónapig tartó fogság, nélkülözés és lelki szenvedés nagyon megviselte. »Az izmos, életerős test egészen elgyengült, a hosszas koplalás lesoványította, az egészségtelen, penészes levegő elűző arcáról a pirosságot, általában az egész ember inkább hasonlított élő csontvázhoz.«⁸⁾

¹⁾ U. o. 245. 1.

²⁾ Száz.: 1870. 651. 1.

³⁾ Berki u. o. 31. 1.

⁴⁾ Száz.: 1871. 57. 1. Thaly idézett munkája — I. köt. 209—210. 1. — alapján.

⁵⁾ Berki u. o. 32. 1.

⁶⁾ Thaly K. u. o. 210. 1.

⁷⁾ Berki u. o. és Thaly u. o.

⁸⁾ Illésy: u. o. 37. 1.

A szabadság éltető levegője, Csábrág kedvelt tartózkodási helye csakhamar meghozta régi egészségét, kedvét annyira, hogy felmehetett Bécsbe, ahol Lipót fényes udvari környezete előtt megölelte tántoríthatatlan hívét, mint a »hűség tükré«-t éltette, arany láncot akasztott nyakába, Fülek várát pedig, mint bátorságának és dicsőségének tanúját örök joggon neki és utódainak adományozta. ¹⁾

Lipót háláját az egész Koháry-családdal szemben óhajtotta éreztetni s leróni, midőn 1685. július 15-én a még mindig börtönben sínylődő Istvánt testvéreivel együtt a grófi ranggal tüntette ki. ²⁾

De nemcsak az uralkodó nyilvánítja elismerését, hanem Magyarországra felszabadításának lánglelkű apostola: XI. Ince pápa is, ki nagyra becsülésének jeléül meleg hangú üdvözlő levelet intéz hozzá, melyben szerencse kívánatait tolmácsolja azon örvendetes alkalomból kifolyólag, hogy a hőlelkű főúr szabadságát ismét visszanyerte s hogy annyi szenvedése közepette is törhetetlen lelkületet tanúsított; ugyanekkor díszkálappal is megtiszteli, amivel a pápák csak azon fejedelmi személyeket szokták megajándékozni, kik a kereszténység védelmében kiváló érdemeket szereztek, egyúttal búcsúiratokat is küld számára. ³⁾

Lipót Koháryt hamarosan újabb munkakörbe állítja: a dunáninnyi részek s a bányavárosok altábornoki rangjára emelte. ⁴⁾

Ezen magas állás a fennkölt gondolkozású férfiút ismét abba a kedvező helyzetbe juttatja, hogy fokozottabb erővel folytassa a harcot a törökök ellen.

A nagy felszabadító hadjárat diadalmas megindulása, mint a török hatalom rohamos hanyatlásának kétségbevonhatatlan tanújele, nemcsak a magyar nemzetbe öntött újabb reményt és lelkesedést, hanem az egész keresztény világ figyelmét és őszinte érdeklődését is hazánk felé terelte, annál is inkább, mert Magyarország a pogánysággal vívott százados harcai folytán a kereszténység védő bástyájaként szerepel az európai államok köztudatában. A művelt nyugat népeit az a magasztos gondolat és hővágú hatotta át, amit Michelet francia történetíró a magyarok fegyverével megvédett népek nevében e szavakkal fejez ki: »Vajjon mikor fogjuk leróni tartozásunkat ezen áldott nép, a nyugat megmentője iránt?!« ⁵⁾

XI. Ince ügybuzgó fáradozása s határtalan anyagi támogatása folytán végre megvalósul Magyarország s az egész keresztény világ hővágya: Buda felszabadítása.

¹⁾ Kazy u. o. 36—37. 1.

²⁾ Illésy u. o. 38. 1. — Címere a Beóthy-Badics: A magyar irodalom tört. 3. kiad. I. köt. 428. 1.

³⁾ Kazy u. o. 38. 1.

⁴⁾ Illésy u. o.

⁵⁾ A magyar nemzet története. Szerk. Szilágyi Sándor. IV. köt. 516. 1.

A nagy pápa egyrészt fegyverszünetre bírja XIV. Lajost és Lipótot, másrészt ugyancsak Magyarország felszabadítása érdekében szent ligát hoz létre, melyben rajta kívül Lipót, Szobieszky János, Velence s Malta vettek részt. Egyúttal keresztes hadjáratot is hirdet a török ellen, mire mindenünnen önkéntesek érkeznek Buda ostromára. Főkép a német birodalom küld jókora segédhadat Lotharingiai Károly táborába.

A keresztény erők együttműködése kétségkívül nagyban hozzájárult a hadi vállalat sikeres befejezéséhez; tagadhatatlan azonban, hogy a magyar nemzet félelmet nem ismerő harci tüze s rettenthetetlen hősiessége az a fontos tényező, mely az ostromnak aránylag gyors lefolyására s valóban diadalmas befejezésére döntő hatással volt.

Buda visszafoglalásánál tanúsított hőssége.

Mint minden igaz magyar ember, a töröknek rettegett réme: Koháry István is résztvesz az örökké nevezetes győzelem kivívásában. 1686. július havában Hatvan és Eger közt figyelt embereivel, 1) majd pedig augusztus 11-én bevonul a táborba Balassa Gáborral együtt 2200 magyar élén, kiket a rohamhoz jól fel lehetett használni. 2)

Az ostromlók ezrei közt harcol tehát Koháry is huszáraival, kik ama csapatok közé voltak beosztva, melyek a lothringeni herceg seregének balszárnyát alkották. 3)

Óriási küzdelem és erőfeszítés árán végre szept. 2-án Buda vára felszabadult a 145 évig tartó török rabiga alól.

Koháry derekasan megállta helyét s bőségesen kivette részét a rettenetes tusából. Erre vall a hadvezetőségnek azon intézkedése is, hogy a visszafoglalt Buda őrizetét — kétezer magyarral — reá és Beck fő-örmester négyezer németjére bízta. 4)

Jobbjának megsebesülése Eger ostroma alkalmával.

Az 1687. év őszén a még mindig török kézen levő Eger várát — Dobó István lángoló hazaszeretetének ezen örökké emlékezetes színhelyét — ostromolja Lipót serege Doria (Auria) János vezérlete alatt. Itt találjuk katonáinak élén Koháryt is, ki bámulatraméltó hősiességével újabb harci babérokat szerez, mert mint Szalay László történetírónk teljes joggal mondja: Eger meghódolása »Koháry István lángbuzgalmának is volt köszönhető.« 5) Ez alkalommal azonban szerencsétlenség éri. Midőn ugyanis egy ízben a nagy erővel kirohanó törököket visszaszorítja s egészen a kapukig üldözi, a falakról rá irányított lövéstől jobbra oly veszedelmesen megsérült, hogy az ütközetből távozni kényszerült. Mint-hogy a golyó jobb karcsonjtját összezúzta, oly heves fájdalom gyötörte,

1) Dr. Károlyi Árpád: Buda és Pest visszavívása 1686-ban, 364. 1. 1. jegyz.

2) U. o. 364. 1.

3) Szalay László: Magyarország története. V. köt. 344—345. 1. 2. jegyz.

4) U. o. 347—348. 1.

5) U. o. 403. 1.

hogy már életbenmaradásáról is lemondtak. Barátainak tanácsára Bécsben újabb műtétnek vetette magát alá, ami azonban a hibás gyógykezelés folytán nem sikerült, minthogy az orvos a karján végighúzódo int is ketté vágta. E mélyen lesujtó csapás megfosztotta Koháryt jobbjának használatától, ¹⁾ mely fegyverfogásra és írásra egyaránt alkalmatlanná vált. ²⁾ Kiesik tehát a kard a vitéz magyar főúr kezéből, meg kellett válnia a csatasíktól, hol annyi diadalt aratott. Élete ezentúl új irányba terelődött.

Miután rövid időre a hadakozások sorozata lezáródott, a háború által okozott bajokat igyekezett orvosolni. A nagyon is megrendült közigazgatást és igazságszolgáltatást rendezte, a nép vagyonosodásán fáradozott; jó karba hozta elpusztított birtokait s kijavította megviselt várait. Szabad óráiban viszont lelki tehetségeinek ápolásával foglalkozott, olvasgatott és írt. ³⁾

Igy telnek Koháry napjai a nagy felszabadító hadjárat további folyamán, mialatt a bécsi kormány Lipóttal egyetértve elérkezettnek látta az időt központosításra törekvő politikájának keresztül vitelére.

Ámbár a török iga lerázása első sorban s főkép a magyar nemzet soha nem lankadó, kétszázados küzdelmének az eredménye, az uralkodóház mégis mindenfelé azt hirdette, hogy Magyarország felszabadítása saját fegyvereinek a műve s ily módon jogcíme is van arra nézve, hogy hazánkat az örökös tartományok közé sorozza.

Folytatja tehát régi kárhozatos politikáját, mellyel azonban még mindig csúfos kudarcot vallott az alkotmányáért hőiesen küzdő nemzet ellenében. Nem okúlva a multak tanulságain, a szenvedések egész áradatát zúdíja ismét az országra, abban a téves hitben ringatózva, hogy életerejét a százados küzdelmek teljesen megtörték s felemésztették. De számításában ezúttal is csalódott, mert kegyetlen és kiszípolyozó politikája ellen ismét fegyvert ragad a nemzet s megvívja dicső harcát a legönzetlenebb s épen azért a legnagyobb magyar szabadsághősnek: II. Rákóczi Ferencnek vezérlete alatt, ki méltán elmondhatta, »hogy első és főcélja a hazának idegen járom alól való felszabadítása;« ⁴⁾ ki joggal írhatta, »hogy tetteiben egyedül a szabadság szeretete vezette« ⁵⁾ s kinek »fegyverre kelése alatt semmi uralmi vágy, semmi magánhaszon, vagy dicssomj nem lappang.« ⁶⁾

Ezen korban is szerepel Koháry. Feltűnő azonban, hogy most is az uralkodó pártján találjuk.

¹⁾ Kazy u. o. 39—41. 1. és Bajza összegyűjtött munkái. III. köt. 133. 1.

²⁾ Bajza u. o.

³⁾ Illésy: u. o. 40. 1.

⁴⁾ Dr. Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc I. köt. 29. 1.

⁵⁾ U. o. 34. 1.

⁶⁾ Gróf Andrássy Gyula: u. o. 185. 1.

Nehéz volna eldönteni, vajjon a Thököly fogságában kiállott szenvedések emléke volt-e rá döntő hatással, vagy az esetleg felmerülő török szövetség gondolata, amit azonban Rákóczi fenkölt hazaszeretete már eleve kizárt.

Valószínű, hogy mint királypárti és túlságosan jóhiszemű ember nem merte feltételezni az uralkodóról, hogy a tömérdek csapás és szenvedés az ország koronás fejének tudtával s beleegyezésével sújtja a nemzetet. Pedig a fölkelés országos jellege s az egész nemzetnek lelkes állásfoglalása II. Rákóczi Ferenc szabadságharca mellett kétségtelenül meggyőzhette volna arról, hogy Lipót magyar királyi voltáról megelégedkezve, a nemzet ellenségeinek sorába állott. Koháry tehát továbbra is királypárti maradt, kit a felkelés kezdetén 1703-ban az alvidéki megyékbe küldtek, hogy sereget szervezzen; az itt összegyűjtött magyar hadakat ezután a Vág folyóhoz vezette, nehogy a kurucokhoz szegődjenek. 1)

A kurucok és I. Lipót hadai közt hamarosan megtörtént az összeütközés.

Amint Rákóczi 1703-ban első sikereit kivítva s az egész ország megmozdult a magyar szabadság ügyének védelmére, gr. Schlick Lipót tábornagy — október folyamán — a fölkelők ellen vezetni 5200 főből álló seregét, melynek ereje az északnyugati vármegyék felkelő nemeseivel gyarapodva, a hónap végéig megkétszereződött. Október 31-én ment végbe az a csata, mely Ocskay László vereségével végződött, egyúttal Lévát is visszafoglalták a kurucoktól Lipótnak hadai.

Rákóczi a veszedelem hírére Bercsényit és Károlyit küldte Schlick és Forgách ellen. A két kuruc tábornok egyesült erővel le is győzte Forgách hadait nov. 15-én, épen azon a napon, 2) midőn »Schlick Besztercebánya hódolatát fogadta.« 3)

Bercsényi a királypártiakat Zólyom falai közé szorította vissza, a külvárosokat pedig felégette.

Miután Forgách és Koháry Zólyomban Schlicktől és a Trencsén körül táborozó Ritschan tábornoktól néhány napig hiába vártak segítséget, a súlyos sebében fekvő — még ekkor királypárti — Vak Bottyánt 230 főnyi őrséggel a várban hagyva, éjnek idején kitörték Zólyomból s a Garamon átkelve Szentkereszt felé irányították útjokat. 4)

Kudarccal végződött tehát Koháry első szereplése Rákóczi hívei ellen. A királypárti főúr továbbra is a táborban maradt ugyan, de nagyobb szerepet nem töltött be, hanem inkább a béke megkötésére fordítja összes

1) Thaly K.: Bottyán János 33—34. l.

2) Dr. Márki S.: u. o. 299. l.

3) U. o.

4) Thaly K.: u. o. 37. l. és Szalay L.: u. o. VI. köt. 108—109. l.

igyekezetét. 1) Szívesen vette tehát I. Lipót felszólítását, aki --- az 1704. év október havában megtartott -- selmecbányai békeértekezlet egyik biztosává nevezte ki; hasonló minőségben működnek vele együtt: Széchenyi Pál, kalocsai érsek, gr. Lamberg Zsigmond, báró Szirmay István, Okolicsányi Pál és Viza János, címzetes püspök. Az értekezlet elnöke br. Seilern János, miniszter. 2)

Koháry minden erejével a béke létrehozatalán fáradozott s társaival együtt biztosította Rákóczi híveit, hogy I. Lipót a tudtán kívül történt sérelmek orvoslását teljesíteni fogja. 3)

Kétségtelen, hogy a magyar érzésű Széchenyi Pál kalocsai érsek Koháryval együtt őszintén óhajtotta a nemzetre nézve előnyös béke megkötését; hiszen a kurucok legtöbb követelését a labanc urak is helyesnek tartották, 4) azonkívül Széchenyi a kiváló magyar főpap királypárti létére is bátran megírja az egyik miniszternek, »hogy a sérelmek alapja a királyi szó meg nem tartása.« 5)

De Lipót szinte eleve megghiúsítja a békés megegyezés lehetőségét azon elhibázott ténye által, hogy az értekezlet vezetésével báró Seilern János minisztert, a magyarellenés, osztrák politika egyik túlzó képviselőjét bízta meg, ki selmeci kiküldetéséről úgy nyilatkozik, »mintha bűnösöknek menne kegyelmet adni.« 6) Seilern kinevezése Széchenyit is nagyon bántotta. 7)

Ily körülmények közt tehát éppen a bécsi udvar szűkkeblősége miatt nem jöhetett létre a béke.

Rákóczi nem bízva Lipót ígéreteinek őszinteségében, a béke biztosítására Erdély függetlenségét s a tengeri hatalmak kezességét követelte. Az udvar azonban Rákóczi ezen feltételeivel szemben a rideg visszautasítás álláspontjára helyezkedett.

Koháry »bár kellettlenül« ezután is szerepel a csatákban. 8) Tőle telhetőleg azonban a béke megkötésének lehetővé tételén munkálkodott. Másrészt tetemes összegeket adott kölcsön az országnak a háború sikeres vezetésére s a maga költségén egy huszár csapatot állított ki, melynek felszerelését és élelmezését szintén ő fedezte. 9)

1) Szinnyei J.: u. o. VI. köt. 687. 1.

2) Dr. Márki S.: u. o. 362., 364. 1.

3) Illésy u. o. 41. 1.

4) Gróf Andrássy Gy.: u. o. 248. 1.

5) U. o. 249—250. 1.

6) Dr. Márki S.: u. o. 362. 1.

7) U. o.

8) Szinnyei J.: u. o. 687. 1.

9) Illésy J.: u. o. 41—42. 1.

»Az 1707. évi ónodi gyűlésen a kurucok őt is megnótázták és birtokait szétesztették.«¹⁾ Csábrág vára, melyet a kurucok még 1703-ban hatalmukba kerítettek s rabtartó helynek használtak, Rákóczi rendelkezése alapján Bercsényié lett, de Pálffy már 1709-ben csel útján visszafoglalta a kurucoktól.²⁾

További szereplése.

József 1707-ben az altábornagyi rangot adományozza Kohárynak, hogy ezáltal magának is lekötelezze,³⁾ az 1711. év elején pedig Hont megye örökös főispánságát ruházza rá, a nógrád-megyei főispáni állást viszont, melybe még 1665-ben nyert beiktatást, »a családban örökösé tette,« azon kikötéssel, hogy mindig a legidősebb fiú jusson a tisztség birtokába.

Józsefet még 1711-ben III. Károly váltja fel a trónon, aki szinten nagy kegyeletet tanúsít hű emberével szemben, amennyiben az 1712. évi koronázó országgyűlés alkalmával negyvennyolc évi hű szolgálatáért oly módon jutalmazza s elpusztított jószágaiért azzal kárpótolja, hogy a hadi tanács előterjesztésére teljes fizetéssel küldi nyugalomba.

Koháry azonban ezután sem szűnik meg továbbra is munkálkodni s a közélet terén magas tisztségnek jut birtokába, midőn az 1714-iki országgyűlés a nádorrá választott Pálffy Miklós helyébe őt emelte az országbírói állásra s minthogy jobbját a sebesülés következtében nem használhatta, a 29. t.-c. engedélyt adott neki arra nézve, hogy a sajátkezű aláírása helyett ezüstlapra vésett nevét használhassa.⁴⁾

Országbírói állása.

Az 1714. országgyűlésen a primás és a katolikus püspökök többek közt azon panasszal fordultak a királyhoz, hogy a protestánsok oly helyekre is kiterjesztik az istentisztelet tartásának jogát, iskolát, tanítókat oly helyeken is tartanak, melyeket az 1681. törvények meg nem neveznek. Az ebből származó vitának az 1715. 30. t.-c. vetett véget, melyben az uralkodó az 1681. és 1687. években hozott vallásügyi törvényeket megerősíti, amennyiben pedig e törvényeket még nem foganasították, vagy időközben bármelyik rész megsértette volna, törvényesen kirendelt országos bizottság tartson vizsgálatot. A királytól kinevezett négy férfiú közt szerepel Koháry István országbíró is.⁵⁾

Az országgyűlésektől elrendelt bizottságokban kifejtett működése.

Az 1715. országgyűlésen a 39. t.-c. alapján, mint a Morva-vidéki küldöttség elnöke azon biztosok közt foglal helyet, kiknek az ország határait kellett helyreállítani, melyeket a háborúk megzavartak.

¹⁾ Szinnyei J.: u. o. 687. l.

²⁾ Thaly K.: Vak-Bottyán 463—464. l.

³⁾ Szinnyei J.: u. o.

⁴⁾ Iléssy u. o. 43. l. és Szinnyei u. o. 688. l.

⁵⁾ Molnár Aladár: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században I. köt.

A 43. t.-c. alapján szervezett bizottságban, melynek feladata a német katonaság ellen felhozott panaszok felülvizsgálása s a felmerülő bajok orvoslása volt, szintén ott találjuk Koháryt, mint bizottsági tagot.

Ugyanezen országgyűlésen a politikai, katonai és közgazdasági ügyek szervezésére kiküldött bizottságban királyi kinevezés alapján ő is részt vesz.

Az 1723. országgyűlésen az a kitüntetés éri, hogy választás útján ismét bejut több bizottságba, így a többek közt a Morva határszél megállapításával megbízott férfiaknak megint ő az elnöke. ¹⁾

Eközben az 1715. 30. t.-c. alapján kiküldött vallásügyi országos-bizottság 1720. március 15-én az ő elnöklete alatt kezdi meg üléseit. Mint-hogy azonban a katolikusok és protestánsok nem tudtak megegyezésre jutni, a biztosok javaslatára III. Károly »feloszlotta a bizottságot.« ²⁾

Farkasnak unokáját, Barkóczy Krisztina grófnőt vette feleségül, mint a nagy beteg ápolója meghatottan írja fiának, Ferenc grófnak (1731. márc. 24.): »Pogány volna az, ki meg ne szánná ily hosszas küzködésben és tusakodásban.« ³⁾ Majd pedig március 29-én délután egy és két óra között kezében a kereszttel, melyet a táborban s a börtönben mindig magánál tartott, 82 éves korában csendesen elhunyt. ⁴⁾

Gróf Károlyi Sándor a halál bekövetkezésének napján fájo szívvel tudatja fiát soraival, hogy »ma tizenkettődik napjátul fogva tartó hosszas agóniája után, délután istenessen kiadá lelkét az eő Teremtőjének, az kitül vette.« ⁵⁾

Temetését csak április 11-én tartották meg, hogy a messziről jövő rokonok és ismerősök is megjelenhessenek. Az elhunyt nemeslelkű főurat az általa emelt garamszentbenedeki sírboltban, a bencések egyházában helyezték örök nyugalomra. Temetésén ott voltak Farkas nevű testvérének egyetlen élő fián, Koháry Andráson kívül a széleskörű rokonság, Nógrád, Hont, Pozsony, Nyitra és más megyék követei s nagyszámú jobbágyság, mely őszinte fájdalom és könnyek közt vált meg az elhunytól, kiben szeretett atyját tisztelhetette. ⁶⁾

Kecskemét városa is méltóképen rőtta le kegyeletének adóját elhunyt földesura irányában. Amint Koháry halátáról értesült, egész hét folyamán reggel és este egy óráig tartó harangszó hirdette a nemeslelkű főúr halálát s a lakosság mélyen áttézzett fájdalmát.

A kecskeméti kegyesrendi társházat, melynek a vele kapcsolatban

¹⁾ Illésy u. o. 44—45. l.

²⁾ Molnár A.: u. o. 279—280. l.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Kazy u. o. 56—57. l. és Irod. tört. közl. V. 464. l.

⁵⁾ Irod. tört. közl. u. o.

⁶⁾ Illésy u. o. 50. l.

levő gimnáziummal együtt az elhunyt volt az alapítója, a betegeskedő (ágyban fekvő) Demka Sándor házfőnök helyett Halápy Konstantin rendfőnöki titkár képviselte a temetésen, ki a városi tanács küldöttségéhez csatlakozva jelent meg Csábrágon, 1) hol a végtisztességen nagyszámban összesereglett gyászoló nép őszinte megindultsággal búcsúzott el attól a férfiútól, kinek nevét mindenkorra felejthetetlenné teszi az önzetlen, sokoldalú s valóban nagy méretű jótékonyság.

III. FEJEZET.

Koháry egyénisége s a művelődés terén szerzett érdemei.

A)

Külseje. Tudományszeretete. Mély vallásossága. Szigorú életmódja. Fejedelmi adakozásai. Koháry országbírói minőségében. Mint Kecskemét földesura. Jótékonysága a város irányában. A jobbágyok hálás kegyelete s ragaszkodása földesurukhoz. Mint a szegények szerető atyja. Koháry mint költő.

Külseje.

Vessünk néhány pillantást Koháryra az emberre és költőre is. A Beóthy-Badics irodalomtörténetében 2) látható arcképéhez találóan festi külső megjelenését Bajza József a következő sorokban: »Termete közép volt a sugár és zömök közt, tagjai izmosak, hibátlanok, kivéve jobbát, mely az egri ostromban kapott sérelem miatt kissé öszvehúzódott volt. Domború, félig kopasz homlok emelkedett föl szemöldei fellett, melyek alól egy pár kék villogású szem lövelte sugárait. Arcán, mely férfiúi szépséggel teljes vala, tiszteletet gerjesztő méltóság ült. Halavány színe bizonyos gyenge, kétes pirosság által vala felderítve, s e szín — mint életírói vallják — arcán mindig egyforma volt és semmiféle viszontagságok között nem változott. Csalhatatlan jele a tiszta, erős s magán uralkodni tudó léleknek.« 3)

Kohárynak jó emlékező tehetsége volt; az eseményeknek nemcsak éveit, hanem napjait is pontosan vissza tudta idézni elméjébe, sőt börtönében készített s »eldúdolt« verseit később emlékezet után írta le.

Tudomány szere-
tele.

Az egyházi s világi tudományok terén egyaránt széleskörű ismeretekkel rendelkezett, melyeknek elsajátításában nem ismert fáradságot. A könyvet még a táborba is magával vitte. De nemcsak szerette a tudó-

1) H. D. I. 134. 1.

2) 3. kiad. I. köt. a. 428. lap után mellékelve.

3) Bajza összegyűjtött munkái. 2. bővített kiad. Toldy Ferenc által. III. köt. 138. 1.

mányokat, hanem mások erkölcsi és szellemi kiképzéséről is gondoskodott, amit azon nagy áldozatok igazolnak, melyeket a különféle tanintézeteknek juttatott. 1)

Hősiessége és tudományszomja szoros kapcsolatban áll keresztény jellemével s mély vallásosságával, mely erényes életében nyer méltó kifejezést. Lelki világának hű képe tárul fel azon magasztos életévekben is, melyek megingathatatlan hitének szilárd alapjait alkották s lelkének uralmát a súlyos megpróbáltatások feltornyosuló hullámai ellenében is feltétlenül biztosították. Mély vallásossága.

A szenvedések tüzeiben átélt s átértett vezéreszméinek bemutatására szolgáljanak a következő példák.

»Isten ügyéért a legnagyobb kínokra, sőt a halálra is kész vagyok.

Istent mindenek fölött kell szeretnünk, minden munka hasztalan, ha nem az Istenre és a lélek üdvére vonatkozik.

Sohasem fogom túrni, hogy bárkinek kedvéért is az Ég urát megbántsam.

Nem akarok oly pillanatban élni, amelyben a lelkiismeret fordulásától kellene félnem.

A jó lelkiismeret nagyobb élvezet, mint a gazdaság minden csábja.

A börtön sötétjében nyertem azon világosságot, mellyel a világ csábításait és furfanjait felismertem.« 2)

A hőslélekű férfiú élete világosan igazolja, hogy ezen magasztos elveket tényleg valóra váltotta.

Sohasem nőszült meg; hogy életét teljesen a közügynek szentelhesse. 3)

Ámbár nagy vagyona volt, egyszerű életmódot folytatott, a fölöslegest pedig a szegényeknek, az egyházaknak s a szerzetes rendeknek adományozta.

A történelem nagy embereire emlékeztető szerénység egyik jellemvonása s épen ebben rejlik az oka annak, hogy a kitüntetések sohasem kereste, hanem került.

Mély hite s erkölcsös élete az erények magaslatán áll. Vallási kötelemeinek mindig a legnagyobb áhítattal s buzgó szívvel tett eleget, egyúttal nagy tisztelője volt a Boldogságos Szűznek. 4)

Hítbuzgalmáról tesz tanúbizonyságot azáltal is, hogy a Szentháromság tiszteletére együletet alapít, melynek célja a Szentháromság imádásán kívül a magyarság terjesztésére irányult. 5)

1) Komárik István: Gróf Koháry István élete. 16. 1.

2) Komárik u. o. 16—17. 1.

3) Bangha u. o. 78. 1.

4) U. o. 17—20. 1.

5) Új Magyar Sion. 8. évf. 1877. 797. 1. Némethy Lajos a „Budapesten létezett vallási társulatokról.“

Mély vallásosságának számos más tanújele is maradt fenn.

A szentantali kastélynak, 1) melyet Kóháry István építtetett, valamint az ottani várkápolnának vannak rá vonatkozó nevezetességei. A kápolna kázzátán — Kóháry végső éveiből — látható egy szimbolikus és szépen festett kép, melyet bizonyára az ősz költő tervezett, a rá alkalmazott feliratokat maga készítette, vagy választotta, csupán a kivitel a festő érdeme. A feliratok közt találjuk a következőket is:

»Passio Christi reficit. Gratia Spiritus Sancti respicit. Misericordia Dei recipit.« Krisztus kínszenvedése felüdit. A Szentlélek kegyelme rám tekint. Isten irgalma magához ölel.

»In vanitate mundus deficit.«

A hiúság bűnében szenved a világ.

»In voluptate caro inficit.«

Az érzéki örömben beszennyezi magát a test. 2)

Szigorú életmódja.

E gondolatok is fényes bizonyítékai szilárd alapokon nyugvó vallás-erkölcsi életének, melyet mély lelki épüléssel látott egész környezete s mindaz, ki vele érintkezésben állott. Szigorú életmódjára vall különben azon élelve is, melynél fogva bort sohasem ivott, napjában csak egyszer evett, a dohányzáson s fekete kávéval kívül semmiféle élvezetet sem engedett magának. Kemény ágy szolgált fekvőhelyéül, melyen a párnát egyszerű medvebőr helyettesítette. Még a betegség sem tudta rábírní, hogy kényelmesebb ágyat használjon; csak lelkiatyja sürgetésére változtatja nyugvóhelyét, akkor is csak pár percre, mert a pap távozása után ismét előbbeni kemény ágyát foglalja el. Erkölcsi tisztaság tekintetében tehát époly szilárdságot tanúsít, mint amilyen rettenthetetlen katona volt az ellenséggel szemben. 3)

Fejedelmi adakozásai.

Kóháry jótékonyasága sok oldalú, de mégis főképp a szerzetes rendek fölségélyezését és terjesztését tartja elsőrangú kötelességének abban a tudatban, hogy Isten dicsőségének előmozdítása, valamint embertársai földi s földöntúli boldogságának munkálása nem csekély részben épen az ő kezökbe van letéve.

A különböző jótékony célokra hozott nagylelkű áldozatait a következő kimutatás tünteti föl:

	Arany forint.	dén.
Az esztergomi káptalannak	65,666	66
A templomok számára	40,333	33
A Ferenc-rendi atyáknak az Üdvözítőről elnevezett rendtartománya részére	56,190	66
Ugyanazok Mariana rendtartományának	10,000	—

1) A hontiak Kis — Versaillesnek nevezik. — Száz. 1871. 56. 1.

2) U. o. 56—61. 1.

3) Bangha B.: u. o. 78. 1.

	Arany forint.	dén.
Ugyanazok osztrák rendtartományának	2,000	—
Ugyanazok erdélyi rendtartományának	1,500	—
A kapucinus atyáknak	36,300	—
A kármelita atyáknak	4,350	—
A kegyesrendieknek	64,016	66
A Paulinusoknak	20,100	—
Az irgalmas rendnek	18,866	66
A trinitariusoknak	34,116	66
A minoritáknak	4,000	—
A szervitáknak	5,000	—
A kamaldúliaknak	1,000	—
A Szent-Pálról elnevezett remetéknak	6,000	—
Az Ágoston rendieknek	3,012	—
A Jézus-társaságiaknak és szemináriumaiaknak	48,000	—
Az apácáknak	2,060	—
A kongregációknak	13,850	—
A kórházaknak s koldúsoknak	47,875	99
Szegény tanulóknak	111,333	33

Összesen: 595,571 a. i. 99 d. 1)

Ezen végeredmény a mai pénzértékben is óriási összeget képvisel, »minthogy az akkori érték amaihoz úgy viszonylik, mint egy a tizenöthöz.« 2)

Mindebből fényesen kiviláglik az adományozó fennkölt gondolkodása, ki valóban örök emléket állított magának s ragyogó betűkkel jegyezte be nevét a magyar művelődés történetbe.

Az országbírói hivatalt csak nagy nehezen vállalta el, attól tartva, »hogy valaha igazságtalan ítéletet találna mondani.« 3) Minden pörös íratot a legnagyobb lelkiismeretességgel maga szokott átvizsgálni, ha pedig egészségi állapota miatt nem vehetett részt a tanácskozáson, írásbeli értesítést kívánt. A pörök hosszadalmas elnyújtását semmikép sem tűrte. Akiket a törvény elmarasztalt, szelíd szavakkal igyekezett meggyőzni az ítélet igazságos voltáról, ami sikerült is neki. Ha valamely bonyolultabb és nagyon fontos pört kellett elintézni, imájában az egész ügyet Istennek ajánlva, a szegényeknek bőséges alamizsnát adott, hogy annál igazságosabb ítéletet tudjon hozni. Bírói erényeinek koronáját megvesztegethetlensége alkotja, melynél fogva ajándékot soha semmiféle alakban sem fogadott el. 4) Pártatlanságát, függetlenségét, a bírói állás szentségét tehát szeplőtelenül megőrizte.

1) Kazy: u. o. 96—97. l. Komáriknál u. o. 21—22. l.

2) Bangha: u. o. 80. l.

3) Bangha u. o. 79. l.

4) Kazy u. o. 87—88. l. és Bangha u. o. 79—80. l.

Koháry István,
mint Kecskemét
egyik földesura.

Koháry Istvánnak s általában a Koháry grófoknak nagy birtokai voltak Kecskeméten, melyeket örökösödés, vétel, zálog s az utóbbit követő királyi adományozás útján szereztek. ¹⁾

Koháry István édes anyja Balassa Judit grófnő — Imre nevű fivérével s Emerencia nővérével együtt — Balassa Imre grófnak és Bosnyák Judit grófnőnek volt a leánya; ez utóbbi viszont egyetlen gyermeke, Bosnyák Tamás füleki várkapitánynak s kir. asztalnoknak, aki — 1614-ben — nejével Kenderessy Máriával együtt megvette Kecskemét város nyolcadrészét Bárius Borbálától, előbb Chymes Ferenc, utóbb Fodoróczy György özvegyétől. ²⁾

Koháry István tehát s a Koháry grófok mint Bosnyák örökösök jutnak az egynyolcadrés harmadának, vagyis a város egyhuszonnegyed részének birtokába. ³⁾

Ez a vagyon azonban idő folytán gyarapodott, mert Koháry 1670 után a báró Wesselényi Pál és gróf Wesselényi Ferenc nádor birtokrészét — azaz a város negyedrészt — is zálogban bírta testvéreivel együtt; ⁴⁾ ez a birtok tulajdonosaiktól hűtlenség miatt elkobozva, mint királyi adomány — az 1702. és 1711. évi beiktatás alapján — örök tulajdonjoggal Koháry Istvánra szállott. ⁵⁾ Ugyancsak királyi adománykép kapja meg a gyermektelenül elhalt gágyi Báthori Gábornak a koronára visszaszállott egynyolcadrés városi birtokát, melybe — s az okiratban elszámolt jószágok tulajdonába — szintén 1702-ben nyert beiktatást. ⁶⁾

A Rákóczi-fejedelmi ház kecskeméti negyedrészenek felét hasonlóképp Koháry István vette zálogba I. Rákóczi Ferentől 1676-ban. ⁷⁾ Ezen birtok, melyet II. Rákóczi Ferentől szintén hűtlenség címén kobzott el a szolgálalkú kormány, mint adomány Koháry Andrásnak — az országbíró Farkas nevű testvéröccse fiának — ment át a tulajdonába 1731-ben, midőn a beiktatás is megtörtént. ⁸⁾

Koháry István, kinek immár birtokába jutott a város fele, mindig szívélyes viszonyban élt Kecskemét lakosságával. Csak 1677-ben zavarja meg a békés egyetértést Nyéki Gábor nevű városi jegyző áskálódása, ki több előkelő polgárral történt meghasonlása folytán állásától megválni

¹⁾ Hornyik J.: Kecskemét város története III. köt. 30. 1.

²⁾ U. o. és az I. kötethez mellékelt oklevéltár 26. sz. jelzett okirata. I. köt. 246—248. 1.

³⁾ U. o. III. köt. 30. 1.

⁴⁾ U. o. 53. 1.

⁵⁾ U. o. 43—44. 1. és az I. kötethez mellékelt oklevéltár 38. és 39. számú okirata I. köt. 271—277. 1.

⁶⁾ U. o. III. köt. 53. 1. és az I. kötethez mellékelt oklevéltár 38. számú okirata I. köt. 271—274. 1.

⁷⁾ U. o. III. köt. 53. 1. és 24. 1.

⁸⁾ U. o. 53. 1. az I. kötethez mellékelt oklevéltár 40. sz. okirata. I. köt. 277—279. 1.

kényszerülvén, a Koháryakhoz (István és Imre) fordult s a mit sem sejtő két testvért a város ügyeiben emelt célzatos és alaptalan vádjával annyira megtévesztette, hogy szavai hitelre találtak. Erre Koháry Imre bátyjával egyetértőleg a földesúri hatóságot a városi előljáróság s a polgárság fölé is ki akarta terjeszteni. Erős küzdelem indul most meg, mely félévig tart. A fennforgó ellentéteket az előljárók határozott fellépése s a Koháryak belátása oszlatta el, akik meggyőződven a jegyző vádainak igazságtalan voltáról, elállnak szándékuk merev keresztülvitelétől. Győzött tehát a városi hatóság annyiban, hogy erélyes magatartásával megakadályozta a birtokos osztálynak örökös jobbágyi sorsra való jutását.

A Koháryak viszont keresztülvitték a polgárságnál a birtokigazolás végrehajtását, felszólították továbbá a hatóságot, hogy a birtoktalan lakosoknak az úgynevezett »város adománya kerteket«¹⁾ osszanak ki s végül behozzák az úri törvényszéket,²⁾ de amelyben a városi tanács egy része mindig székkal és szavazattal birt.«³⁾

Koháry buzgó katolikus létére türelmes és belátó a református vallás híveivel szemben.

Midőn az 1678. év őszén dühöngő tűzvész a város nagy részét elhamvasztotta, a pusztító elem áldozatai közt szerepel a ferencrendiek kolostorán és öreg kőtemplomán kívül az »utóbbinak kerítésében volt reform. fatemplom«⁴⁾ is. Koháry a szerencsétlenség hírére figyelmeztette a városi községet, hogy a reformátusok templomának s kerítésének felépítésére ugyanolyan alkalmas és époly terjedelmű helyét biztosítson, mint amilyet a kath. kőtemplom s kerítése foglal el; hangsúlyozza továbbá, hogy az új református templom ugyanazon kiváltsággal rendelkezék, mint a régi fatemplom.

Koháry hosszas rábeszélésének s erélyes fellépésének tulajdonítható, hogy a református templom építésének kérdésében a két vallás hívei közt kölcsönös megegyezés jött létre.

A reformátusok Koháry rendelete ellenére ez ügyben még Wesselényi Pál kuruc vezér s a török hatóságok közbenjárásához is folyamodtak. Az utóbbira az a körülmény birta őket, hogy a török uralom alatt álló község csak a török engedélyével emelhetett új templomot.

Mindezért Koháry nem neheztelt. De midőn a református egyház-

¹⁾ „Kétféle birtokcim fordult elő e korban igen gyakran, t. i.: Pénzes kert, vagyis a szabad adásvétel útján szerzett városhatárbeli földek; és város adománya kert, vagyis a község által bérlett s egyeseknek kiosztott pusztai földek.“ Hornyik u. o. II. köt. 164. l. 1. jegyzet.

²⁾ U. o. 160—165. l.

³⁾ U. o. 165. l.

⁴⁾ U. o. 131. l.

Község abbeii aggodalmában, hogy a folyton váltakozó budai basák zsarolása folytán sok zaklatás érheti, — vagy esetleg épen a budai török hatóság utasítására, — templomépítési engedélyért IV. Mohammed szultánhoz folyamodott, Koháry ezt a tényt hazaárulásnak minősítve, az egyház-község embereit maga elé idézte, hogy eljárásuk felől kérdőre vonja őket. Gellért atyának, a Ferencrend egyik definatorának s a ferencrendiek kecskeméti főnökének közbenjárására, ki egyúttal a kecskeméti katolikusok kérelmét is tolmácsolta, nem tereli a törvény útjára a dolgot, 1) többek közt már azért sem: »Hogy nyilvánban elhitessék magokkal, hogy annak előtte megmondott szavaim és jelentett akaratom szerint, az ott lakos Kálvinista rendeknek semminemű háborgattatását sem kívánom, sem akarom.« 2)

Koháry Kecskemét városa irányában szívélyes érületet s őszinte jóakaratot tanúsított, aminek legfőbb bizonyága az 1714-ben alapított kegyesrendi társház és gimnázium. 1723-ban kelt végrendelete alapján viszont ugyanezen intézet szegényebb tanulóinak fölsegélyezésére s a róm. katolikusok kecskeméti ispotályában levő koldúsok számára tett alapítványt. 3)

»Koháry István országbíró saját tulajdonakint 1032 forint 55 kr. censust és 100 kurta forint készpénzre áttett kézi ajándékváltságot szedett évenként Kecskeméttől.« 4) Ezen adót sohasem emelte, amiért is volt alkalma tapasztalni, hogy kecskeméti jobbágysai is fiúi kegyelettel tisztelték, benne védő és pártfogó földesurukat, egyúttal igazi atyjokat látták és szerették. Csábrági vagy szentantali kastélyában, hol öreg napjaiban tartózkodott, évenként kétszer-háromszor is fölkeresték küldötteik által s »egy pár szép csikót, bőjtre halat, ünnepekre fűszerszámot, husvétra néhány bárányt s ha egyebet nem, egy köteg jó dohányt és néhány cserép pipát szárastúl« vittek neki ajándékba. 5)

A családapát s gyermekeit összefűző őszinte szeretet melege árad ki azon leveléből is, melyet 1685. jan. 11-én Munkács várából intézett kecskeméti jobbágysaihoz, kiket »jó atyámfiak«-nak nevez. Soraiiban az igazi jó atya szólal meg, aki erősen bánkódik azért, hogy nem oltalmazhatja meg őket a végbeli tiszték és katonák garázdálkodásai ellenében. Védelmüket tehát Farkas öccsére bizza.

A meleg hangú levél a következőkben igazolja őszinte részvétét és atyai gondoskodását:

1) U. o. 131—136. l. s a kötethez mellékelt 29. sz. okirat u. o. 262—263 l.

2) U. o. 263 l.

3) Koháry végrendeletének másolata Kecskemét város levéltárában.

4) Hornyik J.: u. o. III. köt. 62. l.

5) U. o.

A jobbágyok há-
lás kegyelele s ra-
gaszkodása földes-
urukhoz.

Koháry tiltalma el-
lenére is.

Jótekonysága a
város irányában.

»Isten áldjon benneteket.

Az végbeli tisztok és katonák miatt való alkalmatlanságotok megérttettem, és kívánságotok szerint írtam Farkas öcsémuram ő klmének: oltalmazástokban serénkedjék ő klme: úgy hiszen, írásomra, és maga hasznára nézve is, el nem fogja ő klme mulatni galibáitoknak tehetsége szerint való orvoslását. Megvallom, jó atyámfiái, hogy benneteket húznak-vonnak, károsítanak s nyomorítanak, és hogy káraitoknak eltávoztathatásával magam nem oltalmazhatlak benneteket — szívem szerint bánom; de Isten ő szent Fölsége még talám valaha abban is ád módot.«¹⁾

A hősielem türelem legmagasabb fokával találkozunk nála ezúttal is, mert egy szóval sem árúlja el szenvedését, nehogy ezáltal szomorúságot okozzon, csak utal rájok, midőn levelét e szavakkal zárja be: »Rab földesuratok Koháry István.«²⁾

Egyébként épen a kedélyes hang s a jóízű magyar humor csillan fel minden szavában, midőn jobbágyaitól a nála oly annyira nélkülözhetetlen dohányt s egyéb apróságokat kérve, szerény óhaját — folytatólagosan — következőkép tolmácsolja: »hogya itten kedvemre tobákolhassak, finum fő-dohánt 25 funtot, igen szép s jó öreg tajték-pipát kettőt; jó hosszú és szép rendes, külömbféle forma pipaszárat hársinat; török varrással cifrázott dohányzacskót egyet vegyetek számomra; e mellett két pár papucst, mely kisdud vagyis középszerű s lábomhoz való légyen, s hova hamarébb, itt való kapitány uram ő klme ugyan mostanság adott úti levele mellett, bizonyos emberetek által küldjétek ide. A pipaszáranak megválasztását és az több megírt vásárlást is ugyan oly emberre bizzátok, a ki fel tudja szemét nyitnia; s minthogy ócsó húsnak híg szokott az leve lenni: mindezeknek megvételében ne kémilje az költséget, mellyet engem illető adótokból tudjatok ki, s ez leveletem quietantiátok helyett tarthatjátok. Az pipaszárnak legalább egyiknek olynak kell lenni, hogy az szívókáján csont légyen.«³⁾

A jobbágyok terhein a lehetőséghez képest könnyített; igaz felebaráti szeretete nyilvánul meg azon eljárásában is, hogy »a szegények adósságait elengedte«,⁴⁾ szolgálataikért bőségesen megfizetett s még végrendeletében is megemlékezett róluk.

A földműveseket nem egyszer pártfogásába vette ispánjaik ellenében, akik épen ezért panaszkodva adták tudtára, hogy a pórok — szíves bánásmódja folytán követelőzők lesznek. Koháry azonban, ki jobbágyá-

¹⁾ Száz. 1870. 651. 1.

²⁾ U. o. 652. 1.

³⁾ U. o. 651. 1.

⁴⁾ Bangha B.: Jellemrajzok 80. 1.

Mint a szegények
szerető atyja.

ban is embertársát látta és szerette, a nála szokásos szelídség hangján megnyugtatókép csak azt válaszolta nekik, hogy az esetleges kár, ami ezen engedékenységből származnék, senkit mást nem terhel, mint saját magát. ¹⁾

Koháry, mint
költő.

Szenvedései közepette egyedül Istennél keresett vigasztalást s mélyen vallásos lelke bánatát azon megható rabénekekben önti ki, melyeknek sorai »a hű királypárti főúr, a buzgó katolikus hívő és a szegény zaklatott rab sóhajaiból vannak összeszőve. ²⁾

1683—1685-ig »Sok óhajtás közben inség viselésben, éhség szenvedésben keserves rabságban Munkács kővárában szerzett versei-«t 1720-ban adta ki. ³⁾

Koháry, miként Zrinyi Miklós, a kard és a lant hőse, nem született költő, hanem rabsága és szenvedése tették azzá. *) Balassi strófákban, Balassi hatása alatt elmélkedő, vallásos és erkölcsi irányú költeményeket szerzett, melyeknek alapvonása: a »férfias állhatatosság, törhetetlen ragaszkodás eszméihez, béketűrés szenvedéseiben, megtörhetetlen állhatatosság ellenségeivel szemben, szívjótság, jámborság, emberszeretet.« ⁴⁾

E rabénekek Koháry egyéniségét a maga valóságában tükröztetik vissza s fényesen tanúskodnak azon igazság mellett, hogy szerzőjük mint a 17. század egyik főrangú lírikusa, »saját szíve verésében a nemzet életének verését érezvén,« ⁵⁾ költészete által első sorban magyarságáról kívánt vallomást tenni. ⁶⁾ Ez a hazafias érzés csillan föl nála mindenütt, az őszinte hazaszeretet lüktet soraiban, miként ama költeményéből ⁷⁾ is kiviláglik, melyben a nemzet ősi nagyságát a török hódoltság sorvasztó korával állítva szembe, a haza szenvedésén érzett mélységes bánatát tolmácsolja.

Költeményeiből elő-elő tör a szabadság után való vágyódása is, ami annál tündöklőbb ragyogásban mutatja be lelki erejének nagyságát, minél erősebben érzi a bilincsekbe vert rab ezen éltető elem hiányát.

Bizonyos mélabús érzés ömlik el sorain, midőn a lelke mélyén érzett vágy szívéből előtör:

»Az aranynak fénlík az ő ékessége,
Ragyog az gyémántnak tündöklő szépsége:
De a szabadságnak kedves édessége
Ennél mind többet ér szép gyönyörűsége!

¹⁾ U. o. és Kazy u. o. 91—92. l.

²⁾ Dr. Pintér Jenő.: A magyar irodalom története. Első rész: II. köt. 244. l.

³⁾ Pintér u. o.

*) Amit fogsága után irt, nagyon általános jellemű s nélkülözi az egyéniséget. Lásd Berki u. o. 42. l.

⁴⁾ Berki u. o. 42 l.

⁵⁾ Beóthy—Badics: A magyar irodalom története I. köt. 426. l.

⁶⁾ U. o.

⁷⁾ Thaly: u. o. Koháry „Mi édes hazánknak“ rabéneke. 178—183. l.

Nem óhajtja jobban beteg orvosságát,
 Sem a szegény legény maga uraságát:
 Mint a nyomorúlt rab vesztett szabadságát,
 Az mellyben kívánná élte boldogságát.«¹⁾

Politikai meggyőződése és pártállása is kidomborodik egyes költeményeiben, de főkép mégis akkor, midőn ekkép nyilatkozik:

»Vala olyan üdő: napom fényét láttam,
 Felkent királyomnak hívséggel szolgáltam,
 A jó hírért-névért örömmel fáradtam —
 S meghitt barátimmal kedvemre mulattam.

Most már napom fénye jutott éjtszakára,
 Öröme szívemnek szörnyű búsulásra,
 Királyom hívsége keserves rabságra —
 Hírnév-keresésem sok nyomorúságra.«²⁾

Nehéz rabságában mindig ott lebeg lelki szemei előtt hőn szeretett édes anyjának képe, kivel állandóan a fiúi kegyelet bensőségével foglalkozik, minek bizonyosságául nemcsak vigasztaló soraival keresi fel, hanem költeményében is megörökíti emlékét.

Szenvedéseinek említésétől ezúttal is tartózkodik, hogy még gondolatban se okozzon neki bánatot.

Amint tehát képzelete szeretett hozzátartozói közül először édes anyjához szárnyal,³⁾ fiúi szeretete e megható szavakban nyer kifejezést:

— — — — —
 »Gyámoltalan sorsom
 Légyen koplalásom
 Feledékenységben!
 Rabságom súlyjárúl
 S lábaim vasárúl
 Sem kell semmit szólni,
 Azzal búsulását
 S ő szánakodását
 Nem kell újítani, —
 Úgy hiszem: rabságot
 S az nyomorúságot
 Tudja együtt járni.«⁴⁾

¹⁾ U. o. „Az szabadság mindennél kedves“ rabéneke. 204—205. l.

²⁾ Thaly u. o. „Az szabadság mindennél kedves“ rabéneke 204. l.

³⁾ U. o. „Elmémnek nincs nyugta“ rabéneke 189—193. l.

⁴⁾ U. o. 191. l.

Sőt gyermeki háláját nyilvánítva, a szenvedések örömeiben is édes anyjának bocsánatáért esedezik, ha valamivel megbántotta:

»Anyai mivoltát
S hozzám nagy jóvoltát
Isten füzesse meg!
Gyarló vagyok és voltam
S hogyha megbántottam —
Vétkem bocsássa meg!
Istennek ajánlom
S óhajtva gondolom:
Az Isten áldja meg!«¹⁾

Bánatában és szenvedésében hívő lelke a Mindenhatónál keres vigasztalást.

Mély hitének, szilárd vallási meggyőződésének ereje főképp akkor tárul elének a maga valójában, midőn édes anyja s Imre öccse halálhírére e szívből fakadó imával fordul a egek Urához:

»Óh fölséges Isten, végy bé irgalmadban,
Árvájul maradtam, vigasztalj meg búmban!
Fogd nékem pártomat én árvaságomban,
S te viseld gondomat rabságos sorsomban.«²⁾

Ámbár a szabadulás reménye fogsága végéig csak néha s nagyon gyér sugárban szürenekzhetett sötét börtönébe, azért nem csügged el, sőt a szenvedések áradatában is csendes megnyugvás ömlik el egész lényén. Ez a benső béke sugárzik ki »A szerencse forgandó voltárul« szülő rabénekből³⁾ is, melyet az emelkedett lélek nyugodt öntudatával így fejez be:

»Rab vagyok, elhitem
S kétségben sem vettem,
Kell sokat szenvednem;
Gyámoltalan vagyok
S bánatim is nagyok, —
Van min keseregnem;
De jobb keseregve,
Mintsem hitem-szegve
Ezt a világot élnem!«⁴⁾

¹⁾ U. o.

²⁾ U. o. „Nulla calamitas sola“ c. rabéneke. 206—209. l. Az idézett versszak a 208. lapon.

³⁾ U. o. 183—185. l.

⁴⁾ U. o. 185. l. és Bangha u. o. 70 l.

Szenvedéseinek szinte tükörképe és visszhangja ama mélyen megindító költeménye, melyben a hárfajáték andalító zenéjét ama kínos érzéssel állítja szembe, melyet a »rab lábára vert vas« csörgetése kelt a lélekben.

A költemény minden sorából kisugárzó bánatos érzés ellenállhatatlanul ragadja magával az olvasót, mert a hősiességig fokozódó lelki erő lüktet benne, mely akkor éri el tetőpontját, midőn a rab azon megható kéréssel fordul a Mindenhatóhoz, hogy vasát bú nélkül pengethesse.

Mint Koháry egyik legszebb költeménye méltán megérdemli, hogy egész terjedetmében ide iktatva, szerzőjének mély érzéstől áthatott lelki világaról hű képet nyújtson.

»A z rab vasat penget.

— 1685. —

Az hárfás nótáját hárfáján pengeti,
És azzal sokaknak szívét édesíti;
De az rab lábára vert vasát csörgeti,
S annak csörgésével magát keseríti.

Zengése az hárfás pengő hárfájának
Nevető örömet szerez iffiaknak;
Csörgése pediglen lábokra vert vasnak —
Siralmas bánatot nevel az raboknak.

Az hárfá pengése üdőt múlattatja
S annak hosszú folytát rövidde fordítja;
Csörgése az vasnak azt meghosszabbítja —
Fertályát órának nappá változtatja.

Az hárfának tehát kegyessen pengését
Szeresd, mint madárnak szépen éneklését;
Lábodra vert vasnak gyűlöljed zörgését,
Mint füles-bagolynak undok üvöltését . . .

Pengése hárfának de miként Istenhez
Indít embert ollykor, ő teremőjéhez:
Úgy vasnak csörgése ő szent Fölségéhez
Juttatja az rabot, ingyen kegyelméhez.

Tekénts, én Istenem, az én rabságomat,
Vígasztald meg kérlek, szomorú sorsomat, —
Nevedben bú nélkül pengessem vasamat!
S ajánlom azzal is Tenéked magamat.«¹⁾

¹⁾ U. o. 205—206. l.

Törhetetlen lélek s mélyen érző szív rejlik e sorok mögött. Erősen kiérzik belőlük, hogy a rab sanyarú napokat él át s a gyötrő szenvedések tövises útjait járja. Mindazonáltal a költeményen előmlő néma bánat sohasem lágyúl el alamizsnáért csengő érzéssé, mert Koháry inkább meghal kínos börtönében, semhogy a kegyetlen erőszaknak engedve; szilárd meggyőződésétől csak egy pillanatra is eltántorodnék.

E rabének s a verseiből idézett részletek is igazolják, hogy költeményeiben a külalak nem áll összhangban a tartalommal, mert ha néha nagyon nemes gondolatai vannak is, de nyelvezete közönséges. Tagadhatatlan azonban, hogy soraiból mélyen érző szív és nemesen gondolkozó lélek sugárzik ki, akit a hazaszeretet és az önfeláldozás erénye díszít. ¹⁾

B)

Koháry, mint a kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium alapítója.

Koháry és a kegyes tanítórend. A rend általános méltatása. Gyors elterjedése hazánkban. Koháry éber figyelemmel kíséri az ország szellemi művelődését. A pozsonyi országgyűlésre menet megismeri a nyitrai piaristák iskoláját. A rendet Kecskeméten is le akarja telepíteni. A százados küzdelmeiktől sokat szenvedett város és Koháry fennkölt elhatározása. A kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium megalapítása. A kegyesrend önfeláldozása és szerény igényei. Az alapító feltételei. A rend a kötelezettségeket elvállalja. Koháry kieszközli az alapítvány királyi és egyházi jóváhagyását. Telket ad a rendnek Kecskemét városában. Majthényi Domokos a rendház első „superior“-a. Bemutatkozása Kohárynál. Az alapító öröme. Az első rendtagok útja Kecskemétre s Koháry gondoskodása. Szíves fogadtatásuk. Első lakásuk. A piarista iskola megnyitása s fejlesztése. A rendház ünnepélyes alapkövetétele s a piaristák kegyelete az alapító irányában. A syntaxis-osztály megnyitása s átköltözés az új épületbe. A tanuló ifjuság lelki életének ápolása. A templom ünnepélyes alapkövetétele s Koháry üdvözlése a piarista iskola részéről. Koháry emlékének megbecsülése. A poetikai s retorikai osztály megnyitása. A kegyesrend kormányának kitüntető figyelme a kecskeméti társház és gimnázium irányában. A gimnázium felvirágzása. A nemzet legnagyobb drámaírója; Katona József, a piarista gimnázium tanítványa. A szerzetes tanárok lelkes működése. Az intézet továbbfejlődése. Koháry, mint a debreceni és pesti piarista iskolák barátja s jótévője.

Koháry és a kegyes tanítórend.

Koháry kezdettől fogva nagyra becsülte a kegyes-tanítórend működését s lelkes áldozatkészségével, valamint erkölcsi támogatásával nagyban hozzá járult ahhoz, hogy a rend magyar földön is gyökeret verjen.

¹⁾ Berkí u. o. 58—59. l.

Kétségtelen, hogy a nemeslelkű gróf, ki határtalan jótékonyásával annyi közhasznú intézményt támogatott, már eleve tisztában volt a rend magasztos hivatásával, midőn annak egyik nagy jótevője óhajtott lenni.

Hogy a maga nagy jelentőségében lássuk egyfelől az indító okokat, melyek Koháryt a kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium alapítására serkentették, másrészt kellőképp értékelhessük azt az erkölcsi tőkét, melyet a kegyes-tanítórend az ifjúság valláserkölcsi alapon nyugvó hazafias nevelése s oktatása által, Koháry alapítványának ellenértékeként nyújtott, meg kell ismernünk főbb vonásaiban a kegyes-tanítórend célját, áldásos működését s gyors elterjedését a hazai földön.

A kegyes-tanítórend alapítója a spanyol származású Kalazanci Szent József, a keresztény emberszeretet egyik legnagyobb apostola, ki az ingyenes és valláserkölcsi alapon nyugvó népoktatás századokra kiható gondolatát valósítja meg akkor, midőn 1597-ben »Scholae Piae Pauperum« címen a szegény és elhagyott gyermekek számára iskolát nyit Rómában. Rendje, melyet 1621-ben XV. Gergely pápa emelt szerzetté, a néptanítás mellett a középfokú oktatást is szolgálja.

A rend általános
mellátása.

Kalazancius iskoláját mindenek előtt a vallásos irány jellemzi.¹⁾

A népiskolát a nagy rendalapító a gyakorlati élet követelményeinek figyelembe vételével teljesen önállóan szervezte, a gimnáziumi oktatás terén viszont a jezsuiták tanrendszere szolgáltatta számára a mintát s az alapot, melyet azonban egyéniségének megfelelően saját szellemében fejlesztett tovább.

Kiváló érdeme Kalazanciusnak, hogy az aritmetika és matematika tanítására — e tárgyak nagy jelentőségéhez képest — kiváló gondot fordít. Általában tanrendszerében a reáltárgyak tanítása annyira előtérbe nyomul, hogy a piarista iskolák egyik fő jellemvonását alkotja.²⁾

Mindehhez járul az ifjúság irányában tanúsított önfeláldozó és szeretettől áthatott bánásmód, mely azonban józan és igazságos szigorúsággal párosult.³⁾

Kalazancius iskolájának áldásos voltát legjobban bizonyítja rendjének gyors elterjedése az olasz földön s Európa számos államában. »A rend rohamosan terjed Ausztriában és Lengyelországban, a kormányok a leghathatósabban pártfogolják, a népek lelkesülnek érte és a rend tagjai szent buzgalomban égők, igazán hivatásos szerzetesek.«⁴⁾ Meghívják még a rendet Spanyol és Németországba, sőt a Németalföldekre is.⁵⁾

1) Friedreich Endre dr.: Tanítórendjeink s a magyar iskola ügy. VI. 597. l.

2) Prónai Antal dr.: A piarista iskolák kezdete 54—55. l. és Friedreich E. u. o.

3) Friedreich E.: u. o. 597—598. l.

4) Erdélyi Károly dr.: Calazanci Szent József a kegyes tanító rend alapítója. 69. l.

5) U. o. 68—69. l.

Gyors elterjedése
házánkban.

Amíg tehát Európa népeinek kitűntető bizalma a kegyestanítórend kezébe óhajtotta letenni az ifjúság nevelését és oktatását, azalatt Lubomirszky Szaniszló, lengyel herceg 1642-ben Podolinban a Zsigmondtól elzálogosított tizenhat szepesi város egyikében telepíti le a rendet.

Még tart a török hódoltság, midőn 1666-ban már Privigyén találjuk a piaristákat, hova gróf Pálffy Pálné hívja meg a rendet; 1673-ban Breznóbánya, 1685-ben pedig Szelepcsényi György esztergomi prímás buzgókodása folytán Pozsony—Szentgyörgy városa fogadja be a piaristákat.

E rendházak eleinte a lengyel rendtartomány kötelékébe tartoztak, melytől 1691-ben választja el őket a rend egyetemes főnöke s átmenetileg Mösck Lukács generálsi biztost állítja élökre, ¹⁾ majd pedig 1695-ben — »mint némi önállósággal felruházott viceprovinciát — a német rendfőnök joghatósága alá helyezte.« ²⁾

Mösck Lukács, az első magyar alkormányzó teljes tudatában van azon nagy feladatnak, mely Magyarországon a török uralom megtörése után a kegyes-tanítórendre várakozik. Azért tehát lehetőleg magyar fiúkat vett fel a rend kebelébe, az idegen ajkúakkal pedig elsajátíttatta a magyar nyelvet.

A szilárd valláserkölcsei meggyőződés mellett ez a nemzeties irány jellemzi a magyarországi piaristák működését s iskoláik tanrendszerét, melyben főkép a 18. század közepe óta a hazai történelem s a magyar nyelv tanítása is előtérbe nyomul; a matematika s általában a reális tárgyak felkarolása a népoktatással együtt a hazai piarista iskoláknak is egyik fő ismertető jele. ³⁾

A tanrendszer eme kiváló tulajdonságai, a rend szerény igényei s a legszentebb eszmék önzetlen szolgálata országszerte tiszteletet és széles működési kört biztosítottak a piarista-rendnek.

Főpapok s főurak szinte versenyre kelnek egymással, hogy minél több ifjút részesíthessenek a rend áldásos működésében.

Itt Mattyasovszky László nyitrai püspök 1701-ben a nyitrai, Volkra János Ottó veszprémi püspök pedig a veszprémi házat alapítja 1711-ben. ⁴⁾

A jótevők s nagylelkű alapítók díszes sorában foglal helyet Koháry István gróf is, kinek életpályája részben összeesik s párhuzamban halad az első piarista-rendházak és gimnáziumok alapításának korával.

Az a nagyarányú és sok oldalú jótékonyság, mely Koháryt oly annyira kiemeli kortársai közül, fényes bizonyítékot szolgáltat amellett is, hogy a nemeslelkű főúr állandóan éber figyelemmel kísérte az ország

Koháry éber fi-
gyelemmel kísért
az ország szellemi
művelődését.

¹⁾ Friedreich E. : u. o. 598—599. 1.

²⁾ U. o. 599. 1.

³⁾ U. o. 599., 604—607. 1.

⁴⁾ Rendi névtár.

szellemi művelődését, főképp pedig egyházának s a szerzetes rendeknek működését s ahol áldozatkész támogatásra volt szükség, ott Koháry mindig az elsők közt szerepelt.

Életének tanúsága szerint a felebaráti szeretet műveit oly önzetlen s hősiességgel gyakorolta, hogy jobbágysági szerető atyjokat, a szegények s elhagyottak pedig legerősebb támaszokat látták s becsülték nemes egyéniségében. A mély érzésű főúr azonban nem állapodott meg a keresztény szeretet ezen fokánál; áldozatos lelke azon magasztos eszme megvalósítására ösztönzi, hogy nagyszabású alapítványaival időtlen időkre zavartalan folyamatot biztosítson azon áldásos munka számára, mely az egyház hitéletével kapcsolatban a nevelés-oktatás ügyének előmozdítását tartja legfőbb feladatának.

Országbírói állása, széleskörű összekötetése s az országgyűléseken kifejtett szereplése bőséges alkalmat nyújtott neki arra, hogy a szellemi művelődés minden számottevő tényezőjéről, tehát a kegyes-tanítói rendről is tiszta képet alkothasson.

A körülmények kedvező alakulása is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy közvetlen szemtanúja lehetett s piarista-rend nemzetnevelő munkájának Nyitrán, midőn 1712-ben e várost érintve az országgyűlésre utazott.

A kecskeméti háztörténet a következőkben beszéli el a magyar főúr nyitrai útját.

Koháry István gróf, mint Hont és Nógrád vármegye örökös főispánja hivatalos volt 1712. évi koronázó országgyűlésre s azért kedvelt tartózkodási helyéről, Csábrág várából, Pozsonyba törekedett. Kocsira ült tehát és egyelőre Nyitra felé irányította útját. Már közel volt a városhoz, midőn figyelmét a kegyes iskolák csöngettyűjének ércszava hívta fel, mely szent misére szólította az ifjúságot. Tüstént betér a városba, hogy részt vegyen az istentiszteleten. Midőn pedig helyettesítikára, Pécsi János figyelmeztette, hogy ezen szándéka útjokban feltartóztatja, a vallásos lelkű főúr így válaszolt:

»Non unctura rötam, non sacra tardant dietam.«¹⁾ A kocsikenés nem akadályozza az utazást, a misehallgatás sem a diétára menést.

A szót követi a tett. S midőn a nagyszámú és szerény viselkedésű gimnáziumi ifjúság a kápolnába s a vele összefüggő — csak deszkákból rögtönzött — tágasabb előépületbe osztályonként bevonult, Koháry, ki szemtanúja volt a tanulók fegyelmezett szellemének, hátul az ifjúságtól oldalt mély áhítatba merülve, térden állva hallgatta végig a szent misét.

Midőn Koháry titkára feltárta a magas rangú férfiú kilétét, a ház

A pozsonyi országgyűlésre menést megismeri a nyitrai piaristák iskoláját.

¹⁾ H. D. I. 5. 1.

tagjai a szentély bejárata előtt ünnepélyesen fogadják Zajkányi Lénárd 1) házfőnök vezetése alatt, ki magyar nyelven üdvözölte az előkelő főurat. Koháry megköszönve a szives figyelmet, így válaszolt: »Imádkozzanak értem, Tisztelendő Atyák, hogy szerencsésen térjek vissza; erre irányítom majd útamát s akkor bővebben beszélek.« 2) Ezután felszállt az utcán várakozó kocsijára s egyenesen Pozsony felé indult.

Midőn az országgyűlésről visszajövet Nyitrára érkezett, a kegyesrendiek házába hírvivőt küldött, mire Zajkányi Lénárd házfőnök Szlopniai Elek rendtársával együtt megjelent előtte. Koháry mindenekelőtt kijelentette, hogy másnap, Sarlós Boldogasszony ünnepén ájtatosságát: szent gyónását és áldozását a kegyesrendiek kápolnájában óhajtja elvégezni, egyúttal a rendi alkormányzó tartózkodási helye után is tudakozódott, mire Zajkányi legott értésére adta, hogy a kérdéses rendi előljáró Privigyén székel.

A nemes lelkű gróf ezután feltárta abbéli jámbor szándékát, hogy a rendet Kecskemét városában is le akarja telepíteni s azért kéri Zajkányit, hogy értesítse a rendi alkormányzót kívánságáról azon óhajával kapcsolatban, hogy a szerződés egyes pontozatainak megbeszélése és megállapítása végett kerese fel őt Csábrág várában. 3)

Koháry nyitrai útja tehát szinte gondviselészerű esemény Kecskemét városára nézve. Tagadhatatlan azonban, hogy a kegyesrendi társház és gimnázium alapításánál még más mélyreható szempontok is irányítják a nagylelkű jótévőt.

Mint Kecskemét egyik földes ura nagyra becsülte a város derék lakosságát, mely még nehéz fogságának tartama alatt is oly igazi odaadást tanusított irányában.

De viszont nem kerülhette el figyelmét az a körülmény sem, hogy e város is sokat szenvedett a százados küzdelmek folyamán anyagi s szellemi téren egyaránt.

Igaz ugyan, hogy Kecskemét a török uralom alatt mint kincstári község, csak a szultán kincstárába adózott s épen ezért, ha óriási adóteher nehezedett is vállaira, de legalább ment maradt a török földesúr zsarolásától; kétségtelen továbbá, hogy a hódoltság területen elfoglalt kiváltságos helyzeténél fogva népesség és terület dolgában is gyarapodott, sőt önkormányzatát is megtartotta, mindazonáltal az ellenséges hadak gyakori dúlása s fosztogatása a súlyos megpróbáltatások egész láncolatát zúdította rá.

1) A régiebb rendi anyakönyvek csak a kereszt- és szerzet nevet tüntetik fel; a hiányzó vezetéknevet mindenütt Német Károly megállapítása alapján közlöm.

2) H. D. I. 6 l.

3) U. o. 5—8. l.

A 15 éves török háború idejében 1598–1600-ig főképp a tatárok zaklatták, bár a török sem kimélte.

Midőn Kara Musztafa nagyvezér 1683-ban Bécs ostromára indult, a seregéhez csatlakozó krimi tatárhadak pusztították a város határát s belterületét. 1) Kecskemét azonban a tömérdek csapás közepette is teljesíti hazafias kötelességét, mert a nagy felszabadító hadjárat céljaira erejét messze túlhaladó áldozatokat hoz, jóllehet ugyan akkor a töröktől rárótt nagy terheket is kénytelen volt elviselni. S még így is megtörténhetett az a mélyen felháborító tény, hogy a császári hadak 1686. ápr. havában — 15 napi ott tartózkodásuk alatt, — ami a városnak 71,705 frt.-nyi kiadást okozott — egész Kecskemétet kirabolták.

A városi tanács és polgárság a súlyos szenvedések és nyomasztó adók özönében sem csüggedt el, nem vesztette el önbizalmát, sőt újabb áldozatokat is hoz, midőn II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát tőle telhetőleg támogatja részint azért, hogy az átvonuló kuruchadakat napokon át élelmezi, részint pénzbeli segéllyel járul a hadsereg eltartásához, fegyveres erőt azonban a rácok részéről fenyegető veszélyre való tekintettel már nem adhatott. Sajnos, 1705-ben a császári sereg hallatlan követelését — a legnagyobb erőfeszítéssel — legalább részben teljesíteni kényszerül, amiért Rákóczi neheztelését vonja magára, aki Bottyán János ezredének felruházására kötelezte Kecskemétet.

Végül 1707. ápr. havában a rácok rettenetes dúlása sujtotta a sokat szenvedett várost. 2)

A hosszas háborúskodás következményeit a város nagyon megérezte, s azért a szatmári békekötés után a városi tanács főképp arra törekedett, »hogy az utolsó három évtized alatt a várost ért csapásokat lehetőleg enyhítse s a város polgárait az elszegényedéstől megmentse.« 3)

A város súlyos anyagi helyzete erősen hátráltatta a szellemi élet fejlődését is, ami nem volt ismeretlen Koháry előtt sem, ki Kecskemét népével élénk összeköttetésben állott. Nyitrai elhatározásának is ebben rejlik tehát a másik főindítóoka.

Koháry alapítványa valóban nagy jelentőségű és hézagpótló tényező Kecskemét városában, hol már a XVI. században volt nagyobb ref. iskola 4), míg ellenben a katolikusoknál a rend letelepedéséig hasonló jellegű intézménnyel nem találkozunk.

A nemeslelkű főúr tehát a fennforgó hiányt óhajtja elosztatni, midőn a kegyesrendi társház és gimnázium létesítése által a városi és

1) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye monografiája II. köt. 328., 331–332. l.

2) U. o. 333–335. l.

3) U. o. 336. l.

4) U. o. 227. l.

vidéki tanulóifjúság nevelésének s oktatásának ügyét katolikus részről a piarista rend kezébe teszi le s ezáltal a szellemi művelődés munkálását és előmozdítását egy hathatós tényezővel biztosítja.

Amint Koháry Nyitrán személyes meggyőződést szerzett a piaristák áldásos működéséről, nem sokáig várt tervének megvalósításával.

A kecskeméti kegyesrendi lársház és gimnázium meg-
alapítása.

Már 1713. dec. 27-én Nagyszombat városából külön levelet is ír Bonn Eustach rendi kormányzónak Privigyére, 1) arra kérve őt, hogy a lehetőséghez képest január 3-án Nyitrán tartózkodjék, mer Nagyszombat városából hazajövet szeretne vele ott találkozni, hogy a rend terjesztésére irányuló szándékát előszóval is kinyilvánítva, célja megvalósításának kellékeit vele együtt megbeszélhesse.

Bonn Eustach a legnagyobb készséggel tesz eleget a rendre nézve oly annyira megtisztelő kérelemnek, ami Kohárynak ama leveléből is kitűnik, melyet 1714. febr. 27-én küld a rendi alkormányzónak Privigyére. 2)

Ezen soraiban mindenekelőtt Bonn Eustachnak — febr. 23-án — hozzá intézett levelére hivatkozik, melyben arról értesíti őt a rendi alkormányzó, hogy a kegyes-tanítórend egyetemes főnökétől már megkapta a felhatalmazást arra nézve, hogy Koháry alapítványát a Nyitrán megállapított módozat alapján elfogadhassa.

A kegyesrend ön-
felállóvá és sze-
rény igényel.

Tehát még az 1714. év elején és pedig Nyitrán történt a megállapodás, 3) ami annál könnyebben ment, mert a kegyes-tanítórend oly szerény igények kielégítésére szorítkozott, hogy az egyes rendházak s gimnáziumok alapítóleveleinek tanúsága szerint, csakis a szegénység fogadalmának igazán hősies gyakorlása mellett költhette el mindennapi kenyerét.

»Olvasva gimnáziumaik alapításának történetét — úgymond Fináczy — szerény igényeikről néha őszinte megilletődéssel veszünk tudomást. E kevéssel beérésök már egymagában is elegendő volt népszerűségök fokozására.« 4)

Tehát már letelepedésök is Kalazancius szellemét tükrözteti vissza s kizárólag a rend magasztos hivatásának megvalósítása vezérli őket akkor is, midőn a kecskeméti rendház és gimnázium alapítása ügyében Koháryval megegyezésre jutnak.

1) Piarista rendi levéltár.

2) Piarista rendi levéltár.

3) A háztörténet tanúsága szerint (H. D. I. 8. 1.) Bonn Eustach Zajkányi Lénárd nyitrai házfőnök kíséretében Csábrág várába megy s ott jön létre a megegyezés a két szerződő fél között. — Lehetséges, hogy a tárgyalás Koháry kedvenc tartózkodási helyén folyt, de a végleges megállapodás az említett levél alapján kétségtelenül Nyitrán történt.

4) Dr. Fináczy Ernő: A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában I. köt. 148. l.

Az alapító levél másfelől Kohárynak a Mindenható irányában érzett mély hálájáról tanúskodik.

A nemeslelkő főúr teljes tudatában van annak, hogy az Úr számtalan jótéteményben részesítette; ennél fogva lelkiismeretbeli kötelességének tartja, hogy javait alázatos lélekkel gyümölcsöző és hasznos célra fordítsa.

Ezért tehát 30,000 rhenus forintot helyezett letétbe a kegyes-tanítórend számára azon kötelezettséggel, hogy Kecskemét városában — rendi szabályzata értelmében — különösen az ifjúság nevelése s oktatása által buzgólkodjék a Mindenható Isten dicsőségének, az Istenanya: a Boldogságos Szűz Mária tiszteletének, a római katolikus anyaszentegyház gyarapításának s terjesztésének, valamint a felebaráti szeretet műveinek előmozdításán.

Az alapító feltételei.

A kegyes-tanítórend részéről elvállalt kötelezettségek a következők:

1. A rend köteles a 30,000 rhenus forintot Magyarország határain kívül Ausztriában, vagy más osztrák örökös tartományokban, melyek a keresztény név esküdt ellenségétől¹⁾ távolabb esnek s a háborúk zaklatásainak kevésbbé vannak kitéve, elegendő biztosítékkal 6%-ig beruházni, az évi kamatot pedig a Kecskemét városában már kihasított területen folytatólagosan egyfelől a társház, valamint a Szentháromság »titulus«-ára (cimére) emelendő s a Boldogságos Szűz Mária oltalma alatt álló templom s az iskolák építésére, másfelől a jelenben s jövőben ott működő szerzetesek ellátására fordítani; köteles továbbá rendi szabályzata értelmében s főképp az alapító szándékának megfelelően mind a városi, mind pedig a vidékről egybeseregülő ifjúságot tanítani és főleg az erényekben s jó erkölcsökben nevelni, úgyszintén az ifjúság tanulmányi előmenetelét folytonos oktatással biztosítani.

Kijelenti egyúttal az alapító, hogy a renddel szemben sem ő, sem utódai más egyébre kötelezve nincsenek.

2. A rend a Kecskemét városában plébániai teendőket is végző szent Ferenc-rendiek minden sérelme nélkül a váci megyés püspöknek s lelkiekben az ő helyettesének rendeleteihez alkalmazkodva végezze a vallási teendőket.

3. A rendnek Kecskemét városában való letelepítése se az alapító és utódai, se a város más birtokosainak, polgárainak és lakóinak, különösen pedig a tizedeknek, mézárszékeknek és korcsmárosoknak s ezekhez hasonlóknak jogait semmiképp se sértse.

4. Ha a rend az alapítványt elfogadta, köteles Koháryért, mint a társház alapítójáért, valamint utódai és vérrokonai lelki üdvéért Koháry életében s holta után mindennap egy csendes, holta után pedig a halálozás évfordulóján egy énekes szent-mise elvégzéséről örök időkre gondoskodni.

¹⁾ A töröktől.

5. Kiköti végül Koháry, hogy ezen alapítvány csakis a kecskeméti társház céljait szolgálja s más házakra át nem ruházható, kivéve ha esetleg a török háború, vagy más közbejövő akadályok miatt a rend ott semmikép se maradhatna; ezen esetben az esztergomi primásnak intézkedése szerint Magyarország más városában, vagy helységében, a szerzet céljának megfelelő helyen, ahol hasonló hasznot hajthat, élvezze továbbra is az alapítványt; ha pedig ez esetben az ily megfelelő helyet el nem fogadná, Koháry az esztergomi érseket felhatalmazza és kötelezi, hogy alapítványát más kegyes célokra fordíthassa, melyek époly mértékben mozdítják elő az Isten tiszteletét; egyúttal köteles gondoskodni arról, hogy az alapítványban jelzett szent-misék elvégzése örök időkre biztosítva legyen.

A rend a kötelezettségeket elvállalja.

A kegyes-tanítórend a feltételeket elfogadta s megtartásukra magát szentül kötelezte, viszont Koháry István gr. is kijelentette, hogy kegyes alapítványát Magyarország apostoli királyával megerősített, végrendeletileg megállapított örökösét pedig, valamint annak utódait s örököszeit kötelezi, hogy alapítványát ők maguk és övéik örök időkre szilárdan és sértetlenül tartsák meg, védjék és oltalmazzák.

Az alapító levél, melyet Koháry helyett jobb kezének sérülése miatt más írt alá, — az alapító pecsétjével hitelesítve, a rend részéről viszont Bonn Eustach alkormányzó aláírásával ellátva, — Pozsonyban kelt 1715. január 10-én.

Koháry kleszközi az alapítvány királyi és egyházi jóváhagyását.

A király 1715. május 13-án hagyta jóvá Koháry alapítványát. ¹⁾

Kohárynak volt gondja arra, hogy a kegyes-tanítórend új állomásán az egyházi hatóság jóindulatú támogatásában részesülhessen s hivatását annál gyümölcsözőbben tölthesse be. Alapítványához tehát gróf Kollonics Zsigmond váci püspök és az esztergomi érsek beleegyezését is kikérte, akik — még 1713. december 26-án — a legnagyobb örömmel teljesítették Koháry kívánságát. ²⁾

Telket ad a rendnek Kecskemét városában.

Koháry alapítványában telket is biztosított a rend számára. Midőn tehát a piaristák letelepítése érdekében a kellő lépéseket megtette, gondja volt rá, hogy ígéretét mielőbb be is váltsa. Emmellett azonban tisztában volt azzal is, hogy a kegyesrend telkének kihatása csakis a rend megbízottainak jelenlétében és hozzájárulásával történhetik meg.

Felszólítására tehát Bonn Eustach és Zajkányi Lénárd az alapító jószágkormányzójával, Bajtay Istvánnal együtt Kecskemétre mennek — az 1714. év folyamán. ³⁾ — Oda érve elég terjedelmes várost találtak,

¹⁾ Az alapító levél hiteles másolata alapján. Piarista rendi levéltár. — Az alapító levél az esztergomi káptalan levéltárában.

²⁾ Piarista rendi levéltár.

³⁾ Koháry 1714. aug. 4-éről keltezett levelében köszönetet mond Bonn Eustachnak, hogy október havában rendtagokat küld ki a kecskeméti állomás átvételére. — Rendi levéltár.

melyben vagyonos jobbágygazdák laktak, s mely pénz dolgában, valamint számos pusztáján legelésző jószágállományát tekintve egyaránt gazdag volt; egyébként jó indulatú, de a háború dúlásai folytán műveltség dolgában nagyon elmaradt úgy, hogy a helybeli ifjúság tanítása s nevelése már magában véve is bőséges munkát nyújtott.

A helyi körülményeket jól szemügyre véve a város nyugati részén szándékoztak megtelepedni a Boldogságos Szűz kápolnája mellett, melyet régente a hívek áldozatkészsége emelt. Szívesen maradtak volna itt, de mivel a kápolna — szűk volta miatt — nem bírta volna befogadni az ifjúságot, s minthogy a homokos és kavicsos talajban az új épület igen mély alapozást kívánt volna, azért a város keleti részében, kissé emelkedettebb helyen állapodnak meg, hol Bajtay az egész tanács s a köröskörül lakók jelenlétében hétszáz lépés hosszú és ugyanolyan széles telket mért ki a társház és a hozzátartozandóságok számára, egyúttal kijelentette, hogy az alapító a kisajátított házak árát a tulajdonosoknak megtéríti, ami valóban meg is történt, mert Koháry felbecsültetvén a polgárokkal az épületeket, 200 forintot fizetett érték.

Majd pedig a kihaló telek négy sarkát megjelölve, a városházára mentek ebédelni, hol a polgárok részéről igen barátságos fogadtatásban részesültek s mivel megbízásuknak eleget tettek, Kecskemétről eltávoztak. 1) A kegyes-tanítórend teljes erejével azon volt, hogy minden tekintetben megfeleljen ama közbecsülésnek és bizalomnak, ami országszerte megnyilvánult irányában s Koháryt is oly nagy mértékben áthatotta.

Bonn Eustach rendi alkormányzó az Isten Anyjáról elnevezett Majthényi Domokost rendelte Kecskemétre első »superior«-nak (házfőnöknek), aki bár nemes származású volt — Keseleőkeői előnévvel — vallásos lelke vonzalmának engedve, a szerény, de népszerű piarista rendbe lépett Privigyén 1698. okt. 12-én. Két évi ujoncélete alatt 2) behatóan megismerkedik a szerzetesi élet követelményeivel, odaadó buzgósággal szenteli életét a nevelés-oktatás munkájának. Alázatos lelkülete, nyájasága, magas műveltsége mindenfelé utat nyitott számára; örömmel fordult hozzá mindenki: szegény és gazdag ügyes-bajos dolgában, mert Majthényi a rend érdekeinek előmozdítását s a felebaráti szeretet műveinek önzetlen gyakorlását tartotta élete legfőbb céljának. E két szempont irányította akkor is, midőn előkelő családi összeköttetései révén az ország vezető köreivel összeköttetésben állott. 3)

Mint alamizsnagyűjtő jelenik meg az 1712/15. országgyűlésen, hol mindazokat a főurakat felkeresi, kikhez rokoni kötelék vagy ismeretség

1) H. D. I. 13—15. 1.

2) Rendi anyakönyv.

3) H. D. I. 18. 1.

Majthényi Domokos a rendház első „superior“-a.

fűzte. Ez alkalommal történt, hogy Volkra Ottó veszprémi püspök — a rend iránt érzett hálából — megiratja vele a kérvényt a rend meghonosítása érdekében, ¹⁾ ami az 1715. évi magyar országgyűlés 102. törvény-cikke alapján tényleg meg is történt. ²⁾

Köztiszteletnek örvendett tehát Majthényi már akkor, midőn az 1714/15. tanévben az újonnan alapított kecskeméti ház vezetésével bízzák őt meg. Egyébként előzőleg éveken át Nyitrán működött, hol 1713/14-ben a »princiáá«-k és a »maior parva« osztályának tanára. ³⁾

Bemutkozása
Kohárynál

Mielőtt rendeltetési helyére elindult, a nevezetes alkalomból kifolyólag üdvözölni óhajtván az alapítót s egyúttal beleegyezését is kikérni az új állomásra való átköltözéshez, első útja Csábrág várába vezetett.

Koháry már eddigi tapasztalatai alapján tisztában volt azzal, hogy a kegyes-tanítórend a magára vállalt kötelezettségeket minden erejétől telhető ügybuzgósággal teljesíteni is fogja. Bizalma azonban nagy mértékben gyarapodott, midőn a nála megjelenő Majthényi Domokos egyéniségében azt a kiváló piaristát ismerte meg, kinek szerzetesi lelkülete, alapos képzettségen nyugvó magas fokú szellemi képessége, valamint munkakedve elegendő biztosítékot nyújtottak arra, hogy birtokosunk az állására való rátermettségnek elengedhetetlen kellékével is rendelkezik.

Az alapító öröme.

Koháry a legnagyobb örömmel fogadja Majthényit s a kitüntető figyelem és tisztelet viszonzásaképp azonnal megsűrgette az alapítványhoz szükséges királyi jóváhagyás kiadását, amit csak a rend letelepedése és az iskola megnyitása után szándékozott megszerezni.

Majthényi Domokos az alapító beleegyezését megnyerve, 1715. január 20-a táján indul el Bieliczky Ágoston nevű rendtársával Kecskemét felé.

Az első rendtagok útja Kecskemétre s az alapító gondoskodása.

Hosszú volt az út Nyitrától Kecskemétig, hozzá még az elég kemény téli időben. Gyorsabban igyekeznek tehát céljok felé, míg végre néhány nap múlva Vácra érnek, hol ura megbízásából már várta őket Bajtay István, az alapító jószágkormányzója, hogy a vándor utasokat kitűzött helyükre kalauzolja s útközben minden szükségessel ellássa. Vácson még a szintén Kecskemétre rendelt Kovatsovits Pál atya is csatlakozik hozzájuk, ki az új háznak immár harmadik tagja.

Szíves fogadtatásuk.

Amint Kecskemét felé közeledtek, a város határában a polgárok bíráikkal együtt nagy tisztelettel fogadták s barátságos ebédre a városházára vezették őket, hol a szent-Ferencrendi atyákkal, a református lelkészekkel s a város tisztos lakóival is megismerkedtek. ⁴⁾ Az ebéd

¹⁾ Dományi: Series Superiorum Kecskemetiensis Domus Schol. Piar és H. D. I. 36. 1.

²⁾ A rendi névtár alapján.

³⁾ Rendi anyakönyv.

⁴⁾ H. D. I. 18—19. 1.

befejeztével a városháza közelében levő Mária-társulat épületében¹⁾ nyertek ideiglenes szállást, hol csak egy szoba állott rendelkezésükre, melyet közepén — a földbe leásott — tölgyfaoszlop tartott; a gyarló födelű lakást konyha és udvar egészítette ki, mely utóbbit rozoga kerítés határolt.²⁾

Miután a kegyes-rendiek ideiglenes lakásukat lehetőleg rendbe hozták, ügybuzgóságuk, hivatás szeretetük arra ösztönözte őket, hogy mielőbb hozzá fogjanak az ifjúság nevelésének s oktatásának áldásos munkájához. De mivel a három szerzetes lakószobája nem lehetett egyúttal tanterem is, nehéz helyzetükben a Ferenc-rendiek házfőnökéhez³⁾ s a katolikus egyház vezető embereihez folyamodtak, arra kérve őket, hogy megfelelő helyiséget bocsássanak rendelkezésükre. Kívánságukat készséggel teljesítették s az elemi iskolát engedték át nekik.

1715. febr. 21-én nyílt meg a kegyesrendiek kecskeméti iskolája, melyben a 63 jelentkező tanulót tehetségök szerint a rend szabványai értelmében a jámborságra, tudományra, jó erkölcsökre, írásra és számtanra kezdték tanítani.⁴⁾

A piarista iskola megnyitása s fejlesztése.

Az iskola első igazgatója Kovatsovits Pál, aki a »praefectus scholarum« nevet viseli. Mellette magister (tanári) minőségben működik Bieliczky Ágoston.

Amint az intézet híre terjed, helybeliek és vidékiek egyre nagyobb számban kezdek látogatni a piaristák kecskeméti iskoláját. A kegyesrend viszont azon van, hogy az alapítónak tett ígérését a legnagyobb önfeláldozás árán is valóra váltsa.

Az 1715/16. tanévben, midőn Zaboynyik Péter a praefectus, már két gimnáziumi osztállyal találkozunk, melyeknek keretén belül a tanulók különféle csoportokra oszlanak. Így Rosinszky Ambrus a principistákat, a »maiores« és »minores« parvistákat oktatja, viszont Maróthy József a coniugatisták, comparatisták, declinisták és minimisták tanára.⁴⁾ A minimisták csoportjába azon tanulók tartoztak, akik a gimnáziumba óhajtottak fellépni. A gimnáziummal kapcsolatban tehát van előkészítő elemi iskola is, ami azt jelenti, hogy a piaristák — szent alapítójuk rendszeréhez híven — Kecskeméten is foglalkoznak a népoktatással.

A kegyes-rendieket letelepedésöktől kezdve az a hő vágy vezérelte, hogy mielőbb saját hajlékukba költözhessenek, de a kezdet nehézségei s az építkezéshez szükséges anyagok beszerzése miatt csak 1720-ban vehette kezdetét a társház építése.

A rendház ünnepélyes alapköltétele s a piaristák kegyelete az alapító Irányában.

¹⁾ Ezen épület a Szentháromság szobra mögött a mai színház helyén állott. L. Junker László: A kegyes-tanítórend kecskeméti főgimnáziumának története. Első rész 13. 1. 1. jegyz.

²⁾ H. D. I. 20. és 22. 1.

³⁾ 1644—1772-ig a Ferencrendiek látták el a plébánia teendőit Kecskeméten. — Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye. II. köt. 331—332. 1.

⁴⁾ H. D. I. 21. 1. Catalogus studiosue inventutis 1715—1729/30. és a „Familia domus.“

Az ünnepélyes alapkövetételre, melynek napjául Szent László ünnepét, június 27-ét tűzték ki, az alapítót is meghívták, aki azonban előrehaladott korára s hanyatló egészségi állapotára való tekintettel nem jelenhetett meg, hanem Berkes András választott püspököt és váczai nagy prépostot bízta meg személyének képviselőjével s egyúttal az egyházi szertartások végzésére is felkérte, ami nagy ünnepek közt folyt le. 1)

A syntaxis osztály megnyitása s átköltözés az új épületbe.

A szerzetes tanárok ügybuzgalmáról tanúskodik a syntaxis-osztály megnyitása is, mely az 1724/25. tanévben nyílt meg s Grum Paulin lett az első tanára.

Az elemi iskola épülete azonban, melyet a piaristák 1715. óta használtak, a tanév vége felé oly megrongált állapotba jutott, hogy kijavíttatása elkerülhetlenné vált s azért az ifjúságnak tanáraival együtt ki kellett onnan költöznie. A piaristák a munkájuk elé gördülő akadály láttára — különben is szerény igényeik teljes feláldozásával — növendékeiket közös ebédlőjökben helyezték el, hogy a nevelés-oktatás munkáját tovább folytatva, a tanévet befejezhessék, ami lelkes fáradozásuknak tényleg sikerült is. Minthogy azonban az elemi iskola javítási munkálatai még az őszi szünet eltelte után sem értek véget, azért tehát ismét az étteremben kezdték meg a tanítást. Így folyt a munka 1725. november 23-ig. Ekkorra már az új épület is annyira elkészült, hogy lakhatóvá vált. Emeleti részét tehát a tanárok foglalták el, két földszinti termében pedig az ifjúság nyert elhelyezést: a kisebb helyiségben a syntaxis-, a nagyobbikban viszont a parva-osztály. Az átköltözés nagy ünnepélyességgel ment végbe, mely alkalommal a syntaxis-osztály három növendéke az alapító tiszteletére szavalatot adott elő, majd pedig a »Te Deum« eléneklése után a tanárok az ifjúságot az új épületbe vezették. 2)

A tanuló ifjúság lelki életének ápolása.

A piaristák kezdettől fogva nagy gondot fordítottak a ifjúság lelki életének vezetésére. Nemes törekvésök támogatására a róm. kath. egyház 1715. ápr. havában ideiglenes használatra egy kápolnát bocsátott rendelkezésükre a szükséges felszereléssel együtt, hogy az ifjúságnak istentiszteletet tarthassanak.

Az ifjúság vallás-erkölcsi életének helyes irányításánál fontos tényezőnek tekintik a Boldogságos Szűz tiszteletét. Kalazanci szent József szellemét óhajtják tehát megvalósítani s egyúttal hazafias kötelességet teljesíteni, midőn 1725-ben megalakítják a Mária-társulatot. 3) Megnyitása Nagy. Boldogasszony ünnepén történt, midőn 39 ifjú nyert felvételt a társulatba. 4)

1) H. D. I. 43—46. l.

2) Instrumentum Primaevun. H. D. I. 56., 74—75. l. és Junker u. o. 16. l.

3) Cime: „Alma ac Venerabilis Sodalitas sub titulo Beatissimae Virginis Mariae Gloriose in coelos assumptae“

4) Instrumentum primaevum és Album

Minthogy a kápolnához, hova a kegyesrendiek a tanuló ifjúsággal együtt istentiszteletre eljártak, téli időben nehéz volt eljutni, de mivel egyébként is nagy hiányát érezték a társházzal kapcsolatban levő templomnak, Demka Sándor, a kecskeméti ház első »rector«-a ¹⁾ (házfőnök), (1728—29-től kezdve.) az alsó folyosót közepén elzárva, ugyanott egy kis oltárt állított fel. Ez a kápolna azonban nem volt elég tágas, mert az ifjúságon kívül a hívek is nagyszámban látogatták, kik husvétii gyónásukat e helyen végezték. Ennélfogva az új templom felépítésének kérdése, ami a rendház tagjainak kezdetől fogva legfőbb vágya és törekvése volt, mindinkább előtérbe nyomult s erősen közeledett a megvalósuláshoz. Amint u. i. Kubránszky László rendfőnök a templom tervrajzát jóváhagyta, az alapkövetelést idejét is megállapították, melyet 1729-ben Szentháromság vasárnapján — június 12-én — tartottak meg s arra Koháryt is meghívták, aki azonban gyenge egészségi állapota miatt nem jelenhetett meg. Az alapító ezúttal is Berkes Andrást kérte meg az ünnepélyes egyházi ténykedés elvégzésére, ámde a buzgó főpapot elhalálózása megakadályozta Koháry óhajának teljesítésében. Azért tehát a Ferenc-rendiek salvatorianus (az Üdvözítőről elnevezett) rendtartományának kiérdemesült főnöke, Bede József, vállalta el a magasztos szertartás elvégzését, amely a hívek ezreinek jelenlétében ment végbe.

A templom ünnepélyes alapkövetelése s Koháry üdvözlése a piarista iskola részéről.

A kegyesrendi társház és gimnázium oly módon nyilvánította hódolatát ezúttal az alapító iránt, hogy képét emelvényre állították s tizenhárom ifjú üdvözölte ünnepi köszöntéssel a távolban levő jótévőt. ²⁾

A templom építése hét éven át tartott s 1735. évben készült el Szentháromság vasárnapjára. ³⁾

A társház és gimnázium életének eddigi mozzanatai is kétségtelenül igazolják, hogy a piaristák mindenkor melegen ápolták azt a kegyeletes viszonyt, mely őket az alapítóhoz fűzte.

Koháry életében s halta után egyaránt lankadatlan kitartással s ernyedetlen ügybuzgósággal fáradoznak hivatásuk mezején, hogy teljesen valóra válthassák az alapítványban elvállalt kötelezettségeiket. Ezen lelkes törekvésnek egyik fényes megnyilatkozása az iskola fokozatos fejlesztése, mely az akkori tanrendszernek megfelelően 1753/54-ben érte el betetőzését, midőn az intézet a poetikai s rhetorikai osztállyal bővült. ⁴⁾

Koháry emlékének megbecsülése.

A poetikai s rhetorikai osztály megnyitása.

¹⁾ Kubránszky László rendfőnök 1728-ban keresztülvitte, hogy Groll Adolf, a kegyes-tanítórend Rómában székelő egyetemes főnöke, a kecskeméti és korponai „residentia“-kat a formális házak rangjára emelte, mivel mindazon követelményeknek megfeleltek, melyek a szerzetesi háznak elengedhetetlen kellekei.

Elrendelte továbbá, hogy e házak előjáróinak neve a jelen rendelet kihirdetésétől kezdve ne „superior“, hanem „rector“, a házak neve pedig „residentia“ helyett „domus“ legyen. — Piarista rendi levéltár.

²⁾ H. D. I. 98—103. 1. és Instrumentum Primaevum.

³⁾ H. D. I. 175—176. 1. olv.: Hic annus, 1735. concessit videre sanctuarium Ecclesiae paratum stb.

⁴⁾ Catalogus inventutis.

A kegyesrend kormányának külön-
lető figyelme a
kecskeméti társ-
ház és gimnázium
irányában.

A kegyes-tanítórend mindig nagyra becsülte a kecskeméti rendházat s gimnáziumot és az alapító halála után is kitüntető figyelemben részesítette annak jeléül, hogy Koháry emlékét állandóan kegyelettel óhajtja megőrizni.

A rend hálijának egyik tanújele abban nyilvánul, hogy 1730/31-ben, valamint a következő tanév egész folyamán maga a rendfőnök, Szlopnjai Elek is itt székel titkárával Halápy Konstantin költővel együtt, úgyszintén később 1745/46-ban Erdöss István, valamint Nemcsényi Adolf provincialis 1748/49-ben.

A rend különben 1730/31-től kezdve igen gyakran újoncnövendékeinek egy részét is itt neveli. A kecskeméti noviciusok sorában találjuk Révay Miklóst, a később oly híres nyelvtudóst, aki itt töltött két évi (1769/70. és 1670/71.) újoncélete alatt szerzi meg valláserkölcsi és szellemi életének alaptényezőit.

De a rendi növendékek továbbképzése részben szintén itt történik, amennyiben az 1728/29. év folyamán a ház személyzetében bölcsészet hallgatók is szerepelnek, kiket ezen időtől fogva gyakorta küld ide a rendkormány.

Ezenkívül 1735/36. óta néhány évben hittudományi hallgatók is vannak a rendház tagjai közt. 1)

A gimnázium tel-
virágzása.

Koháry emlékének kiváló megbecsülését jelenti a piaristák lelkes működése. Az intézetet az ország legtávolabbi részeiben ismerik.

A »Catalogus«-ok tanúsága alapján számos vidéki tanuló látogatja a piaristák iskoláját, mely tehát e tekintetben is megfelel az alapító szándékának. Az idegen ajkúak közül a »Ratio Educationis«-ig (1777.) főleg a tótok keresik fel aránylag nagy számban, kívülök különösen a német és dalmata ajkúak.

A tanulók száma 1715-ben 63, 1715–1754-ig 114–400 között, 1754–77-ig 260–506 között, 1778–1806-ig 26–300 (26 volt 1790-ben) 1807–1850-ig 200–300 között, 1851–1859 között 100-on alúl, 2) az 1913/14. tanévben pedig 257. 3)

A nemzet legna-
gyobb drámaírója:
Katona József a
piarista gimnázium
tanítványa.

Nemes önérettel tölti el az intézetet az a felemelő tudat, hogy a nemzet legnagyobb drámaíróját: Katona Józsefet szintén tanítványai sorában tisztelheti. 1805–1807-ig járt a piaristák gimnáziumába s állandóan az »eminens«-ek sorában szerepelt. 4)

A tanárok száma az intézet fokozatos fejlődésével arányban: 1715–53-ig 2–3; 1754–1806-ig 4–5; 1806–59-ig mint a nagy gimnáziumokban; 1863-tól, mint a főgimnáziumokban 5)

1) A »Familia domus« alapján.

2) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye monografiája II. köt. 227. l.

3) Az 1913/14. értesítő alapján.

4) L. az anyakönyv 346., 385. és 399. lapjait.

5) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye monografiája. II. köt. 227. l.

Zajtalanul, másoktól észre nem véve, ezernyi akadállyal szembe szállva buzgólkodnak a kecskeméti piarista gimnázium tanárai rendjök magasztos eszméinek diadalra juttatásán, bőségesen kivéve részöket a nemzet nevelés nagy munkájából. Egész életöket a nevelés-oktatás szent ügyének szentelik, minden örömet s jutalmukat a rájuk bizott ifjúság erkölcsi nemesbülésében és szellemi előmenetelében találva.

A társház tagjai a tanuló ifjúság valláserkölcsei életének hivatásukkal kapcsolatos ápolásán kívül mint a keresztény emberszeretet apostolai buzgólkodnak a »fekete halál« idejében, mely 1739-ben s a következő év folyamán dúlt Kecskeméten s a mintegy húszezer lakost számláló városnak egy harmadát követelte áldozatul.

Ámbár a járvány napról-napra terjedt, a társház két tagja Szóroczy Vince és Fűri Gellért halált megvető bátorsággal jár-kei a városban, hogy a vallás vigasztalásában részesítse a szenvedöket, míg végre mindketten megkapták a bajt s önfeláldozó buzgóságuknak lettek hősléklü áldozatai. 1)

Jöllehet a tanuló ifjúság nevelése s oktatása már magában véve is nagy munkát kívánt a szerzetes tanároktól, de azért a testület kebelében időről-időre találunk egyes rendtagokat, kik részint kecskeméti működésük tartama alatt, de főkéi később kifejtett irodalmi munkásságuk által rendjöknek s a kecskeméti giinnáziumnak egyaránt tiszteletet szereztek.

E kiváló piaristák sorában szerepel a lelkes Halápy Konstantin, kit az 1730. év őszén helyezett ide a rendi előljáróság.

Két évig működik itt egyfolytában. 1730-ban rövid ideig praefectus scholarum (igazgató) minőségben nyer alkalmazást; az itt székelő Szlopnyal Elek rendfőnök azonban jól ismervén nagy tehetségét és irodalmi működését, a rendi újoncnövendékek másodmesteri állását ruházza rá s titkáranak is őt választja. Halápy teljesen megfelelt a beléje helyezett bizalomnak, mert mindkét munkakörben fáradhatatlan buzgóságot fejtett ki. 2)

E jeles szerzetes egyike a kegyes-tanítórend legkiválóbb tagjainak, irányítója s nevelője azon nagy piaristáknak, kik a rendet a virágzás fokára emelték. 3) Rendtársai bizalma folytán 1739-ben a magyar kegyes-tanítórend főnöke lett s ezen állásában is mint az önfeláldozó ügybuzgóság példányképe érdemelte ki a rend őszinte háláját. Folytonos betegeskedése miatt 1742-ben vált meg állásától.

1) H. D. I. 188—189. 1. és a „Kecskeméti Lapok.“ Második évf. 47. sz. 1869. é. nov. 20. „Egy fogadalmi emlék“ — Hornyik János cikke.

2) Friedreich Endre: Halápy Konstantin emlékezete. 24—25. 1. és a „Familia domus“ alapján.

3) Friedreich E.: u. o. 1. 1.

Halápyt »a deákos műveltségű kor mint tehetséges latin költőt ünnepelte.«¹⁾ Egyik munkája a »Myrias versuum« c. verses kötete, mely 1735-ben jelent meg, Leoninus Sapphicus ódáinak gyűjteményét pedig 1741-ben adta ki.²⁾

Mély és igaz meggyőződésen alapuló vallásosság, hazaszeretet, szilidség és szeretetreméltóság Halápy jellemvonásai, melyek műveiből is kiáradnak.

Igaz ugyan, hogy nem valódi költő, mert csak néha találja el a költői hangot, de azért a kornak egyik legügyesebb latin verselője, akivel forma tekintetében senki sem versenyezhet.³⁾

A latinos műveltség letűnével elfeledte ugyan műveit az utókor, de nemes egyénisége, tiszta jelleme s fáradhatatlan tevékenysége mindig kiváló helyet biztosít számára a művelődés lelkes munkásai sorában.

Nemcsak a kecskeméti piarista gimnáziumnak, hanem az egész rendnek egyik kiváló disze Horányi Elek, az irodalomtörténet kitűnő művelője s korának nagyrabecsült tudósa.

A nagy tehetségű piaristát, ki tanulmányait részben Rómában végezte s hazajövet előzőleg nyugat Európa számos államát is beutazta, rendje 1761/62-ben küldte első ízben Kecskemétre. Itt írta »Oratio pro arte poetica« c. munkáját, mely nevét széles körben megismertette.

1764/65-ben szintén itt találjuk a tudós és széles látókörű piaristát, kinek tösgyökeres magyar lelke azon magasztos eszme megvalósítását tűzte ki életcélul, hogy megcáfolja a külföldet, mely a tudatlanság s a szellemi hátramaradottság igazságtalan vádjával illetve nemzetünket.⁴⁾ Feladatát a »Memoria Hungarorum« (1775—77.) c. három kötetes munkájával oldotta meg, melyben »hazafias tüze és tudós kedve« körülbelül ezerkétszáz írónak bemutatásával lelkesíti munkára az akkor szervezkedett írói gárdát.⁵⁾ Emunkamegjelenése után számos külföldi tudós társaság fogadta tagjai sorába a jeles piaristát, ki művének javított és bővebb kiadását is tervbe vette, de ennek már csak első kötete jelent meg: »Nova memoria Hungarorum« c. alatt 1792-ben.

Rendje iránt érzett mély háláját óhajtotta leróni a »Scriptores Scholarum Piarum« (1808—1809.) c. két kötetes munkájának megírása által, melyben a kegyes-tanítórend íróit örökíti meg.⁶⁾

A németesítés és külföldieskedés szomorú korában Horányi, mint a tettekben nyilvánuló hazaszeretet mintaképe, kiváló pesti tanártársaival

¹⁾ U. o. 1. l.

²⁾ U. o. 26., 28—29. l.

³⁾ U. o. 31—32., 43—44., 49—50. l. és Beöthy-Badics: A magyar irodalom története I. köt. 248. l.

⁴⁾ Szinyei J.: Magyar írók élete és munkái IV. köt. 1069—1070. l.

⁵⁾ Beöthy-Badics: u. o. I. köt. 5. l.

⁶⁾ Beöthy-Badics u. o. és Szinyei J. u. o. 1071., 1075. l.

együtt fáradságot és nehézséget nem ismerve buzgólkodik a hazafias szellem s a magyar nyelv terjesztésén.¹⁾ Rendtársai s az irodalom számos barátjának bevonásával az ő lelkes buzdítására alakul meg »A hazafiúi magyar társaság«; 1779-ben már az alapszabályok is elkészültek: »A hazafiúi magyar társaság törvényei« cím alatt. A fennforgó nehézségek miatt nem valósulhatott ugyan meg e nemes törekvés, »mely félszázaddal megelőzte volna a tudományos akadémiát«, de azért fényes igazolása Horányi s tanártársai vezéreszméjének, mely ezen gyönyörű jelmondatban nyer méltó kifejezést: »Provehimur non praemió, sed patrio amore.«²⁾ Nem a jutalom reménye, hanem a hazaszeretetet szent tüze ragad bennünket előre a honfiúi munka nemes útján.

Az irodalom munkásai közt szerepel *Simai Kristóf* is, a piárista színműíró s a m. tud. Akadémia levelező tagja, aki 1771/72-ben tanárkodik Kecskeméten első ízben, majd pedig az 1776/77. tanévre helyezték ide³⁾ »és itt adatta elő a növendékekkel első színművét: »Mesterséges ravaszság« c.; melyet aztán több iskolában és később a világi színpadokon Pesten és Budán, még a központi papnevelő-intézetben is előadták 1789-ben.«⁴⁾ Ámbár Simai darabját az iskola számára írja, a színházak is felhasználják úgy, hogy a piárista Dugonics, Endrődy és Egerváry mellett Simai is a színeszet első művelői közé tartozik.⁵⁾

A budai színpad első magyar előadásán »Igazházi« c. darabját játszották 1790. okt. 25-én. 1832. márc. 9-én az Akadémia levelező tagságával tiszteli meg a magyar színműírás lelkes képviselőjét. A kilencéves aggastyán még elmegy a m. tud. Akadémia 1832. évi nagygyűlésére,⁶⁾ hogy elmondhassa: »Lelke nyelvén lebeg, de jött Selmeczről, láthatni rég várt intézetét nemzetének.«⁷⁾

A történelemnek is vannak művelői a társház tagjai sorában. Ezek közé tartozik Horváth Mihály, ki 1749/50. és 1750/51-ben hitszónok, a következő évben pedig házfőnök s igazgató Kecskeméten. A kalocsai érsekség történetével foglalkozó munkája: »Natales Archi—Episcopatus Metropolitanæ Colocensis et Batsiensis« címen Budán jelent meg 1746-ban. — Az egyházjog terén, különösen pedig némely felmerült vitás kérdésekben alapos ismeretekkel rendelkezett.⁸⁾

¹⁾ Takáts Sándor: A főváros alapította budapesti piarista kollégium története 254—255. l.

²⁾ U. o. 256. l.

³⁾ Szinnyei J.: u. o. XII. köt. 1023—1024. l. és a „Familia domus.“

⁴⁾ Szinnyei J.: u. o. 1024. l.

⁵⁾ Takáts Sándor: Benyák Bernát és a magyar közoktatásügy. 92. l.

⁶⁾ Szinnyei u. o. 1025.

⁷⁾ Takáts S.: u. o. 242. l.

⁸⁾ Szinnyei J.: u. o. IV. köt. 1272—73. l. és a „Familia domus“ alapján.

A nagy tehetségű Koppi Károly 1762/63-ban s a következő év folyamán tanít Kecskeméten s ugyanott bölcsészethallgató is egyúttal. Életének későbbi szakában főképp kiváló szellemi képességére való tekintettel pesti egyetemi tanárrá nevezték ki s ilyen minőségben működött 1784—1796-ig. A világtörténelmet adta elő. Különösen a pesti ifjúság magyarosítása terén vannak kiváló érdemei. Munkái főképp a magyar részben a világ — s az egyháztörténet keretében mozognak. 1)

Történelmi kérdések vitatásával foglalkozik Cetto Benedek is, ki 1749/50-ben tanár, 1767/68—1769/70-ig katonai lelkész, 1785/86—1787/88-ban házfőnök, majd pedig lelki atya s ezen minőségében találjuk őt utoljára Kecskeméten. 2)

Az intézet tovább-
fejlődése.

Igy tiszteli meg a rend Koháry emlékét, aki nagylelkű alapítványával az intézetnek nemcsak létrejövetelét biztosította, hanem fennmaradását és tovább fejlődését is lehetővé tette, minek legfőbb bizonyága a gimnázium élete. 1806-ban u. i. a »Nova ratio« értelmében a IV. oszt. normális iskolák hozzákapcsolása folytán öt osztályúvá, majd pedig nagygimnáziummá alakult; 1848—58-ig kisgimnázium ugyan, de már 1859-ben a róm. kath. egyházközség hozzájárulásával főgimnáziummá fejlődött, melyben az első érettségi vizsgálatot 1863-ban tartották. 3)

Koháry, mint a
debreceni és pesti
piarista iskolák
barátja és jöte-
vője.

Koháry nagylelkű jótékonyágát nemcsak e kecskeméti, hanem a debreceni kegyesrendi gimnázium is érezte, mert a fenkölt gondolkozású magyar főúr általában nagy barátja s egyik főpártfogója a piarista iskoláknak.

A kegyesrend debreceni házát és gimnáziumát Bakó János, választott makári püspök és nagyváradi latin szertartású kanonok alapította 1719-ben. 4) A piarista iskola 1721. január havában nyílt meg; a tanuló ifjúság létszáma azonban kezdetben csekély volt, minthogy — katolikusok hiányában — helybeli tanulója egyáltalában nincs az intézetnek, reformátusok viszont nem látogatták a piarista iskolát. Csak a szomszédos községek katolikus fiai keresik fel, de mivel ezeknek nagy része szegény volt, megfelelő segítség nélkül le kellett volna mondania tanulmányai folytatásáról.

A derék Szlopniai Elek igazgató tehát minden igyekezetét arra irányítja, hogy a gimnázium mellett konviktus létesüljön, mely a tanuló ifjúság kellő létszámát is biztosítaná. Ezen üdvös cél megvalósítása érdekében Magyarország egyházi és világi hatóságait keresi fel kérelmével.

1) U. o. VI. köt. 972—975. 1.

2) Horányi: Memoria Hungarorum I. k. 389—397. és Scriptorum Piarum Scholarum I. köt. 360—369. 1. és a „Familia domus“ alapján.

3) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye monografiája II. köt. 226—227. 1.

4) Cselhalmy József: A kegyes-tanítórendiek debreceni társháza és gimnáziumának története 16—17. 1.

Fáradozása azonban csak akkor vezetett a kívánt eredményre, midőn a jótékonyágáról híres Koháry István országbíró 10.000 forintnyi adománya által a konviktus létesítéséhez szükséges összeget 1725-ben nagylelkűen biztosította s így ha nem is alapítója a debreceni piarista gimnáziumnak, de fellendítéséhez nagyban hozzájárult.

Ezen nevelőintézet felállítása folytán az ifjúság száma is jóval gyarapodott, mert még a távoli Lengyelország számos családja is a debreceni piaristákra bízta gyermekei nevelését s oktatását, akik a Koháry-féle konviktusban nyertek teljes ellátást.

Ezért Koháry nevének dicső emlékét hirdeti azon öröndetes tény is, melynélfogva a virágzásnak indult nevelő-intézet fennállása óta körülbelül 1350 ifjút fogadott falai közé, hogy tudományos kiképzésüket lehetővé tegye.

Csak sajnálni lehet, hogy II. József, ki az együttes nevelés és bentlakás elvét semmikép sem helyeselte, 1784-ben ezen üdvös intézményt is megszüntette ¹⁾ »és az alapítványt kézi ösztöndíjakra változtatta.« ²⁾

A kegyesrendiek pesti háza is részesült Koháry jótéteményeiben. A piaristák és növendékeik hálájok nyilvánításául 1728-ban az »Onomasticus Mercurii Stephanitus« c. színdarabban tisztelik meg előkelő vendégüket s örököltik meg emlékét. ³⁾

C)

Koháry István gr. általános méltatása Bajzától.

Nagyon is igaz van Bajzának; midőn Koháry egyéniségét a következőkép jellemzi: »Koháry nem volt ama szertelen lelkek egyike, kik lángeszök erejével korlátaikból kitörvén, szembeszökőleg nagyszerű, bámulatraméltó dolgokat visznek végbe s mintegy kényszerítik a jelen s utókorokat tetteikről magasztaló szavakban emlékezni. Cselekedeteinek mindenikén bizonyos összhang és benső csend, nyugalom és szerénység mutatkoznak. Ő gondosan látszott elhárítani magától mindazt, miáltal a tettek zajgó fényt, szembeható ragyogást kapnak s ez vala oka, hogy irígyei nem voltak, hogy társai előtt mind hadi, mind polgári pályán tiszteletben álla s miután magasabb tisztségekre emeltetett is, az udvari

¹⁾ U. o. 58—62. 1.

²⁾ U. o. 62. 1.

³⁾ Prónai Antal dr.: A piaristák színjátéka Pesten a XVIII. században 19—20. 1.

fordorkodások s rágalom töreiből menten maradt. Ő fejedelmeinek egyképen volt híve s egyképen bírta azok kegyeit s bizodalját is, bár a kormány, míg ő pályáját futná, három különböző kezeken ment által; s ami még több, kedvence vala királyainak anélkül, hogy előttök az udvariak szokásaként szolgáló csúszott volna. Jámbor volt együgyűség, magas szívű kevélység nélkül. Igéreteihez, adott szavához szigorúan hívt, barátaihoz szíves, ellenségeihez nemeslelkű; a bántást könnyen feledé, a jótéteményt esztendő után is hálaszavakkal emlegette. Bátor és irtóztatós a csatában, szelíd azoknak körében, kiket lelke rokonainak hitt. Minden magától különböző egyéniségekkel könnyen össze tudná férni anélkül, hogy hibáikhoz simulna, vagy saját jelleméhez hűtlenné lenne. Lelkében nem volt gőg, de oly nemes büszkeség, mely szívét alacsony tettektől őrzé. Föltételeiben szilárd és állhatatos, sem fenyegetés, sem kérelem által nem mozdítható. Igazságszerető s kegyelmes egyszermind, ami korában szinte közmondássá vált. Elméje azon időhöz képest tudományok által kitűnően művelt, melyeket, amint fáradhatatlan szorgalommal űzött, fáradhatatlan buzgósággal is ápolt. Rendkívül nagy s hű emlékező tehetséggel bírt még elaggott korában is. Sok évek előtt történt dolgokat név, hely, szám, idő tökéletes megjelelésével tudta elbeszélni. Fogságában több rendbeli hosszabb versezeteket készíte s mert az írás szabadsága tőle megtagadtatott, emlékezetében tartotta s szabadulása után írta le. Felzsákmányoltatván csábrági vára Rákóczi hadai által, néhány verses költeményei elvesztek s ő azokat újra emlékezetéből le tudta írni. Szerény vala oly mértékben, hogyha jelenlétében dicsértetett, arcán kedvetlenség látszott s a beszédnek vagy más irányt ada, vagy azonnal félben szakasztá. Ha tetteinek valamelyike szóba jött, magától minden érdemeket eltolt, s társaira hárítá. Végintézetében eltíltá, hogy felette valaki dicsérő halotti beszédet tartson

Adakozásait szorgalmasan följegyezték életírói. Itt elég legyen mondani, hogy holta után összeszámíttatván, közel hatszázezer forintnyinak találtatott az özveg, melyet nagy részint közhasznú intézetekre ajándékozott.« 1)

* * *

Befejezés.

Koháryban azon férfiút ismerhetjük meg, kit a világi tisztségekben való gyors emelkedés el nem kábított, viszont a szerencsétlenségben a hősiesség fokáig emelkedő keresztény türelem soha el nem hagyott, a vallási és politikai elvek megvalósításában feltétlen következetesség irányított, a hazafias alapon nyugvó jótékonyság pedig minden idők példányképévé avatott.

1) Bajza összegyűjtött munkái. III. köt. 137—138. l.

FÜGGELÉK.

A KECSKEMÉTI KEGYESRENDI TÁRSHÁZ ÉS GIMNÁZIUM
ALAPÍTÓ LEVELE
A KIRÁLYI JÓVÁHAGYÁSSAL EGYÜTT.¹

¹) Az alapító levél hiteles másolata. — Piarista rendi levéltár, Fridericus Weiser S. I. Literae Authenticae, exhibentes origines scholarum Hungariae . . . Coloczae, 1885. I. k. 98–109. l.

Nos Carolus VI. Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae; Marchio Moraviae; Dux Luxemburgae, ac Superioris et Inferioris Silesiae, Wierthembergae, Thecae, Princeps Sveviae, Comes Habsburgi Tyrolis, Ferreti, Kyburgi, Goritiae etc. Memoriae commendamus Tenore Praesentium significantes quibus expedit Universis, quod Fidelis Noster Nobis sincere dilectus Spectabilis et Magnificus Comes Stephanus Koháry de Csábrág et Szittnya Iudex Curiae Nostrae Regiae, Comitatus Hontensis Perpetuus supremus Comes et Consiliarius Noster Actualis Intimus exhibuerit, et praesentaverit Nobis certas quasdam Litteras suas pro parte Fidelium Nostrorum Religiosorum Sacri Ordinis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Fundationales, post nonnullarum infrascriptarum conditionum et obligationum per modo fatum Sacrum Ordinem medio Religiosi P. Eustachii a Ss^{ma} Trinitate Praepositi per Hungariam Vice Provincialis, ac etiam ipsiusmet totius praefati Ordinis P. Generalis Nomine factam acceptationem, suo modo concinnatas, et in stylum redactas ac sub dato in Libera et Regia Civitate Nostra Poseniensi die 10ma Mensis Januarii Añni nunc currentis infrascripti emanatas, manu quidem aliena ob vulneratam eiusdem dextram subscriptas, proprio tamen, et annulari dicti Comitatus Iudicis Curiae Regiae sigillo, prout et ex parte dicti Ordinis, propriae antelati Praepositi Vice-Provincialis manus subscriptione, ac officii sigillo communitas, et roboratas; quibus mediante Idem Comes Stephanus Koháry Iudex Curiae Nostrae regiae, implorata praevia, ac etiam obtenta a Dioecesano, sen Ordinario Loci, fideli utpote Nostro Reverendo Sigismundo e Comitibus Kollonich, qua Episcopo Vaciensi approbatione, et necessaria eatenus facultate, ac insuper cognati quoque et Amici Nostri, Nobis sincere Dilecti Rdissimi in Christo Patris, ac Serenissimi Ducis de Saxonia Christiani Augusti, Sacrae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis Archi-Episcopi Strigoniensis, Primatis dicti Regni Nostri Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii Cancellarii etc. qua Archi-Dioecesani et Metropolitae superinde confirmatione, Paternaeque desuper Benedictionis impertitione, pro suprafati Sacri Ordinis Religiosis, erigendoque et extruendo successive ad rationem eorundem in Oppido Ketskémeth dicto, et Comitatu Pestiensi existente habito sub titulo Sanctissimae et Individuae Trinitatis ac Patrocinio Dei- parae Virginis Collegio, Templo et Scholis, quatenus nimirum inducendi illuc eiusdem Sacri Ordinis Religiosi cultum praepremis, et Gloriam Dei omnipotentis, Immaculataeque et Intemeratae Virginis Mariae in coelos Assumptae, totiusque triumphantis Ecclesiae honorem, militantis vero propagationem, et aug-

mentum promovere, deinde vero iuxta Professionis suae Institutum Iuventutem tam Loci illius, quam etiam adventitiam docere, in virtutibus, et bonis moribus instruere, ac erudire, studiaque docendo continuare teneantur, sintque obligati, aliisve piis, et salutaribus de causis, ac motivis modis denique, formis et conditionibus in Praementionatis Litteris Foundationalibus uberius, ac specificatim denotatis, et expressis, perque memoratum Praepositum Provinciale, ut praeattactum est, nomine etiam totius Sacri Ordinis spontanea, ac benevole acceptatis triginta millium florenorum Rhenensium summam pro praenotata fundatione ordinasse; imo eandem summam repetito Sacro Ordini effective deposuisse, et exolvisse; idem vero Sacer Ordo de praeattacta triginta millium florenorum summa iam plenarie contentatus ad universas condiciones, et obligationes in memoratis Litteris Foundationalibus uberius expressas praevio modo acceptatas, observandas, et effectundas semet in perpetuum obligatum reddidisse dignoscebatur tenoris infrascripti. Supplicatum itaque extitit Maiestati Nostrae nomine, et in Persona Praefati Comitiss Stephani Koháry de dicta Csábrág, et Szittnya Iudicis Curiae Nostrae Regiae debita cum Instantia humillime, quatenus Nos praeattactas Litteras ipsius Fundationales modo praevio confectas, et emanatas omniaque, et singula in iisdem contenta, rata, grata, et accepta habentes, Litterisque Nostris Privilegialibus inseri, et inscribi facientes Apostolico-Regia Auctoritate Nostra acceptare, approbare, roborare, et ratificare, et pro antelatis repetiti Sacri Ordinis Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Religiosis in praefato Oppido Kecskeméth modalitate praemissa fundatis, et consequenter pro toto eorundem ordine in perpetuum valituras gratiose confirmare, ac Benignum etiam Regium superinde consensum Nostrum praebere dignaremur. Quarum quidem Litterarum Foundationalium verbalis continentia sequitur in hunc modum:

Comes Stephanus Koháry de Csábrág, et Szittnya Notum facio Tenore Praesentium significando quibus expedit universis. Quod posteaquam innumera ab Omnipotente Deo decursu annorum totius vitae meae accepta beneficia pia, et grata recogitassem, et recolissem memoria, ut ea quae a Divina Maiestate gratis accepi devota mente, fructuose, ac salutariter dispensare valeam, Sacro Ordini clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum, animo bene deliberato et consilio praematuro ea accordata, et per Sacrum Ordinem acceptata modalitate, ideo, ac eo fine Triginta Mille Rhenenses florenos deposui, et assignavi, ut Idem Sacer Ordo, laudem et gloriam Dei Omnipotentis, honorem Die-parae VM. Augmentumque, et Propagationem Sanctissimae Matris Romano-Catholicae Ecclesiae, ac bonum proximi, praesertim in erudienda Iuventute in Oppido Kecskeméth nuncupato, inque comitatu

Pestiensi existente, et habito eatenus obtento praeve ab Illmo et Rdisimo Domino ordinario Dioecesano gratioso indultu, atque Eminen-
tissimi, ac Serenissimi Domini Metropolitanæ Strigoniensis superveniente
approbationis confirmatione, et Paterna Benedictione ab infra verbo tenus
praesentibus quoque inserta, teneantur iuxta Professionis Suae Institutum,
sub insertis sequentibus conditionibus promovere. Et Primo quidem ut
praelibatus Sacer Ordo praespecificatam triginta mille florenorum sum-
mam iam plenarie depositam, et assignatam, sufficienti cum securitate
extra Regnum Hungariae in Austria, vel aliis Suae Maiestatis Sacra-
tissimae haereditariis provinciis, a iurato Christiani Nominis hoste remo-
tioribus Bellorumque tumultibus minus obnoxii, ad sex percentum
invertire, censumque annualem partim in Loco praedicti Oppidi
Kecskeméth iam exciso, et assignato, successive ad Collegium, et
Templum sub Titulo SS. et Individuae Trinitatis, et Patrocinio
Dei-Parae Virginis aedificandum, erigendasque Scholas convertere,
partim vero in praementionatum Oppidum inductorum, ac inducendorum
Suorum Religiosorum, ibidemque pro erudienda Iuventute commorando-
rum ad intertentionem impendere, ac in erectis Scholis ut praemissum
est: iuxta Professionis Suae Institutum, et Praecipuum Intentum meum
juventutem tam praefati Oppidi, quam externam eo adventitiam docere,
inque virtutibus potissimum, et bonis moribus instruere ac erudire Iu-
ventutisque praeattactae studia docendo continuare teneatur, sitque obli-
gatus, nulla vero amplius mihi, aut successoribus meis supersit ad alia
praestanda obligatio. Secundo: Idem Sacer Ordo sine omni Praejudicio
Patrum Franciscanorum in Oppido Kecskeméth existentium, et Parochiam
quoque ibidem Administrantium iuxta Illustrissimi, ac Reverendissimi
Dioecesani, Domini Episcopi Vaciensis, eiusdemque in Spiritualibus Vi-
carii eatenus ordinationem, et dispositionem se se accommodare, Divinaque
peragere non intermittat. Tertio: Ut praefati S. Ordinis in Oppidum Kec-
keméth inductio meis, Successorumque meorum ac Aliorum etiam eiusdem
oppidi compossessorum, prout et eiusdem Oppidi Civium, et Incolarum,
signanter vero respectu Decimarum, Macellorum, educilliorum, hisque
similium iuribus nullatenus praeindictet. Quarto: Praedeclaratam Fundati-
onem meam siquidem praedictus Sacer Ordo acceptavit, et nomine Re-
verendissimi Patris Generalis Sui, ac totius Sacri Ordinis, medio Reveren-
dissimi Patris Eustachii a Sanctissima Trinitate eiusdem Ordinis per Hun-
gariam Praepositi Vice-Provincialis, et collegii Prividiensis Rectoris, se se
spontaneae, ac benevole super eo obligavit, quod pro me veluti praedicti
Collegii Fundatore, proque animabus progenitorum, et consanguineorum
Meorum singulis diebus ante et post obitum meum unum lectum sacrum,
ita quidem, ut illis diebus, quibus Ecclesia nigro colore utitur, collecta

solummodo cum commemoratione fiat, me vero emortuo in Anniversario obitus mei die Unum Cantatum Missae Sacrificium idem Sacer Ordo in perpetuum celebrari pro certo curabit, id ipsum Sacrum Ordinem secundum ultronee factam obligationem effectuatorum firmiter omnino mihi persuasum habeo: Quinto: Haec mea fundatio soli collegio Ketskementiensi deserviat, neque ad alia collegia trahi, aut applicari possit, excepto eo, quodsi fortassis aut ob bellum Turcicum, aut vero alias intervenientes difficultates nullo modo ibidem subsistere possent, in tali casu inxtra Regni Hungariae Primatis, et Archi-Episcopi Strigoniensis dispositionem in Hungaria aliquo in oppido, vel civitate ipsorum instituto convenienti loco, in quo nimirum aequivalentem fructum facere possent per eosdem occupato, deinceps quoque hac mea fundatione fruantur; si vero in dicto casu eiusmodi convenientem locum acceptare nollent, tunc praementionatus Archi-Episcopus Strigoniensis eorum affuturus ante latam Fundationem meam habeat Auctoritatem, et obligationem convertendi ad alios pios usus, unde aequalis Dei cultus proveniat, et pro anima mea, animabusque progenitorum, et consanguineorum meorum per praefatum Sacrum Ordinem supra declarata modalitate obligata Ss. Missae Sacrificia in perpetuum celebrentur. His itaque conditionibus per praelibatum sacrum ordinem sponte, ac benevole acceptatis, atque ad observationem, et effectuatorum effectuationem eodem S. ordine semet sancte obstringente, et obligante hanc Piam Fundationem ad M. D. G. Immaculatae, et Intemeratae V.M. in coelos Assumptae, totiusque Triumphantis Ecclesiae Honorem, Militantis vero Augmentum, et Propagationem effectui mancipari cupio, ac per suam Matrem Sacratissimam qua Regem Hungariae Apostolicum suprema eiusdem Auctoritate confirmari procurabo; haeredem vero meum testamentaliter constitutum eiusdemque successores, et haeredes obligo, quatenus eandem fundationem meam perse suosque in perpetuum firmam, stabilem, ac inviolatam servant, tueantur atque defendant. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes Litteras meas ob vulneratam Dextram manu aliena subscriptas, sigillo vero meo munitas, et roboratas praelibato Sacro Ordini Piarum Scholarum extra dandas duxi, et concedendas. Actum Posonii die 10. Januarii A^o 1715. Comes Stephanus Koháry ob vulneratam Dextram manu aliena (LS) Eustachius a Ss^{ma} Trinitate Scholarum Piarum per Hungariam Praepositus VProvincialis. (LS) Nos itaque pro solita nostra in Deum pietate, et solertia in universis iis, quae ad maiorem cultus Divini promotionem, et orthodoxae Romano-Catholicae Fidei propagationem, religiosorumque ordinum, quorum devotis ad Deum fuis, et fundendis precibus, ac suffragiis fausta, et felicia suscepti Regiminis gubernacula Nos habituros ire confidimus; incrementum conferre, aut quidpiam momenti eddere possent, magis, magisque ampli-

andis, dilatandis, stabiliendis cura, et solitudine humillima etiam repetiti comitis Stephani Koháry de praefata Csábrág, et Szittnya supplicationem Nostrae modo, quo supra facta Maiestati Regiae Benignitate exaudita, clementer et admissa praememoratas ipsius Litteras Fundationales praevio modo confectas, et emanatas, non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, verum omni prorsus vitio, et suspitione carentes Praesentibusque Litteris Nostris Privilegialibus de verbo ad verum sine diminutione, et augmento aliquali insertas et inscriptas quoad omnes earundem continentias, clausulas, conditiones et articulos ratas, gratas, et acceptas habentes praedeclarata Apostolico-Regia Autoritate Nostra acceptavimus approbavimus, roboravimus, ratificavimus, ac pro saepe fatis Religiosis Sacri Ordinis C. R. P. M. D, in annotato oppido Kecskeméth praeinserta modalitate fundatis, consequenterque toto eorum Ordine in perpetuum valituras gratiose confirmavimus, ac Benignum etiam Regium superinde Consensum Nostrum praebuimus, imo acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamus, et confirmamus, Benignumque pariter Consensum Nostrum praebemus et assensum. Salvo iure alieno, harum Nostrarum Secreto maiori sigillo Nostro, quo ut Rex Hungariae utimur in pendenti communitarum vigore, et Testimonio Litterarum. Datum per Manus fidelis nostri Nobis sincere Dilecti Spectabilis, ac Magnifici Comitis Nicolai Illésházi de eadem Haereditarii in Trencsén, eiusdemque Nominis prout et Liptoviensis Comitatum Perpetui Supremi Comitis, Actualis, Intimi Consiliarii Nostri, et per Hungariam Aulae Nostrae Cancellarii in Castro Nostro Laxenburgh Die Decima Tertia Mensis Maji Anno Domini Millesimo Septingentesimo Decimo Quinto Regnorum Nostrorum Romani Quarto, Hispaniarum Duodecimo, Hungariae vero Bohemiae et Reliquorum Anno Quinto.

Carolus.

*Comes Nicolaus Illésházi
Ladislaus Hunyadi.*

II.

Spitkó Lajos
1846—1914.

Az ember ne sokaknak, hanem a jóra valóknak becsülésére törekedjék. Széchenyi.

Az örök törvény érvényesülése a lényegében rejlő tagadás miatt mindig leverő érzéssel jár. Hiába a kikerülhetetlenség tudata vagy a lét más alakban való folytatásának hite, — az élet megtörése az elmulás bánatos hangulatát idézi elő. Eltűnődve, gyakran megdöbbenve áll meg az ember egy-egy sirhalomnál. Hány lélek nem bonthatta ki teljes erejében szárnyait és hány csapta össze olyankor, amikor a magasságokban való tartózkodás ha már nem emelkedést, de állandó, megszabott és zavartalanul egyenes irányu haladást jelentett.

Sugaras őszi reggelen ilyen pálya hirtelen megtörését hirdette a gimnázium homlokzatán meglobogó fekete zászló. Szájról-szájra szállt a hír, hogy aki nemrég az érettségi vizsgálaton elnökölt: Spitkó Lajos, kir. tanácsos, tanker. kir. főigazgató megszűnt élni. Halála magas kora ellenére a megdöbbenés érzetét keltette mindazokban, akik ismerték. A kemény tölgy nem egy-két csapásra szokott ledőlni. És ő ilyen erősnek, megingathatatlanak, az élet útján kitartó és következetes lépésekkel haladónak tűnt fel. Egészségi állapota ellen olykor-olykor felhangzó panaszát pontos kötelességteljesítése, hivatása terheinek megosztás és lemondás szándéka nélkül való viselése mindenkor megcáfolta. Vezérnek érezte magát, kinek hivatása a példaadás. E tekintetben nem ismert kiméletet önmaga iránt. S ha vezetői tevékenysége eredménnyel járt, egyéniségének eme tulajdonsága a legelső között érdemel említést.

Mint ember kerestlenül egyszerű, szerény, de önérzetes és előkelő lélek volt. Emiatt inkább önmagába merült és nem iparkodott sok vagy hangos szóval érvényesülni. Lelkének belső gazdagságára valló eme vonás nem előtérben levő emberek szerepére jelölte. Könnyedséggel vagy mozgékonyssággal nem hívta fel magára a figyelmet. Ismerte egyéni értékét; ennek súlya mindig megszabott formákban való érintkezésre tette alkalmassá. Szigorú tudatossággal és állandóan komoly foglalkozással művelte egyéniségét és következetesen szolgálta azokat az ideálokat, amelyeknek művelőjévé szegődött. Emiatt az élet sok olyan apró kellemességétől fosztotta

meg magát, amelyeket az átlag emberek nagyrabecsülnek. Élete külsőségeiben egyhangúnak és kevésbé színesnek tűnik fel, de lelkében önmaga előtt bizonyára más világ honolt. A kívül hideg tudatosság és következetes egyenesség a legműveltebb értelem és a legfinomabb érzés összhangot feltüntető eredménye volt. Ezért hiányzott nála az az erényekből és apróbb-nagyobb hibákból keletkező hullámzó életvonal, mely változatosága miatt tesz kedvessé sok egyéniséget. A lényegben, az elvontságban, az ideálokban látta az élet értékét; minden más esetlegesnek, üresnek, értéktelennek tetszett előtte. Szívesen fogadta mások szavait, tartózkodás nélkül adott kifejezést olykor-olykor jókedvének, maga azonban minden kilendüléstől óvakodott, állandóan komoly volt és önmagán uralkodva vonult vissza szobájának és lelkének csendjébe. Az egyéniségében megnyilvánuló eme vonások nem tették társaságát kívánatossá, de megnyerték számára mindenki tiszteletét.

Fokozódott ez a tisztelet a tudományos és írói pályán szerzett érdemei miatt. Mert a boldogultnak is volt társasága: a klasszikusok és a pedagógusok munkái. Mint tudós azokkal szórakozott, mint író velük kapcsolatban forgatta a tollat. Elég korán tűnt fel filológiai dolgozataival; a filológiát a pedagógiával együttesen élete vége felé is szívesen művelte. Különösen a klasszikusok nőttek szívéhez. Ezeknek szabatos, kimért formákat feltüntető, komolyságot sugárzó világa jellemzi őt, mint író. Minden írása komoly tudásnak s általános és mély műveltségnek a tanuja, de egyuttal a műgondnak és a forma iránt való érzéknek is. Mint tudós némi ridegsége ellenére plasztikusan emelkedik ki a sorokból; mint író a meggyőződés hevével, az előadás gyakra mutakozó lendületességével, írásmódjának hosszadalmas, mégis folyamatos haladásával megnyerő hatással van az olvasóra.

Igazi tevékenységet azonban nem ezen, hanem a tanító-nevelő téren fejtett ki. Képzett és irányításra hivatott egyénisége hamar nyert alkalmat az érvényesülésre. Tanárból aránylag fiatalon lett igazgatóvá és főigazgatóvá. Egyéniségének jellemző vonásai: a pedagógiai és szaktudás, a komoly erkölcsi elvektől irányított akarat csakhamar általánosan ismert nevet biztosítottak számára. Tudatában volt annak, hogy fellépése idején nálunk a pedagógiai gondolkodás és eljárás még nem alakult ki úgy, amint az kívánatos volna. Ezt akarta lankadatlan buzgósággal és semini akadálytól vissza nem rettenő céltudatossággal meghonosítani. Kitűzött céljai sokak előtt oly magasan állóknak látszottak, a megvalósítás eszközeit oly szabatosan, de egyuttal csaknem rideg szigorúsággal jölte meg, az ellenőrzés alkalmával oly nyílt és világos módon kérte számon legjobb meggyőződésből származó rendeleteinek és intézkedéseinek végrehajtását, hogy amugy is szabályos vonásokból alakult egyénisége sokak-

nál keltett vele szemben megokolatlan tartózkodást. Buzgalmában talán aprólékoskodásba tévedt, kívánságaiban talán kelleténél jobban ragaszkodott a betűhöz, rendelkezéseiben olykor nem elég körültekintés nyilvánult meg, de az elért eredmények mutatják, hogy működése általános pedagógiai szempontból nagyon kívánatos volt.

Egyedül hivatásának élő, a pedagógiai elméletet állandóan szem előtt tartó, tapasztalatokra támaszkodó, a multat megbecsülő, de a jelen követelményei iránt is érzékkel rendelkező főigazgató létére minden látogatása alkalmával tudott hasznos methodikai és didaktikai tanácsokkal szolgálni. Emellett tudta méltányolni a komoly munkát, a pedagógiai elvek alapján — sokszor különlegesen az ő szándékai szerint történő tanítást-nevelést. E téren nem tűrt ellenkezést. A komoly véleménynyilvánítást meghallgatta, de az üres, nem pedagógiai elvektől sugalt nagyhangú szavakat kiméretlenül visszautasította. Mivel maga otthonos volt az elméleti és gyakorlati pedagógia egész területén, meg tudta ítélni, mit lehet várni és mennyit kell feltétlenül elérni az iskolában. A latin nyelv tanításának eredményei őt sem elégtették ki. Sok és sokféle tanáccsal látta el épen ezért különösen a kezdő tanárokat s általában a klasszikus filológusokat. Főleg a nyelvek voltak tárgyai aggodalmas és szerető gondoskodásának. A gimnázium humanus jellegét és általános műveltségre előkészítő voltát minden tanácskozáson kiemelte, bár a nyelvek szerkezeti jelenségeire, a nyelv- és mondattan ismeretére nagyobb gondot kívánt fordítani, mint az általok megnyilvánuló szellemre. Az volt erős meggyőződése, hogy a szellem csak úgy nyilatkozhatik meg a tanulóknak előtt, ha azok a nyelv minden csinyját-binját ismerik vagy legalább a felsőbb osztályokban e tekintetben kezdetleges hiányok nem fordulnak elő.

Mint főigazgató a tanulókat állandó pártfogolásban részesítette. Emiatt némi egyoldalúsággal a tanár munkájától várt minden eredményt. Innen eredt sok egyéni követelése; azoknak eleget tenni azonban nem volt nehéz. A pedagógiai segédeszközök alkalmazását ilyenformán akarta ellenőrizni s nagy megnyugvással vett mindent, aminek bejegyzését megkívánta. Bár tanácsait, utbaigazításait szívesen és jóindulattal adta, az elismeréssel már ugyancsak takarékoskodott. Lelke előtt a tanítás-nevelés eszménye oly magasan állott, visszavonult és egyedül munkakörének élő ember létére a lényegét oly világosan látta, hosszú pályáján a módszerek különfélesége mellett is jelentkező hiányokat oly nyilvánvalóknak ítélte, hogy nem különös, ha a maga módszerét, tanítási-nevelési elveit óhajtott megvalósítottan látni. Azonban emellett följebb is emelkedett. Ha minden módon rajta volt a pedagógiai gondolkodás általánosabbá tételén, ha ezt a maga módszeréhez ragaszkodóan kívánta elérni, át tudta fogni a középiskolák minden fajának jelentőségét és rendeltetésének lényegét. Ezért

foglalt el gyakran olyan álláspontot az iskolai reformok terén, amilyent nem vártak volna tőle. E tekintetben elmékedéseire és tapasztalataira támaszkodott és írásban is fejtegetett nézetei éppen ezért nagy figyelmet érdemelnek.

Az ifjuság jóindulatú pártfogót, a tanárok tudatos és nemes buzgóságu irányítót vesztek el benne. Külső megjelenésében igénytelen, mindig komoly és feltűnést kerülő alakja lassan-lassan elmosódik sokak emlékezetében, de a tanítás-nevelés föltételeire és az eredmény biztosítására, továbbá az iskolai munkában magas célok elérése vonatkozó megjegyzései minden időben élni fognak. Mulandó része elporlad majd, de ami benne nem korlátolt időkre szóló volt, az továbbra is élni és éltetni fog. És e tekintetben szellemét nem kell félteni az enyészettől. Sok helyen és hosszú időn át hirdette tanácsait, közülök sok veszendőbe megy, de nem mindenütt és mindegyik. Komoly, hivatásuknak élő, a tanítás-nevelés céljait mindenekfelett becsülő, lehető teljes eredményt elérni óhajtó tanárok kegyelettel és tanácsaiért mindig hálával gondolnak rá. Emlékét megőrzik és az általa megjelölt és helyesnek ismert nyomokon iparkodnak haladni.

Temetésén az intézet testületét az igazgató és két tanár képviselte. Emlékezetét a tanári kar jegyzőkönyvben örökítette meg, az ifjuság pedig a lelkiüdvéért bemutatott gyászistentiszteleten róta le iránta háláját. Legyen neki könnyű a föld!

A. L.

III.

A KECSKEMÉTI RÓM. KATH. EGYHÁZTANÁCS

1914. ÉVI MÁJUS HÓ 21-ÉN

AZ ALÁBBI ÜDVÖZLŐ IRATOT INTÉZTE

A 40 ÉVES JUBILEUMOT ÜNNEPLŐ

DR. TÓTH GYÖRGY FŐGIMN. IGAZGATÓHOZ:

187
1914.

A KECSKEMÉTI RÓM. KATH. EGYHÁZTANÁCSTÓL.

NAGYSÁGOS FŐTISZTELENDŐ RENDI KORMÁNYSEGÉD,
HÁZFŐNÖK ÉS IGAZGATÓ ÚR!

Örömmel értesültünk arról, hogy Nagyságos Főtisztelendő úr 40 éves tanári működését legközelebb betölti és hogy ezen örvendetes eseményt a főgimnázium és a társadalom egyaránt megünnepli.

Negyven éves oly tanári működés, mely az első perctől kezdve át volt hatva a vallás, tudomány és közművelődés szellemétől s mely fokról-fokra emelkedve minden oly körben kiváló méltánylást, nagyrabecsülést, hálát és elismerést vívott ki, mely a magyar kultúra nemes hévvel működő szellemi munkásait megbecsülni tudja: oly nagy és szép eredmény, mely egyformán méltó életfeladatnak, életpályának s egy kiváló és törekvő lélek magasztos céljának is és a jóságos Isten igaz kegyelméből elért jutalomnak is.

Szives készséggel határoztuk el azért, hogy midőn ezen alkalomból Nagyságos Főtisztelendő úrnak a fentiekben vázolt

nemes működéséről egyháztanácsi ülésünkben megemlékezünk, halás elismerésünknek jegyzőkönyvileg kifejezést adjunk s ezen nagyérdemű évforduló megünneplésében testületileg részt vegyünk, ezen üdvözlő iratunkat pedig Nagyságos Főtisztelendő úrnak testületileg nyújtjuk át.

Üdvözljük azért Nagyságos és Főtisztelendő urat, kihez egyébiránt minket nem csak a nemes életműködés elismerése csatol, hanem aki nekünk mint egyik iskolafenttartónak is hosszú éveken át általunk eléggé meg nem hálálható szolgálatokat tett. Valamint a jóságos Isten kegyelmének tekintjük, hogy ezen ritka és szép évfordulót megérni engedte, ép úgy Hozzá fohászkodunk, hogy Nagyságos és Főtisztelendő úr nemes életpályájának további méltó folytatását engedje s azt kívánjuk, hogy itt körünkben találja továbbra is életének örömét s érdemdús munkájának gyümölcseit lássa hosszú időn át a vezetése alatt növekedett törekvő nemzedékek sikereiben.

Isten további kegyelmét kérve ezen halás érzelmeinkkel vagyunk

Kecskeméten, a róm. kath. egyháztanácsnak 1914. évi május 21-én tartott üléséből:

Nagyságos Főtisztelendő úrnak igaz tisztelői:

A kecskeméti r. k. egyházközség tanácsa és ennek nevében:

Révész István mk.
pápai praelátus-prépost-plébános.

Bagi László mk.
főgondnok.

A KECSKEMÉTI RÓM. KATH. EGYHÁZKÖZSÉG
BÚCSÚIRATA A NYUGALOMBA VONULT
DR. TÓTH GYÖRGY FŐGIMN. IGAZGATÓHOZ:

348
1914. A KECSKEMÉTI RÓM. KATH. EGYHÁZTANÁCSTÓL.

**NAGYSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ RENDI KORMÁNYSEGÉD,
HÁZFŐNÖK ÉS IGAZGATÓ ÚR!**

Midőn Nagyságos Főtisztelendő úr a folyó évben 40 éves érdemdús tanári működését betöltötte, ezen örvendetes eseményt úgy a róm. kath. főgimnázium, mint az itteni társadalom teljes elismeréssel és lelkesedéssel ünnepelte.

Mi a róm. kath. egyháztanács az ünneplésből szintén részt kértünk magunknak, mert át voltunk hatva Nagyságod azon nagy érdemeinek tudatától, melyeket nemes életpályáján annyi hivatással és törekvéssel vívott ki s üdvözlő iratot nyújtottunk át küldöttségünk által az ünnepély alkalmával, melyben Nagyságod további áldásos működésére Isten áldását kérve azon reményünknek adtunk kifejezést, hogy itt a mi városunk kebelében találja fel továbbra is áldásos életének örömeit.

Ezen eljárásunk annyival indokoltabb volt, mert a hozzájárulásunkkal fentartott róm. kath. főgimnázium igazgatásának hosszú időn át közelismerés mellett történt vezetése által Nagyságod nekünk is mély hálával fogadott szolgálatokat tett, a vezetésére bízott nagyfontosságú intézményt virágzóvá tette s nekünk mindenkor tanúsított előzékenysége által a főgimnáziumra vonatkozó feladataink megoldását megkönnyítette.

Óhajainknak, melyeknek az üdvözlő iratban kifejezést adtunk, csak részben lett sikere, amennyiben örömmel látjuk, hogy Nagyságod továbbra is a mi városunk körében maradt; azon elhatározása azonban, hogy egészségi állapota miatt állásáról nyugalomba vonult, mindannyiunkat fájdalmasan érintett.

Midőn erről szóló értesítést vettük, melyben Nagyságod nekünk a 17 éven át történt együttműködésért köszönetet mond, a mai napon tartott egyháztanácsi ülésünkben hozott határozatunk szerint őszintén érzett sajnálatunknak adtunk kifejezést Nagyságod nem várt távozása felett; most pedig teljes elismerésünket és halás köszönetünket ezen búcsúzó iratunk által nyilvánítjuk.

Az elismerés és hála Nagyságod kiváló érdemeinek szól, melyek azt eredményezték, hogy egy virágzó intézetet adott át utódjának; a köszönet pedig mindenkor tanúsított előzőkeny szolgálatainak, melyekkel minket támogatni szives volt.

A tett szolgálatok érdeme az elért eredményben tovább is élni fog s él a mi emlékünkből is minden időben.

Mivel pedig búcsút kell mondanunk, kérjük az Istent, hogy adjon Nagyságodnak zavartalan, nyugodt és boldog életet a hosszú közpálya nagysikerű küzdelmei után.

Fogadja Nagyságod továbbra is őszinte szívből jövő halás érzelmeink nyilvánítását, mellyel vagyunk

Kecskeméten, a róm. kath. egyháztanácsnak 1914. évi okt. 25-én tartott üléséből.

Nagyságos Főtisztelendő úrnak igaz tisztelői:
A kecskeméti r. k. egyházközség tanácsa és ennek nevében:

Révész István mk.
pápai praelátus-prépost-plébános.

Bagi László mk.
főgondnok.

IV.

Tanári kar.

1. Rendes tantárgyak tanárai.

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben tanított	Heti órának száma	Tanárkodási éveinek száma
1	Brach József k. r. áldozópap, rendes tanár, igazgató.	Német nyelv	IV. V. VI.	8	19
2	Agárdi László k. r. áldozópap, rendes tanár, igazgató- helyettes, a tanári értekezletek jegyzője, a filológiai muzeum őre, a IV. osztály főnöke.	Magyar nyelv Latin nyelv Görögpótló ir.	IV. V. VI. IV. VI. VIII.	19	9
3	Dezső Lajos világi rendes tornatanár, a tornaszertár őre, a játékdélutánok vezetője és felügyelője.	Tornázás Játék	I—VIII.	11 8 } 19	26
4	Dutschák András k. r. áldozópap, rendes tanár, az V. osztály főnöke.	Latin nyelv Görög nyelv Görögpótló ir.	V. V. VI. VII.	19	12
5	Hannig István k. r. áldozópap, rendes tanár, a ter- mészetrajzi és vegytani szertár őre.	Természetrajz	IV. V. VI.	9	18
6	Höchinger Miklós világi rendes tanár, a rajzszerter őre.	Rajzoló mértan Görögpótlórajz	I—IV. V—VIII.	19	11

Sorszám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Osztályok, melyekben tanított	Heti óráinak száma	Tanárkodási éveinek száma
7	Kummergruber Emil k. r. áldozópap, rendes tanár, a Segélyző Egyesület könyvtárosa, a VII. osztály főnöke.	Latin nyelv Német nyelv	VI. VII. III. VII. VIII.	19	16
8	Nagy József k. r. áldozópap, rendes tanár, a VI. osztály főnöke.	Mennyiségtan Természettan	II. IV. V. VI. VIII.	17	10
9	Pózna József k. r. áldozópap, rendes tanár, a földrajzi szertár őre, a III. osztály főnöke.	Hittan Magyar nyelv Latin nyelv Történelem	III. III. III. V. VII. VIII.	19	16
10	Rassovszky Gyula k. r. áldozópap, rendes tanár, az ének-szertár őre, az Önképzőkör vezetője, az I. osztály főnöke.	Magyar nyelv Latin nyelv Görögpótló ir.	I. VII. VIII. I. V.	20	6
11	Szalay József k. r. áldozópap, rendes tanár, az ifjúsági könyvtár őre, a II. o. főnöke.	Földrajz Természettan Történelem	I. II. III. I. II. III. IV. VI.	21	9
12	Tell Sándor k. r. áldozópap, rendes tanár, a természettani szertár őre.	Mennyiségtan Természettan	I. III. VII. VIII. VII.	18	7
13	Tihanyi Béla k. r. áldozópap, rendes hittanár, a hittudományok felavatandó doktora, főgimn. hitszónok.	Vallástan Bölcsészlet	I. IV—VIII. VIII.	15	4
14	Wagner Lajos k. r. áldozópap, rendes tanár, a tanári és ifjúsági könyvtár őre, a VIII. oszt. főnöke.	Magyar nyelv Latin nyelv Görög nyelv	II. II. VIII. VII. VIII.	23	9

2. Felekezeti hittanárok.

1. **Bárány József dr.**, főrabbi, tanította a felső oszt. izr. vallásu tanulókat heti 2 órában
2. **Krausz Ignác dr.**, hitszónokrabbi, tanította az alsóbb osztályu izr. vallásu tanulókat heti 2 órában.
3. **Bogoeviciu Gy. Ghenadin**, budapesti gör. kel. román plébános, tanította a gör. kel. (román) vallásu tanulókat havonként 2 órában.
4. **Csámprág István**, a kecskeméti gör. kel. hitközség adminisztrátora, tanította a gör. kel. (szerb) vallásu tanulókat havonként 2 órában.
5. **Szappanos Károly**, ev. ref. lelkész és hitoktató, tanította az ev. ref. vallásu tanulókat heti 2 órában.
6. **Sárkány Béla**, ág. ev. lelkész, tanította az ág. ev. tanulókat heti 2 órában.

3. Rendkívüli tantárgyak tanítói.

1. **Höchinger Miklós**, rajztanár, tanította a magánrajzot heti 4 órában.
 2. **Rassovszky Gyula**, tanította az éneket heti 4 órában.
- Intézeti pedellusok: Rimóczi Ferenc, az intézetnél szolgál 22 év óta és Tóth István kisegítő, az intézetnél szolgál 2 év óta.

V.

Végzett tananyag, tankönyvek.

A középiskolai tantervben megszabott anyag elméleti részét az utasítások szerint végeztük el, ennél fogva itt nem közöljük.

1. Rendes tantárgyak.

I. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Rassovszky Gyula**.

Vallás tan. Heti 2 óra. Tankönyv: Róm. kath. nagyobb katekizmus. — Tanár: *Tihanyi Béla*.

Magyar nyelv. Heti 5 óra. Tankönyv. Bartha I. dr.: Magyar nyelv-tan és Prónai A. dr.: Magyar olvasókönyv I. — Tanár: *Rassovszky Gyula*.

Latin nyelv. Heti 6 óra. Tankönyv: Fodor—Székely: Liber Sexti. Pirchala: Latin nyelv-tan. — Tanár: *Rassovszky Gyula*.

Földrajz. Heti 3 óra. Tankönyv: Kőrösi Albin: Földrajz a középiskolák I. osztálya számára. — Tanár: *Szalay József.*

Természetrajz. Heti 2 óra. Tankönyv: Ormándy Miklós: Természetrajz I. — Tanár: *Szalay József.*

Számтан. Heti 4 óra. Tankönyv: Suták J. dr.: Számтан a középiskolák I. II. és III. osztálya számára. — Tanár: *Tell Sándor.*

Rajzoló geometria. Heti 3 óra. Tankönyv: Huszka J.: Rajzoló geometria I. — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Szépírás. Heti 1 óra. — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Tornázás. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

II. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Szalay József.**

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyvek: Róm. kath. nagyobb katekizmus és Titz A. dr.: Az ószövetség története. — Tanár: *Tell Sándor.*

Magyar nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Bartha I. dr.: Magyar nyelvtan és Prónai A. dr.: Magyar olvasókönyv II. — Tanár: *Wagner Lajos.*

Latin nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Fodor—Székely: Liber Sexti és Pirchala I.: Latin nyelvtan. — Tanár: *Wagner Lajos.*

Földrajz. Heti 3 óra. Tankönyv: Kőrösi Albin: Földrajz II. — Tanár: *Szalay József.*

Természetrajz. Heti 2 óra. Tankönyv: Ormándy Miklós: Természetrajz II. — Tanár: *Szalay József.*

Számтан. Heti 3 óra. Tankönyv, mint az I. osztályban. — Tanár: *Nagy József.*

Rajzoló geometria. Heti 3 óra. Tankönyv: Huszka J.: Rajzoló geometria II. — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Tornázás. Heti 1 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

III. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Pózna József.**

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyvek: Róm. kath. nagyobb katekizmus és Titz A. dr. Az újszövetségi bibliai történetek magyarázata. — Tanár: *Pózna József.*

Magyar nyelv. Heti 3 óra. Tankönyvek: Bartha I. dr.: Rendszeres magyar nyelvtan és Prónai A. dr.: Magyar olvasókönyv III. — Tanár: *Pózna József.*

Latin nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Geréb—Morvay: Kis latin nyelvkönyv és Pirchala I.: Latin nyelvtan és Latin olvasókönyv a III. és IV. osztály számára. — Tanár: *Pózna József*.

Német nyelv. Heti 3 óra. Tankönyv: Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv I. — Tanár: *Kummergruber Emil*.

Történelem. Heti 3 óra. Tankönyv: Varga Ottó: A magyarok története I. — Tanár: *Szalay József*.

Földrajz. Heti 2 óra. Tankönyvek: Kőrösi A.: Földrajz III. és Vörös Cyrill dr.: A fizikai és matematikai földrajz elemei. — Tanár: *Szalay József*.

Számтан. Heti 3 óra. Tankönyv, mint az I. osztályban. — Tanár: *Tell Sándor*.

Rajzoló geometria. Heti 2 óra. Tankönyv: Huszka J: Rajzoló geometria III. — Tanár: *Höchinger Miklós*.

Tornázás. Heti 1 óra, — Tanár: *Dezső Lajos*.

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos*.

IV. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: *Agárdi László*.

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyv: Titz A. dr.: Róm. kath. szer-tartástan. — Tanár: *Tihanyi Béla*.

Magyar nyelv. Heti 3 óra. Tankönyvek: Bartha—Prónai: Stilisztika. Lehr Albert: Arany Toldija. — Tanár: *Agárdi László*.

Latin nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Pirchala: Commentarii de bello Gallico. Pirchala: Latin nyelvtan és Latin olvasókönyv. — Tanár: *Agárdi László*.

Német nyelv. Heti 2 óra. Tankönyv: Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv II. — Tanár: *Brach József*.

Történelem. Heti 3 óra. Tankönyv: Varga Ottó: A magyarok története II. — Tanár: *Szalay József*.

Természetráajz. Heti 3 óra. Tankönyv: Pintér P.: Növénytan. — Tanár: *Hannig István*.

Mennyiségtan. Heti 3 óra. Tankönyv: Borosay D.: Algebra. — Tanár: *Nagy József*.

Rajzoló geometria. Heti 2 óra. Tankönyv: Huszka J.: Rajzoló geometria IV. — Tanár: *Höchinger Miklós*.

Tornázás. Heti 1 óra. — Tanár: *Dezső Lajos*.

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos*.

V. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Dutschák András.**

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyv: Schütz A. dr.: Kath. Hittan. — Tanár: *Tihanyi Béla.*

Magyar nyelv. Heti 3 óra. Tankönyv: Bartha—Prónai: Retorika. — Tanár: *Agárdi László.*

Latin nyelv. Heti 6 óra. Tankönyvek: Csengeri: Ovidius szemelvények. Schambach: Cicero De imperio Gn. Pompei oratio. Kapossy: Cicero Pro Archia poeta. — Tanár: *Dutschák András.*

Görög nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Maywald J. dr.: Görög nyelvtan és olvasókönyv I. — Tanár: *Dutschák András.*

Görögpótló irodalmi olvasmányok. Heti 3 óra. Tankönyv: Friml—Prónai: Magyar irodalmi olvasmányok I. — Tanár: *Rassovszky Gyula.*

Német nyelv. Heti 3 óra. Tankönyv: Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv III. — Tanár: *Brach József.*

Történelem. Heti 3 óra. Tankönyv: Szölgyémy J.: Világtörténelem I. — Tanár: *Pózna József.*

Természetrész. Heti 3 óra. Tankönyv: Pintér P.: Állattan. — Tanár: *Hannig István.*

Mennyiségtan. Heti 3 óra. Tankönyvek: Borosay D.: Algebra. Lóky B. dr.: Geometria. — Tanár: *Nagy József.*

Görögpótló rajz. Heti 2 óra. — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Tornázás. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

VI. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Nagy József.**

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyv: Schütz A. dr.: Kath. Erkölcstan. — Tanár: *Tihanyi Béla.*

Magyar nyelv. Heti 3 óra. Tankönyv: Bartha—Prónai: Poetika és olvasókönyv. — Tanár: *Agárdi László.*

Latin nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Kalmár E.: Szemelvények T. Livius római történetéből. Wirth Gy: Szemelvények P. Vergilius M. Aeneidéből. Wagner—Horváth: Római régiségek. — Tanár: *Kummergruber Emil.*

Görög nyelv. Heti 6 óra. Tankönyv: Maywald J. dr.: Görög nyelvtan és olvasókönyv. II. — Tanár: *Dutschák András.*

Görögpótló irodalmi olvasmányok. Heti 3 óra. Tankönyvek: Badics F.: Magyar irodalmi olvasókönyv II. Csengeri J.: Aischylos Ores-

teijája. Csiky G.: Sophokles Antigoneja. Kemenes: Iphigenia Taurisban. Wagner—Horváth: Görög régiségek. — Tanár: *Agárdi László*.

Német nyelv. Heti 3 óra. Tankönyv: Miklós—Kaiblinger; Német nyelvkönyv III. — Tanár: *Brach József*.

Történelem. Heti 3 óra. Tankönyv: Szölgvény J.: Egyetemes történet II. — Tanár: *Szalay József*.

Természetráajz. Heti 3 óra. Tankönyv: Pintér P.: Ásványtan kémiával. — Tanár: *Hannig István*.

Mennyiségtan. Heti 4 óra. Tankönyvek: Borosay D.: Algebra. Lóky B. dr.: Geometria. Lutter: Szorszámi táblák. — Tanár: *Nagy József*.

Görögpótló rajz. Heti 2 óra. — Tanár: *Höchinger Miklós*.

Tornázás. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos*.

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos*.

VII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Kummergruber Emil**.

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyv: Schütz A. dr.: Kath. Egyház-történelem. — Tanár: *Tihanyi Béla*.

Magyar nyelv. Heti 3 óra. Tankönyvek: Prónai A. dr.: A magyar nemzeti irodalom története I. Szinnyi I. dr.: A magyar nyelv. — Tanár: *Rassovszky Gyula*.

Latin nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Bartal—Malmosi: Sallustius. Ince J.: Cicero in Verrem IV. Wirth Gy.: Szemelvények P. Vergilius Aeneiséből. — Tanár: *Kummergruber Emil*.

Görög nyelv. Heti 5 óra. Tankönyvek: Csengeri J. dr.: Homeros Odysseijája. Geréb J. dr.: Szemelvények Herodotos irataiból. — Tanár: *Wagner Lajos*.

Görögpótló irodalmi olvasmányok. Heti 3 óra. Tankönyvek: Badics F.: Magyar irodalmi olvasókönyv III. Földi J.: Demosthenes válogatott beszédei. Szilasi M.: Szemelvények Thukydidesből. Wagner—Horváth: Görög régiségek. — Tanár: *Dutschák András*.

Német nyelv. Heti 3 óra. Tankönyvek: Miklós—Kaiblinger; Német nyelvkönyv. Heinrich G.: Schiller Wilhelm Tell-je. — Tanár: *Kummergruber Emil*.

Történelem. Heti 3 óra. Tankönyv: Szölgvény J.: Világtörténet III. — Tanár: *Pözna József*.

Természettan. Heti 4 óra. Tankönyv: Vörös Cyrill dr.: Kisérleti természettan. — Tanár: *Tell Sándor*.

Mennyiségtan. Heti 3 óra. Tankönyvek, mint a VI-ik osztályban. — Tanár: *Tell Sándor*.

Görögpótló rajz. Heti 2 óra — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Tornázás. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

VIII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Wagner Lajos.**

Vallástan. Heti 2 óra. Tankönyv: Schütz A. dr.: Ker. Kath. Hitvédelem. — Tanár: *Tihanyi Béla.*

Magyar nyelv. Heti 3 óra. Tankönyv: Prónai A. dr.: A magyar irodalom története II. — Tanár: *Rassovszky Gyula.*

Latin nyelv. Heti 4 óra. Tankönyvek: Wirth Gy.: Szemelvények Horatius műveiből. Gyomlay Gy.: Tacitus. Wagner-Horváth: Római régiségek. — Tanár: *Wagner Lajos.*

Görög nyelv. Heti 4 óra. Tankönyvek: Csengeri J.: Homeros Iliasa. Csengeri J.: Homerosi realiak. Geréb J.: Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból. Márton J.: Görög irodalomtörténet — Tanár: *Wagner Lajos.*

Görögpótló irodalmi olvasmányok. Heti 2 óra. Tankönyvek: Földi J. dr.: Szemelvények Platonból. Zsámboki Gy.: A görög művészet. Wagner—Horváth: Görög régiségek. — Tanár: *Agárdi László.*

Német nyelv. Heti 3 óra. Tankönyvek: Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Maywald J. dr.: Goethe Iphigeniája. — Tanár: *Kummergruber Emil.*

Történelem. Heti 3 óra. Tankönyv: Jászai R. dr.: Magyarország oknyomozó története. — Tanár: *Pózna József.*

Természetan. Heti 4 óra. Tankönyv: Vörös Cyrill dr.: Kisérleti természetan. — Tanár: *Nagy József.*

Mennyiségtan. Heti 2 óra. Tankönyvek, mint a VI-ik osztályban. — Tanár: *Tell Sándor.*

Bölcsészeti előtan. Heti 3 óra. Tankönyv: Szitnyai E.: Lélektan és logika. — Tanár: *Tihanyi Béla.*

Görögpótló rajz. Heti 2 óra. — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Tornázás. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

Játék. Heti 2 óra. — Tanár: *Dezső Lajos.*

2. Rendkívüli tantárgyak.

Magánrajz, Heti 4 óra. — Tanár: *Höchinger Miklós.*

Ének. Heti 1—1 óra. Tankönyv: Erödi—Szent-Gály: Módszeres énektan I—II. — Tanár: *Rassovszky Gyula.*

Karének. Heti 3 óra. Segédkönyvek: Karsai—Szent-Gály: Egyházi énekkönyvei és Harrach J. dr.: »Magyar Arion«-ja. — Tanár: *Rassovszky Gyula.*

3. Magyar irodalmi olvasmányok.

III. osztály. *a) Iskolai olvasmányok:* A Szabó-féle Magyar olvasókönyv III. részének szépirodalmi olvasmányai. *b) Házi olvasmányok:* Jókai M.: Kis dekameron. Arany J.: Első lopás és Jóka ördöge. Jókai: A nagyenyedi két fűzfa. Kisfaludy K.: Vig elbeszélések. Petőfi: János vitéz. Petőfi: Családi versei.

IV. osztály. *a) Iskolai olvasmányok:* A Bartha—Prónai Stilisztika szemelvényei. Arany Toldija. Kisfaludy K.: Mátyás deák. *b) Házi olvasmányok:* Szemelvények Pesti és Heltai meséiből. Faludi: Téli éjszakáiból. Mikes leveleiből. Gyulai: Arany Toldi méltatásából. Toldi 6 éneke.

V. osztály. *a) Iskolai olvasmányok:* A Bartha—Prónai Retorika szemelvényei. *b) Házi olvasmányok:* Arany: Toldi estéje. Jókai: Az új földesur. Kölcsey: Emlékbeszéd Kazinczy Ferencről. Széchenyi: Hitel. Sztinyai E.: Mit nevezünk igazi műveltségnek?

VI. osztály. *a) Iskolai olvasmányok:* A Bartha—Prónai Poetika szemelvényein kívül Zrínyi: Szigeti veszedelem. Shakespere: Coriolanus. Kisfaludy K.: Kérők. *b) Házi olvasmányok:* Csokonai: Dorottya. Vörösmarty: Kétszomszédvár. Arany: Balladák. Sophokles: Antigone. Shakespere: C. J. Caesar. Kisfaludy K.: Csalódások. Tóth E.: A falu rossza.

VII. osztály. *a) Iskolai olvasmányok:* A Prónai-féle irodalomtörténet I. részének összes szemelvényei s a tárgyalt korokra, írókra vonatkozó tanulmányok Kemény Zsigmondtól, Arany Jánostól, Salamon Ferenc-től, Gyulai Páltól, Beöthy Zsolttól. *b) Házi olvasmányok:* Vince: Magyar szentek legendái. Szemelvények a kuruc költészetből. Gyöngyösi: Murányi Venus. Kazinczy: Pályám emlékezete. Kisfaludy S.: Himfy szerelmei. Riedl F.: A magyar irodalom főbb irányai. Katona: Bánk-Bánja.

VIII. osztály. *a) Iskolai olvasmányok:* A Prónai-féle irodalomtörténet II. részének összes szemelvényei s a tárgyalt korokra, írókra vonatkozó tanulmányok Beöthy Zsolttól, Gyulai Páltól, Kemény Zsigmondtól, Péterfy Jenőtől, Salamon Ferenc-től. *b) Házi olvasmányok:* Kisfaludy K.: Iréne. Bánóczi: Kisfaludy K. élete. Gyulai: Vörösmarty életrajza. Szemelvények Széchenyi műveiből. Eötvös: A falu jegyzője. Arany: Buda halála. Madách: Az ember tragédiája. Szigligeti egy műve. Mikszáth K., Herczeg F., Csiki G.: egy-egy műve.

4. Latin és görög klasszikus olvasmányok.

Latin klasszikus olvasmányok.

III. osztály. *a) Prózaiak:* Cornelius Nepos: Miltiades. Aristides. Pausanias. Cimon. Retrovers fordítások. Lysander. *b) Költőiek:* Phaedrus:

Lupus et agnus. Ranae regem petierunt. Canis per fluvium carnem ferens. Vacca, capella, ovis et leo. Lupus et gruis. Cervus ad fontem. Asinus ad senem pastorem. Canis fidelis. Vulpes et ciconia.

IV. osztály. *a) Prózaiak:* C. Jul. Caesar: Comm. de bello Gallico. I. 1—10; 20—28. IV. 1—6; VI. 11—18. A latin szöveg alapján szerkesztett magyar mondatok retroversiója. *b) Költőiek:* P. Ovidius Naso: Metamorphosis. A világ négy kora. Özönviz. Daedalus és Icarus.

V. osztály. *a) Prózaiak:* Cicero de imperio Gn. Pompei I—XII. c. és XXIV. c. és Pro Archia poeta c. beszédei, I—V. c. *b) Költőiek:* P. Ovidius Naso Trist. IV. 10. (A költő önéletrajza); Fastorum libri II. 381—422. (Romulus és Remus kitevése): IV. 809—858. (Róma alapítása, Remus halála); II. 195—242. (A Fabiusok veszte); II. 83—118. (Arion).

VI. osztály. *a) Prózaiak:* Titi Livii Ab Urbe condita II. 1., 2., 9—13., 32—35., 39., 40. III. 33., 34. XXI. 1., 2., 4., 32—37. XXII. 1. *b) Költőiek:* Vergilius »Aeneis«: I. 1—210., 223—296., 494—630. II. 1—369., 506—558., 624—804. IV. 173—197., 218—278., 588—629.

VII. osztály. *a) Prózaiak:* Sallustius: De bello Ingurthino: 5—24. De bello Catilinae szemelvények. Cicero in Verrem IV. 1—10. fejezet. *b) Költőiek:* Vergilius Aeneiséből, IV. 42—153., 264—332., 384—478., 548—901. VII. 286—353., 406—434., 458—474. VIII. 608—731. IX. 176—223., 367—448. XII. 697—790.

VIII. osztály. *Horatius:* Od. I. 1., 2., 3., 6., 9., 10., 12., 14., 22., II. 3., 14., 17., 18. III. 1., 2., 3., 6., 9., 23., 30., IV. 7., 15. Carmen saeculare. Epod. 7., 10., 16., Sat. I. 1., 4., 6., 9., II. 8., Epist. I. 1., 2., 4., 7., 9., 10. II. 3. *Tacitus:* Ann: I. 1—6., II. 59—61., XV. 38—44., Hist. V. 1—13.

Görög klasszikus olvasmányok.

VI. osztály. *Xenophon:* Xenophon élete; Szemelvények az Anabasisból 1—30. olv. Az eredeti szöveg szerint: A hellén vezérek megöletése. Xenophon fellépése. A hellének meglátják a tengert. *Memorabiliákból:* I. 4., II. 1., 21—34. *Költőiek:* Szemelvények a görög lyrikusokból.

VII. osztály. *a) Prózaiak:* Herodotosból: Kroisos és Solon. Perzsa szokások. Egyiptomi szokások. Cheops pyramisa. Amasis egyiptomi király. Polykrates gyűrűje. Skytha szokások. Aristagoras Spártában és Athénben. Marathoni csata. Athén érdeme. — Themistocles. Thermopylai csata. Salamisi csata. *b) Költőiek:* Hemorosból Odysseia I. 1—444., II. 1—259., III. 1—198., IV. 306—620., V. és VI. egészen. IX. 231—566., X. 135—332., 348—405., XI. 1—233., XII. 143—259. A görögirodalom classicus korának áttekintése.

VIII. osztály. a) Prózaiak: Platonból: Kriton teljesen. Apológiából: szemelvények *b) Költőiek:* Homerosból: Ilias I. 1—492., II. 1—483., III. 1—420., VI. 237—368, XVI. 1—167., 198—305., 351—393., 419—592., 632—867. XVIII. 369—617. XXII. egészen, XXIV. 188—804. A görög irodalom classicus korának áttekintése.

VI.

Írásbeli feladványok.

Magyar nyelvből.

V. osztály. 1. Szederlevélgyűjtés. (Leírás.) 2. Az árvizi hajós c. költemény tárgya, tartalma, alapeszméje. (Fejtegetés.) 3. Lajos király alakja Toldi estéjében. (Jellemzés.) 4. A hazát mindenek előtt szeretnünk kell. (Bizonyítás, iskolai dolgozat.) 5. A szin mint az állatok védőeszköze. (Természetrajzi értekezés.) 6. A háboru hatása városunkban. (Leírás.) 7. A történetírás anyaga és a háboru. (Értekezés.) 8. Imádság a hazáért. (Alkalmi szónoki beszéd, iskolai dolgozat.) 9. Az ifju kötelességei a háboru tartama alatt. (Fejtegetés.)

VI. osztály. 1. A költészet jelentősége. (Fejtegetés.) 2. Tompa Az árvalányhaj c. meséjének taglalása. (Értekezés.) 3. Az éposz és vallás. (Tanulmány.) 4. A megszabadított Jeruzsálem és a Szigeti veszedelem. (Párhuzam, iskolai dolgozat.) 5. A költői leírás Petőfi költészete alapján. (Értekezés.) 6. A magyar katonadalok jellemző vonásai. (Fejtegetés.) 7. A bölcséleti elem Vörösmarty: A vén cigányában. (Értekezés.) 8. Coriolanus és Caesar mint tragikus hősök. (Összehasonlító tanulmány, iskolai dolgozat.) 9. A háboru mennyiben lehet forrása a költészet különböző műfajainak? (Értekezés.)

VII. osztály. 1. Az ősköltészet nyomai. (Értekezés.) 2. A kereszténység hatása irodalomunkra. (Ismertetés.) 3. Tinódi műveinek értéke. (Értekezés.) 4. Zrínyi Miklós (Jellemzés.) 5. Irodalmunk a nemzeti fölkelelések korában. (Iskolai dolgozat.) 6. Mikes levelei. (Értekezés.) 7. Besenyei: Ppilosophusa (Fejtegetés.) 8. Irodalmunk és a testőrök. (Iskolai dolgozat.) 9. a) Csokonai lirája; b) Berzsenyi ódaköltészete. (Tanulmány.)

VIII. osztály. 1. Széchenyi hatása korára. (Értekezés.) 2. Kisfaludy Károly drámái. (Esztétikai fejtegetés.) 3. Vörösmarty hazafias lirája. (Értekezés.) 4. Bajza és a kritika. (Tanulmány.) 5. Eötvös: A falu jegyzője. (Széptani fejtegetés.) 6. Kemény Zsigmond regényei. (Ismertetés.) 7. Petőfi leírásai. (Értekezés.) 8. a) Arany balladáinak tárgya. (Ismertetés.) b) Az irodalom tanulmányozása. (Értekezés.)

Érettségi dolgozatok a júniusi vizsgálatokhoz.

a) Magyar nyelvből.

A haza Vörösmarty költszetében. (Irodalomtörténeti értekezés.)
Jelesen dolgozott 8, jól 8, elégségesen 7; összesen 23.

b) Latin nyelvből.

Vergilius: Georgicon I. 47—70.
Jelesen dolgozott 9, jól 10, elégségesen 4; összesen: 23.

c) Mennyiségtanból.

Algebrából: Egy geometriai haladvány 3 első tagjának összege 38. Ha az első tagot eggyel növeljük, az utolsót pedig 3-al csökkentjük, akkor számtani haladványt kapunk. Melyek ezek a haladványok?

Geometriából: Mily távol van egymástól A és B hely, melyek C-ből $\gamma = 42^\circ 19' 30''$ szög alatt látszanak, ha egy C-ben elsütött ágyu hangja a puskapor fényének felvillanása után A-ban $2\frac{1}{3}$ másodperc múlva hallatszik, B-ben pedig $3\frac{2}{3}$ másodperc múlva?

Jelesen dolgozott 1, jól 6, elégségesen 16; összesen: 23.

VII.

A főgimnázium története az 1914—15. tanévben.

1. *Változás a tanári testületben.* A kegyes-tanítórend kormányának 1914. június 22-én 810. sz. a. kelt rendeletével Brach József tanár főgimnáziumi igazgató, Hannig István tanár a kegyesrendi társház főnöke s főgimn. tanár lett. Szalay István Szegedre, Niklos János Veszprémbe, dr. Vékony István Temesvárra helyeztettek át tanároknak. Helyeiket elfoglalták Nagy József Nyitráról, Szalay József Sátoraljauhelyből és Rassovszky Gyula Rózsahegyéről.

2. *Az iskolaév lefolyása.* 1914. augusztus 29-én tartotta meg a tanári testület alakuló gyűlését, mely után aug. 30. és 31-én folytak le a pótló-, javító- és magánvizsgálatok. A beírások, mivel intézetünket lefoglalta a katonaság a sebesültek számára és tanhelyiségek még nem álltak rendelkezésünkre, valamint azért is, mivel a tanulók a hiányos vasuti közleke-

dés miatt a szokott időre meg nem érkezhettek, a vall. és közokt. m. kir. miniszter 114.811—1914. aug. 14. sz. a. rendelete értelmében szept. hó 15-ig tartottak. Beirtunk 255 rendes és 8 magántanulót, összesen 263 tanulót. Növekedés a mult tanévhez képest 6. Szeptember 15-én ünnepélyes »*Veni Sancte*,« majd osztályrendezés és törvényolvasás volt, szept. 16-án pedig megkezdők a rendes előadásokat. A VI. VII. és VIII. oszt. a kegyesrendi társházban nyert elhelyezést, az I—V. oszt. pedig a reform. jogakadémián úgy, hogy az I. és V. oszt.-ban d. e. 8—1-ig és a II., III. és IV. oszt.-ban d. u. 2—6-ig folyt a tanítás, ezen utóbbi osztályokban némi óraleszállítással. Az előadások a hivatalos szünetek leszámításával minden zavar nélkül folytak május hó 22-ig, mely napon a vall. és közokt. m. kir. miniszt. 44618/1915. sz. a. rendeletére ünnepélyes Te Deummal és a bizonyítványok kiosztásával fejeztük be a tanévet.

Tanítványaink egészségi állapota egész tanéven át megnyugtató volt; akadt ugyan néhány huzamosabb ideig tartó betegség, de ezek sikeresen gyógykezeltettek. Csak egy szomorú eset fordult elő, egy igen jóviseletű és szorgalmas tanulónk, a VII. oszt. ifj. Nagy József kegyesrendi növendékpap 1915. január 31-én elhunyt. Temetése Budapesten az Uj Szent-János kórházból történt, a hová a kegyes-tanítórend kormánya által gyógykezeltetés végett felküldetett. Temetésén résztvett Szalay József tanár. A tanári testület egészségi állapota igen jó volt. Mivel dr. Pataky Zoltán iskolaorvosunk hadbavonult, helyettesítését igen szívesen vállalta dr. Tassy József, a kegyesrendi ház háziórvosa, aki a tanév folyamán két ízben is megvizsgálta tanítványaink szemét, először szept. 24-én, másodszor márc. 10-én. Első szemvizsgálat alkalmával 4 kisebb és 1 előrehaladottabb fokú trachomás tanulót talált. A gyógykezelés oly sikerrel folyt, hogy a második szemvizsgálat alkalmával csak egy tanulónk volt trachomás. Az iskolaorvos jelentése szerint a gyógykezelés állandó s van remény a gyógyulásra.

3. Valláserkölcsi és fegyelmi állapot. Mivel intézetünket lefoglalta a katonaság a sebesültek számára és az előadások két helyen, délelőtt és délután is folytak, az ifjuság csak vásár- és ünnepnapokon hallgatott szentmisét. A róm. kath. vall. tanulók az enyhébb hónapokban a templomban hallgattak szent beszédet. E szent beszédek nemcsak tisztán vallásos tartalmúak voltak, hanem felölelték a tanuló ifjuságnak kötelességeit a hadbavonultakkal és azok hátramaradottaival szemben is. 1915. május hó 9-én pedig Tihanyi Béla hitszónok az napi szentbeszédében lelkes szavakkal az Isten másik templomának, a természetnek tiszteletére, megbecsülésére és védelmére intette az ifjuságot. A szent gyónást és áldozást négyszer végezték tanítványaink. Más vallásu tanítványaink saját lelkeszeik és hitoktatóik útmutatása szerint végezték vallásos kötelességeiket.

Az ifjúság vallás-erkölcsi nevelése a tanári kar minden tagjának, az egyháziaknak úgy, mint a világiaknak, állandó gondját képezte. E vallásos nevelésre különösen szükség volt a mostani emberirtó háborúban, amikor a tanuló ifjúságon sokszor a nyugtalanság és aggodalom jelei mutatkoztak, de tanáraik vigasztaló és buzdító szavaira felderült a tanulók arca és az Isten akaratában való megnyugvásban találtak vigaszt. A tanári kar ily irányu nevelésének az volt az eredménye, hogy intézetünk ifjúsága vallásos és egyéb kötelességeit a mostani válságos időben is odaadással teljesítette, hogy testvéri szeretetben éltek egymás között, viseletük illedelmes, szerény volt és a tisztesség határait soha át nem lépték.

4. *Évközben érkezett fontosabb leiratok.*

a) A vall. közokt. m. kir. Miniszter elrendeli, hogy háborus eseményekkel kapcsolatos ügyiratok megőrzendők. 5462/1914. november 27.

b) Az új főigazgató: dr. Badics Ferenc, kir. tanácsos, a M. Tud. Akadémia rendes tagja stb. kineveztetését közli, valamint azt is, hogy a nm. vallás- és közoktatásügyi Miniszter 1914. december hó 22-én 168086. sz. a. kelt utasítására a főigazgatói ügyek vezetését 1914. dec. 28-án átvette.

c) A nm. vall.- és közokt. m. kir. Miniszter szükségrendeletet közöl az 1891., 1895. és 1896. években született tanulók tanulmányai kedvezményes befejezésének biztosítása végett. 913/1915. január 26. Ezen rendelet értelmében 1 VI. o. és 5 VII. o. hadbavonuló tanuló április hóban kapott osztálybizonyítványt, 6 VIII. o. tanuló pedig osztálybizonyítványa alapján érettségi bizonyítványt.

d) A nm. vall.- és közokt. m. kir. Miniszter rendelete a tanévnek 1915. május 22-én való befejezése ügyében. 44618/1915. május 4.

5. *Látogatások.*

a) Dr. Badics Ferencz, Budapest-vidéki tanker. kir. főigazgató 1915. febr. 10., 11., 12., és 13. napjain tartotta meg hivatalos látogatásait.

b) Dr. Székely István, udv. tanácsos, tud. egyet. ny. rendes tanár, kit a nm. vall. és közokt. m. kir. Miniszter 6962/1915. január 15. sz. a. rendelettel intézetünkhöz kiküldött az általános tanítási eredmény megfigyelésére, különös tekintettel a phil. propaedeutika tanítására, 1915. ápr. 29-én és május 3. és 4-én látogatta meg intézetünket.

c) Dr. Tóth György, kegyesrendi kormánysegéd, ny. házfőnök és főgimn. igazgató, a kegyes-tanítórend főnökének megbízásából, mint a kegyesrendi növendékpapok megbízott tanulmányi felügyelője, május havában többször meglátogatta a VI., VII. és VIII. osztályt, mely osztályok tanulóinak sorában helyet foglalnak a kegyesrendi növendékpapok. Megjelent továbbá a VIII. oszt. tanulók több osztályvizsgálatán is.

6. *Kegyeleles emlékezések.*

Ünnepségeket a jelen tanévben nagyobb helyiségek hiányában nem tarthattunk. Ilyen alkalmakkor szent misén jelent meg az ifjuság, még pedig:

a) 1914. okt. 4-én, apostoli királyunk névünnepén ünnepélyes szent misén volt jelen az ifjuság.

b) 1914. okt. 6-án az aradi vértanukért tartott ünnepélyes gyász-isteniszteleten vettünk részt.

c) 1914. okt. 31-én boldogult Bogyó Pál kecskeméti praelatus-plébános sirköavatásán vett részt a felső oszt. tanuló ifjuság.

d) 1914. nov. 1-én szent mise után kivonultunk a temetőbe, ahol Katona József sirjánál énekkel, szavalattal és emlékbeszéddel hódolt a nagy költő emlékének, majd Horváth Döme, intézetünk jótevőjének sirjánál énekelt az ifjuság.

e) 1914. nov. 7-én váratlanul elhunyt Spitkó Lajos, intézetünknek 11 éven át volt nagy tudású főigazgatója. Lelkiüdvéért nov. 9-én az ifjuság jelenlétében ünnepi-gyászisteniszteletet tartottunk. A Budapesten végbement temetésen résztvett az igazgató, Rassovszky Gyula és Tihanyi Béla tanárok. A tanárok bölcs tanácsadójukat, az ifjuság pedig szerető atyját vesztette el benne.

f) 1914. nov. 19-én, Erzsébet napján isteniszteleten vett részt az ifjuság.

g) 1915. márc. 2-án Ferenc királyért, a kegyes-tanítórend jótevőjéért tartottunk gyászisteniszteletet.

h) 1915. márc. 15-én a szabadságharc emlékünnepét ültük meg hálaadó istenisztelettel.

i) 1915. ápr. 13-án (márc. 29. helyett) gr. Koháry Istvánért, a kegyes-tanítórendi társház és gimn. alapítójáért tartott gyász-isteniszteleten vettünk részt.

j) Ápr. 12-én (11-ike helyett) ünnepeltük az 1848-iki törvények szentesítésének évfordulóját.

k) 1915. május 22-én ünnepélyes «*Te-Deum*»-on vett részt az ifjuság.

Az intézet 200 éves fennállásának megünneplését a háboru utáni időkre halasztottuk el.

7. *A tanári karnak és az ifjuságnak a háboruval kapcsolatos jótékony-sága.* A tanári kar és a tanuló ifjuság is hozzájárult a maga filléreivel a háboru okozta nyomor enyhítéséhez; dr. Tóth György nyug. főgimn. igazgató 500 koronát, a 12 kegyesrendi tanár egyenkint 30—30 koronát ajánlott fel a helybeni Vöröskereszt-Egyesület és a hadbavonultak családtagjai javára, a két világi tanár pedig fizetésének 1%-át ajánlotta fel ugyanezen célra. Karácsonykor 170 koronát adtunk össze, mely összeg-

ből az intézetünkben levő sebesültek mindegyikének ajándékot vettünk, a tornacsarnokban karácsonyfát állítottunk fel és a kegyesrendi növendékpapok karácsony estéjén beszéddel, énekkel, szavalattal és zenével gyönyörködtették a tornacsarnokban vacsorázó sebesülteket, így némileg feledtetni iparkodtak velük a meleg családi otthont.

A helybeni hadbavonultak megajándékozására 85 koronát adott a tanári kar. Egy hadbavonuló szegénysorsu magántanulónknak visszaadtuk a 80 korona magánvizsgálati díjat. Az intézetünkben elhelyezett sebesülteket naponkint többször is meglátogattuk és vigasztaltuk, fehérneművel, olvasmányokkal, dohánnyal és egyéb szükséges dolgokkal láttuk el őket. A kegyesrendi tanárok továbbá 4 kórházban meggyóntatták a sebesülteket. Itt megjegyzem még, hogy a főgimnáziumra tett alapítványokból 16,600 korona névértékű járadékkölcsön kötvényt vettünk. — Továbbá Höchinger Miklós rajztanár az általa elejtett 7 dámvad husát a sebesültek javára ajánlotta fel.

A tanulóifjuság a harcoló katonák teakészletének kiegészítése céljából két izben rándult ki szederleveleket gyűjteni. A gyűjtött szederlevelek súlya száritott állapotban 8 kgr. volt. A helybeni hadbavonultak gyermekeinek felruházására 36 drb különféle ruhadarabot, 10 pár cipőt, 1 pár csizmát gyűjtött az ifjuság, két tanuló pedig ruha helyett 14 koronát adott. A háboruban megvakult katonák javára 23·15 koronát, a Vörös Félhold céljaira 30·94 koronát gyűjtött az ifjuság, a pályadíj nyertes 8 kegyesrendi növendékpap pedig pályadíjjutalma 50%-át, 142·50 koronát ajánlott fel a megvakult katonák javára. Tanítványaink kérésére a szülők közül többen karácsony mindkét napján 60 sebesültet vendégeltek meg családi asztaluknál.

8. *Veszteségeink.* Volt tanítványaink közül hősi halált haltak: dr. Orbán Ferenc ügyvéd, dr. Hunyadi János ügyvédjelölt, Bárány Ervin zászlós, Merász József zászlós, Repka Gyula tanító.

9. *A tanári kar irodalmi működése és társadalmi szereplése.*

Brach József, a róm. kath. egyházközség tanácsának, a főgimn. bizottságnak, a Kath. Tanáregyesületnek és Katona József-körnek rendes tagja.

Hannig István, a róm. kath. egyházközség tanácsának, a főgimn. bizottságnak, a Kath. Tanáregyesület, Katona József-kör, magy. földr. társ. rendes, a tüdővész ellen védekező kecskeméti egyesület választmányi tagja.

Höchinger Miklós, a rajztanárok egyesületének tagja, a reform. főgimn.-ban szivességből tanította a görögpótló rajzot a négy felső osztályban a hadbavonult rajztanár helyett.

Pózna József, a Kath. Tanáregyesület, a Katona József-kör, a Felső-magyarországi írók és ujságírók szövetségének rendes tagja, a »Bars«

cimű hetilapnak munkatársa. Ezen lapba irt politikai és hazafias tárgyú cikkeket. A Katona József-kör által rendezett népies felolvasási cikluson felolvasott 1915. jan. 3-án »Ausztria és Magyarország polit. földrajza és szerepe a világháboruban« címen. A kath. legényegyesületben felolvasást tartott 1914. dec. 20-án »Az 1848–49-iki szabadságharcunk összehasonlítása a mostani háborúkkal« címen. A »Magyar Középiskola« 1914. dec. számában megjelent »A tanárok intézményes továbbképzése« c. értekezése.

Rassovszky Gyula, a Magyar Pedagógiai Társaság külső tagja, a Liptóvármegyei muzemegyesület tagja.

Wagner Lajos, a Kath. Tanáregyesület és a Katona József-kör tagja, a tüdővész ellen védekező kecskeméti egyesület rendes tagja.

10. *Vizsgálatok* :

a) Érettségiek. E tanévben is háromszor volt érettségi vizsgálat. A szeptemberi pótló-, javító- és kiegészítő érettségi vizsgálatok szóbeli része szept. 9-én volt. Elnök volt Spitzkó Lajos, tanker. kir. főigazgató. A decemberi javító érettségiek dec. 18-án folytak le. Elnök volt a vall. és közokt. m. kir. miniszter megbízásából dr. Létmányi Nándor, a budapesti VIII. ker. főgimn. igazgatója. Az évvégi érettségiek írásbeli része május 17., 18. és 19-én folyt le, a szóbeli pedig június 22., 23. és 24. napjain volt. Elnök volt dr. Badics Ferenc tanker. kir. főigazgató.

b) Osztályvizsgálatok. A VIII. oszt. osztályvizsgálatai május hó első felében folytak le, az I–VII. oszt. osztályvizsgálatai pedig a tanév korábbi befejezése miatt május 17–20-ig. A hittani vizsgálatokon Révész István, praelátus-plébános elnökölt mint püspöki biztos.

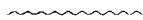
11. *Kirándulások.* A tanulóiifjuság két ízben rándult ki Kecskemét vidékére szederlevélszedés céljából. A felső osztályok szept. 27-én 3 tanár vezetése mellett, az alsó osztálynak okt. 3-án az igazgató és 5 tanár vezetésével.

VIII.

A főgimnázium külső viszonyai.

1. *A főgimnáziumi bizottság.* A főgimnázium egyik fentartó testülete a róm. kath. egyházközség, a főgimnázium anyagi ügyeinek gondozására főgimnáziumi bizottságot alakított, melynek elnöke Bagi László, a róm. kath. egyházközség főgondnoka, nyug. helyettes polgármester. A bizottság tagjai: Brach József főgimn. igazgató, Dömötör Sándor kir. közjegyző, Hannig István kegyesrendi házfőnök, főgimn. tanár, Kováts Sándor földbirtokos és takarékpénztári igazgató, Rapcsányi Kálmán városi számvevő, dr. iványosi Szabó László ügyvéd, Szabó László kir. törvényszéki bíró és Zsigmond M. József polgári iskolai tanár.

2. *Tápingézet.* A tápingézetben (Erdősi Imre-utca), a róm. kath. Egyházközség a tanulóknak havi 15 koronáért ebédet, vacsorát és reggelire kenyeret ad; de szállásról kiki maga gondoskodik a főgimn. igazgatójának jóváhagyásával. A tápingézet ügyeit kilenc tagból álló bizottság gondozza; e bizottságban taningézetünket Kummergruber Emil és Wagner Lajos tanárok képviselik. Fölvételért a róm. kath. egyházközség főgondnokságához kell fordulni.

IX.

Könyv- és szertárak.

1. Tanári könyvtár.

A) *Ajándék útján való gyarapodás:*

A v. és közokt. minisztériumtól: Révai Nagy Lexicon X—XI. K. *Dr. Lángné Lehótzky Ida önnagyságától:* Hulló csillagok. — *Hajnóci Iván keresk. isk. igazgatótól:* Kempis: De imitatione Christi. — Varga Damján: Kódexeink Mária siralmai. — Boros Alán: Zsoltárfordítás a kódexek korában. — Kubek Emil: Ó-szláv, magyar, ruthén (orosz) német szótár a szentírás olvasásához. — *Zsigmond M. János polgári iskolai tanártól:* Fr. Herrmann: Katechismus der Nivellirkunst. — Fr. Herrmann: Katechismus der Feldmesskunst. — Dr. Th. Gerding: Schule der Chemie. —

Dr. E. Bardey: Methodisch geordnete Aufgabensammlung. — Spiegler Gyula: Uj módszer az adott számból annak természetes logaritmusát és viszont, logaritmusi táblák nélkül kiszámítani. — Jutalmazott pályadolgozatok a m. kir. reáltanár-képezdén 1870—71-ben. *Dutschák András kegyesrendi tanártól*: Heinrich Gusztáv: Egyetemes irodalomtörténet. I—IV. K.

Ajándék 13 mű 12 kötetben, 4 füzetben.

B) Vétel útján való gyarapodás:

I. Folyóiratok: Akad. Ért. — Alkoholizmus. — Arch. Ért. — Állattani Közl. — Botanikai Közl. — Bpesti Szemle. — Chemiai folyóirat. — Emlékbeszédek. — Ethnográfia. — Értekezések a bölcsészeti, a nyelv- és széptud., a filozófiai és társadalmi, a történettud. köréből. — Filozófiai Társ. Közl. — Földrajzi Közl. — Irodalomtörténet. — Lehrproben u. Lehrgänge. — Magyar Figyelő. — Magyar iparművészet. — M. Középsiskola. — Magyar kultúra. — M. Nyelv. — M. Paedagogia. — Math. és termtud. értekezések. — Néprajzi Értesítő. — Numizm. Közl. — Nyelvtudományi Közl. — Phil. Közl. — Pótfüzetek a termtud. Közl. höz. — Religio. — Századok. — Tanáregyl. Közl. — Termtud. Közl. — Tornaügy.

II. Egyes művek: Dr. Lábán Antal: Pulszky Ferenc kisebb dolgozatai. — Szűcsi József: Bajza József. — Magyar remekírók (55. K.) — Petrik Géza: Magyar könyvészet I—II. f. — Katona Lajos: Irodalmi tanulmányok. — Harsányi—Gulyás—Simonfi: A kuruc balladák hitelessége. — Báró Kemény Zsigmond: Férj és nő, — özvegy és leánya. — Fináczy Ernő: Középkori neveléstörténet. — Boutroux—Fogarasi: Tudomány és vallás a jelenkori philosophiában. — Prohászka Ottokár: A háború lelke. — Die Kultur der Gegenwart: Allgemeine Geschichte der Philosophie. — W. Wundt: Physiol. Psych. III. k. — Ed. Wunderus: Sophoclis tragoediae. — Walter Pater: Görög tanulmányok. — Frick: Physikalische Technik. — Rohrer: Fizika. — Magyar tud. Akadémia Almanachja. (1915.)

Vétel 18 mű 71 kötetben, 4 füzetben. Az összes folyó évi gyarapodás 31 mű 83 kötetben és 8 füzetben. A könyvtárra fordított összeg 328·10 korona.

A tanári könyvtár állománya az 1914—15. iskolai évben 3024 mű 7425 kötetben.

2. Ifjúsági könyvtár.

A könyvtár állománya az iskolai évben a következő művekkel gyarapodott vétel útján:

Nagyobb ifjúsági könyvtár:

Dr. Gáspár Ferenc: A föld körül. (942.) Meller Simon: Michelangelo. (943.) Malonyay Dezső: Munkácsy Mihály. (944. a. b.) Wollanka József: Raffael. (945.) Endrei Zalán: Vörösmarty M. összes költ. művei (946.) Apor-Nagy: Hogyan készül? (947.) Harsányi Lajos: Hagia Sophia. (948.) Pethő Sándor: Politikai arcképek. (949.) May—Vida: Az ezüstitó kincse. (950.) dr. Prohászka Ottokár: Magasságok felé. (951.) Babits Mihály: Herceg, hátha megjön a tél is. (952.) Herczeg Ferenc: A három testőr. (953.) Herczeg Ferencz: Lélekrablás. (954.) Babits Mihály: Levelek Irisz koszorújából. (955.) Móricz Zsigmond: Sári bíró. (956.) Gyóni (Achim) Géza: Lengyel mezőkön, tábornút mellett. (957. 2 pld.) Szalay Mátyás: Hunnia nagyhete. (958.) Sik Sándor: A belülvalók mécsse. (959.) Kosztolányi Dezső: A szegény kis gyermek panasza. (960.) Kosztolányi Dezső: Őszi koncert. — Kártya. (961.) Csokonai Vitéz Mihály: A' özvegy Karnyóné. (962.) W. Achibald: A modern bányászat. (963.) Horn Emil: Magyarországi Szent Erzsébet. (964.) Packeray—László B.: A négy György. (965.) Gaal Mózes: Az utolsó lantos. (966.) Lázár István: A kém. (967.) Ohnet—Fái: A vasgyáros. (968.) Rider Haggard—Fái: Salamon király kincse. (969.) Toldy Ferenc: Bajza összegyűjtött munkái. (970. a. b. c.) dr. Prónai Antal: Új szavalókönyv. (971.) Jókai Mór: Török világ Magyarországon. (972.) Ábrányi Emil költeményei. (973.) Molnár Ferenc: Liliom. (974.) dr. Gillet Márton: A jellemnevelés (975.) Scott Walter: Ivanhoe. (976.) Havrán János: Utazás keleten. (977.)

Könyvtári gyarapodás 1914/15-ben 36 mű, 44 kötetben.

Kiseb ifjúsági könyvtár. — Gyarapodás vétel útján:

Rákosi Viktor: Egy tutaj története. (565.) Sárányi István: Titokzatos vizeken. (566.) Kárpáti János: A kis lord. (567.) Róna Béla: Tarasconi Tartaria. (568.) Szentmártoni Darnay Kálmán: Gisimár. (569.) Deudet Alphonse: A kis izé. (570.) Kolumbán Lajos: Utazás a Vág völgyén. (571.) Malonyay Dezső: A Nilus országából. (572.) Fraknoi Vilmos: II. Rákóczi Ferencz vallásos élete és munkái. (573.) Lampérth Géza: A glóriás Rákóczi. (574.) Sziklay János: Új világ. (575.)

Könyvtári gyarapodás 1914/15-ben 11 mű, 11 kötetben. Könyvszerzésre fordított összeg 196.40 korona.

NB. Az 1914/15. év végén a könyvtár állománya (felső) 1170 mű, 2104 kötetben; (alsó) 609 mű, 786 kötetben. Összesen 1779 mű, 2890 kötetben.

3. Természettani szertár.

Szerzemény: 1 tolómerce, 1 csőfogó, 1 gépfordulatszámoló, 2 Bunsen-állvány 12 drb. melléklettel, 1 forrasztó páka, 6 drb dugófúró, 1 dugófúró élesítő, 1 satu, 1 amerikai fúrógép, 3 drb állványláda, 2 drb köszőrűkő, 1 esztergaszív, 1 forgó tükör, 6 drb akkumulátor, 1 geisslercső,

4 drb spektrálcső, 1 elektromos kisülési cső, 1 szögtükör, 2 mágnesrúd.

Házikészítmény: 1 linearis thermooszlop, 1 tangensbussola, 1 hődrótos ampérmérő.

Hozzászámítva a javításokat, fogyasztás alá eső cikkeket és a szállítási költségeket, az összes kiadás 498'82 korona.

A leltári kimutatás szerint a szertárban van 826 drb eszköz 14416'46 K. értékben.

4. Természetrাজi és vegytani szertár.

Uj beszerzés nem történt. A természetrাজi szertár állománya 7868 db.

5. Földrajzi szertár.

Vétel útján szereztetett: Nagy-Britannia falitérképe 19'90 korona értékben.

Jelenleg van a gyűjteményben 74 drb fali térkép, 8 drb domborművű térkép, 1 tellurium, 35 drb szemléltető kép. 2 drb sztereoszkop, 50 drb kép a sztereoszkophoz, 95 darabból álló termésgyűjtemény.

Összes érték: 1795 korona 31 fillér.

6. Éremgyűjtemény.

Éremgyűjteményünket a jelen tanév folyamán a következő II. osztályú tanulók gyarapították ajándékaikkal: Beke József 1 drb rézpénz; Burgermeister József 1 drb papírpénz; Csabai Imre, Darnøy Jenő 2—2 drb rézpénz; Farkas Ferenc 1 drb réz- és 3 drb ezüstpénz; Forberger Jenő 1 drb papírpénz; Golarits István 1 drb rézpénz; Héjjas Jenő 1 drb papír- és 2 drb rézpénz; Homoki Endre 1 drb papír- és rézpénz; Imre Gyula 1 drb papírpénz; Janisch Győző 1 drb rézpénz; Kis Mihály 3 drb rézpénz; Lehóczky Béla 1 drb rézpénz; Sántha László 3 drb rézpénz és 1 drb érem; Sztorlártsik Kornél, Tájtsik Mátýás, Verovszky László és Wind Sándor 1—1 drb rézpénz.

A gyűjteményre vonatkozólag lásd az 1908/9. évi értesítőt.

7. Rajzszerár.

Vétel útján beszerezettek: 1 gólyatöcs, 1 gulipán, 1 dankakirály, 1 juhászka, 20 drb lepkeartó, 10 drb doboz.

Évi szaporulat 34 drb 87 korona értékben.

8. Filologiai és történelmi gyűjtemény.

Beszerzés: 50 drb történelmi kép 124'20 korona értékben.

Van összesen 26 drb aranykeretes olajfestmény, 311 drb kartonra húzott és 343 drb üvegkeretbe foglalt kép, 4 drb Dent-féle kép és 4 drb rézmetszett kép, 70 drb gipszöntvény, 1 drb márványszobor és 3 drb modell, azonkívül görög és római ruhák, katapulta, turris ambulatio, római ház, szövőszék (fautánzatok.) Értéke: 9410 korona 60 fillér.

9. Éneksztár.

Beszerezés: Imádkozik a király, melodráma, honvédtüzér induló, magyar szerenád, harcosok hálaimája, Gotterhalte, Wacht am Rhein. Összes kiadás 21 korona 55 fillér.

10. Tornaszertár.

Vétel útján beszerezettek: Football- és métalabdák, ütőbotok. Összesen 84 korona 36 fillér értékben:

X.

Önképzőkör.

A nagy történelmi időktől körünkre rótt kedvezőtlen körülmények sem akadályozhattak meg bennünket abban, hogy folytassuk elődeink munkásságát. Az önképzőkör alakuló gyűlése okt. 11-én volt, amikor főt. Rassovszky Gyula vezető tanár beszédében felszólított bennünket, hogy — amennyire ez e nehéz viszonyok közt lehetséges — munkálkodjunk buzgón és lelkiismeretesen kis körünkben, mert így ismereteinket gyarapíthatjuk és a nagy nyilvánosság előtt való fellépést némileg el-sajátítjuk.

Az önképzőkör elnöki állásának betöltésére a hármaskör előterjesztés alapján az igazgató Heel Hugót találta méltónak. A kör rendes tagjai a titkári állásra Öveges József VIII. o. k. r. n. p.-ot emelték, míg főjegyzőnek Ottó László VII. o. t.-t, aljegyzőnek Dénes Béla VII. o. k. r. n. p.-ot, pénztárnoknak Csabai Antal VIII. o. t.-t, ellenőrnek Steller Nándor VIII. o. k. r. n. p.-ot, főkönyvtárosnak Pózna Miklós VIII. o. t.-t, alkönyvtárosnak pedig Ehm Ottó és Molitor József VII. o. tanulókat választották meg.

A kör rendes tagjai a VIII. és VII. o. tanulók, számszerűen 56-an, az V. és VI. o. tanulók 35-en pedig mint hallgató és szavaló tagok vettek részt a gyűléseken.

A VIII. és VII. o. tanulók egyuttal a bírálóbizottság tagjai, míg a VI. o.-ból a tisztikar szavalatbírálóknak Biró János k. r. n. p.-t és Liszka Jenőt, dolgozatbírálóknak pedig Nagy Bélát és Richter Márton k. r. n. p.-ot választotta meg, az V. o.-ból pedig szavalatbírálóká Jelenits István és Trummer Bélát, dolgozatbírálóká Kemény Jenőt és Király Istvánt nevezte ki.

Önképzőkörünk működése kiterjedt a szépirodalom és szavalatok mellett a tudomány különböző ágaira is. Akadtak magyarázói az újabb szépirodalmi műveknek, de régibb irodalmunk kiváló munkásairól sem feledkeztek meg. A gyűlések tárgya még szavalatok, alkalmi beszédek, önálló prózai vagy költői művek, a rájuk vonatkozó felolvasott vagy rögtönözött bírálatok voltak.

A nagy idők nagy eseményei és a feszült várakozással, izgalmakkal tele napok légköre körünk életében is éreztette hatását. A kör könyvtára a kórházzá alakított gimnáziumban csak a legkorlátoltabb igénybevételt engedte meg. Mindennek és az egyéb gátló körülményeknek tekintetbevételel meg kellett elégednünk a statisztikailag szerényebb eredményekkel is, ami azonban a munkák értékét illeti, arról fokozataik tesznek bizonyosságot.

Az önképzőkör a megrövidült iskolaév folyamán összesen 6 gyűlést tartott, amelyeken a vezető tanáron kívül a tantestület egyes tagjai is megjelentek.

Körünk munkásságának képe általában a következő: A gyűléseken előadtak 8 költeményt. Ezeknek fokozatai így oszlanak meg: 1 jegyzőkönyvi dicséretes, 4 dicséretes, 2 jó, 1 egyszerű.

Az év folyamán beérkezett írásbeli művek száma 6, melyek közül költői 3, szépprózai 3; közülük 3 dicséretes, 2 jó fokozatban részesült, 1-et pedig elvetettek.

Felolvasás 7 hangzott el a körben, ezek közül irodalmi 6, természet-tudományi 1. Közülük 2 jegyzőkönyvi dicséretes és 5 dicséretes fokot nyert.

A megemlékezések és beszédek száma 3; fokozatuk 3 dicséretes. Elhangzott még a körben egy énekszám.

Az ünnepi beszédekről és szavalatokról a tisztikar határozott.

A rendes gyűléseken kívül megjelent kör nov. 1-én Katona József sirjánál, hogy a régi szokáshoz híven beszéd, szavalatok és énekszámok kíséretében lerója háláját, kegyeletét és megkoszorúzza a nagy költő sirját.

Könyvtárunk ez évben csak három folyóirattal — Élet, Zászlónk, Uránia — szaporodott. A kör jövedelme tagsági díjakból 131·10 korona. Kiadása folyóiratokra és Katona József koszorújára 55 korona 40 fillér. A megmaradt 75 korona 70 fillért a takarékpénztárban levő tőkéhez csatoltuk.

XI.

Segélyző Egyesület.

A Segélyző Egyesület tőkéjének kamataiból 97 korona 10 fillér értékben 43 db könyvet szereztünk be a jelen iskolai évben, azonkívül bekötöttetett 77 könyv 39 korona 50 fillér értékben.

Faragó Györgyné 10 koronát adományozott a Segélyző Egyesület alapjára.

Az egyesület könyvtára ez iskolai évben ajándékozás után a következő tankönyvekkel szaporodott: Dutschák András főgimn. tanár 3, Szalay József főgimn. tanár 9 és Nagy József főgimn. tanár 1 tankönyvet. Nagy Imre és Wagner Imre VIII. oszt. tan. 1—1 tankönyvet. Tótin József VII. oszt. tan. 2, a VI. oszt. tanulói közül Farkas Ferenc 5, Nagy Béla 2, Saffel Mihály 1 tankönyvet. A IV. oszt. tanulói közül Geisz Péter 3, Kaindl János 2 tankönyvet. A III. oszt. tanulói közül Grünwald Béla 6, Horváth Géza 6, Kummergruber Emil 4, Salamon Aladár 7, F. Tóth László 1, Zaboretzky Ervin 4 tankönyvet. A II. oszt. tanulói közül Bajzáth József 9, Csabai Imre 4, Lehóczky Béla 2, Nemesszeghy Lajos 2, Szikora István 4, Szokol Alajos 1 tankönyvet, Matuz Károly I. oszt. tan. 2 tankönyvet. Az 1913—14. évben végzett VIII. oszt. tanulók közül Juhász Kálmán adott 20, Stein Gyula 4 db tankönyvet.

Ajándékozás után a könyvtár 96 tankönyvvel gyarapodott.

Hálás kötelességünknek tartjuk ez alkalommal is őszinte köszönetünket nyilvánítani az adományozóknak szives adományaikért.

Az osztályok és tanulók száma szerint a segélyezés következőleg oszlott meg:

I. osztályban	15	tanuló	kapott	144	darab	tankönyvet,
II. osztályban	11	tanuló	kapott	80	darab	tankönyvet,
III. osztályban	8	tanuló	kapott	71	darab	tankönyvet,
IV. osztályban	7	tanuló	kapott	70	darab	tankönyvet,
VI. osztályban	6	tanuló	kapott	59	darab	tankönyvet,
VII. osztályban	8	tanuló	kapott	112	darab	tankönyvet,
VIII. osztályban	6	tanuló	kapott	138	darab	tankönyvet,

I—VIII. osztályban 61 tanuló kapott 674 darab tankönyvet.

A Segélyző Egyesület könyvtárában jelenleg van 824 darab tankönyv. A kiselejtezett könyvek száma 88.

A Segélyző Egyesület összes vagyona 2890 korona, amely a főgimnázium igazgatóságának kezelése alatt van.

XII.

Gyorsírókör.

Szép multra visszatekintő Gyorsírókörünk az idén is megalakult. Összesen 29 tagja volt. A VIII. osztályból 14-en, a VII-ből 12-en és a VI. osztályból 3-an. A tagok sorából kerültek ki a vezetők is. Így a vitairó haladók előadója Német Antal VIII. o. k. r. n. p., a levelező-gyorsírói haladók előadója pedig Horváth Béla ugyancsak VIII. o. k. r. n. p. volt.

A tagok vasárnaponként egy órán át gyakorolták magukat a Gabelsberger—Markovits-féle gyorsírásban az előadók utmutatása mellett. Tagsági díjakat az 1914—15. iskolai évben sem szedtünk.

A gyorsírókör jelenlegi vagyona 1286'01 korona.

Versenyrást egy ízben rendeztünk, amelyen megjelent dr. Tóth György kegyesrendi kormánysegéd, intézetünk volt igazgatója is. A vitairó haladók 150, a többiek pedig 100 szótagos diktátumot irtak percenként.

Kiváló előmenetelt tanúsítottak: Németh Jenő és Egyedi Pál a 150 szótagos, Kovaly Béla és Nagy Vince pedig a 100 szótagos diktátum leírásában.

A kör két előadója 10—10 korona pénzjutalomban részesült.

A kör négy kiváló tagja jutalomban részesült dr. Tóth György k. r. kormánysegéd és Brach József intézetünk igazgatójának adományából.

XIII.

Jegyzőkönyv

a kecskeméti róm. kath. főgimnáziumnál rendezett pályázatok elbírálása végett folyó évi május hó 18-ik napján tartott gyűlésről.

A tételeket megállapító bizottság az 1914. évi október hó 30-ikán tartott gyűlésében 9 tételre tűzött ki pályadíjakat.

A határidőre 10 pályamunka érkezett be; bírálói:

Bagi László, a róm. kath. egyház főgondnoka, Dömötör Sándor kir. közjegyző, ifj. Dömötör Sándor dr. kir. közjegyző helyettes, Gyenes István ny. árvaszéki ülnök, Kovács Sándor földbirtokos, takarékpénztári igazgató, Szabó László törvsz. bíró,

Szegedy György ny. városi tanácsos, Brach József főgimn. igazgató, Agárdi László, Dutschák András, Hannig István, Höchinger Miklós, Kummergruber Emil, Nagy József, Pózna József, Rassovszky Gyula, Szalay József, Tell Sándor, Tihanyi Béla, Wagner Lajos főgimn. tanárok.

1. Kecskemét város közönségétől alapított »Szécheny-dij«-ra (60+60), melyért csakis kecskeméti születésű ifjak pályázhatnak, a következő történeti tétel szolgált pályázatul: »Kik voltak a magyar nemzeti eszme és fajszeretet ápolói és fejlesztői hazánkban?«

A tételre pályamunka nem érkezett.

2. A »Kecskeméti Kaszinó«-nak 40 korona jutalmára kitűzött tétel: »Kecskemét multjából szabadon választott történeti elbeszélés, lehetőleg kapcsolatban a 200 éves évfordulót ünneplő gimnáziummal.« A kitűzött tételért egy pályamunka versenyzett.

Az I. sz. »Halni a polgártársaidért rád vajmi magasztos...« jeligét viselő elbeszélés szerzője nem tudta eléggé maga elé idézni a cselekvény korát. Története és jellemei valószínűtlenek; a sok haláleset zavaró hatása; az elbeszélés szerkezete főhős hiányában megbomlik. De sikerült a piarista letelepedéssel kapcsolatba hoznia történetét és az elbeszélés előadása könnyen fojód. A jutalmat megkapja.

Szerzője: Neubarth László VIII. o. k. r. n. p.

3. Néhai Zsiga Alajos k. r. tanár alapítványának 32 korona kamata Dömötör Sándor kir. közjegyző ur bőkezűségéből 50 koronára bővült. Erre az u. n. »Zsiga-dij«-ra a bizottság a következő valláserkölcsi tételt tűzte ki: »A szerzetesrendek befolyása hazánk kulturális fejlődésére.«

A kitűzött tételre egy pályamunka érkezett, a II. sz. »Mialatt a szerzetes embertársai boldogulásán fáradozik, a maga üdvösségét mozdítja elő« jeligével. A dolgozat szorgalommal készült; meglátszik rajta, hogy szerzője szeretettel s lelkesedéssel foglalkozott a tétellel és sokat olvasott hozzá. Bevezetése azonban tulságosan elnyújtott, adatai itt-ott megbizhatatlanok, hiányosak; egyik-másik szempontból a tételt jobban kidolgozhatta volna. Sok benne a dolgozatba nem való részlet; ítéletei többször elhamarkodottak. A jutalom azonban kiadható.

Szerzője: Halamka Gyula VII. o. k. r. n. p.

4. A »Horváth Döme-dij« (2000 korona tőkének a kamata) irodalmi tétele a következő volt: »Fáy András irodalmi és közéleti munkásságának jelentősége.«

A III. sz. »Szeresd a hazát« jeligés egyetlen pályamű nem oldja meg a feladatot. Életrajzi egymásutánban, de megszakítva tünteti fel Fáy irodalmi és közéleti szereplését; ezeknek összefoglalását azonban elmulasztja. Így a dolgozat lényegében kivonattá zsugorodik. Szerkezete sem rendezett, irásmodora pedig nehézkes. Kerülje a hosszú mondatok szerkesztését és a közbevetett mondatokat. A fáradság 20 korona jutalomban részesül.

Szerzője: Halász Imre VII. o. k. r. n. p.

5. Esztetikai tételek: *a)* »A magyar hazafias költészet a 19. század első felében« és *b)* »Ujabb vallásos költészetünk.« Mind a két tételre érkezett egy-egy pályamunka.

A IV. sz. »Isten, te légy hazánk őre! . . .« jeligés mű szerzője helyesen fogta fel a kapcsolatot a hazafias érzés és a költészet között. A tételt általában megfelelően dolgozza ki, néhol azonban többet, másutt meg kevesebbet mond a kelletténél. A szerkezettel sem tudott eléggé megbirkózni s nagyobb eredetiségre kell törekednie. Lelkesedés vonul át a dolgozaton. 30 korona jutalmat érdemel.

Szerzője: Szűcs Imre VIII. o. k. r. n. p.

Az V. sz. »A lélek lehellelte reszket át a tájon« jeligét viselő pályamű szerzője négy modern katolikus költő alkotásait méltatja. A források ügyes használatával mutat rá az újabb vallásos költészet alapjára s bíráló megjegyzésekkel kísérve tünteti fel a tárgyválasztásban, nyelvanyagban és verselésben nyilvánuló költői szépségeket. Itt-ott tulzó magasztalásba esik, megállapításai azonban általában helyesek. Ki kell emelni a mű tudatos szerkezetét, színes nyelvét és lendületes előadását. Jutalma 40 korona.

Szerzője: Nagy Vince VIII. o. k. r. n. p.

6. Költői tárgyul kitűzettek: *a)* »Óda a gimnázium 200 éves fennállásának ünneplésére« és *b)* A most folyó harcokkal összefüggésben levő, szabadon választott költemény. Az első tétel nem talált énekesre, a másodikra érkezett egy pályamű.

A VI. sz. »Mit ettél föld, hogy egyre szomjazol . . .« jelige alatt tizenhárom költeményt nyújtott be a pályázó »Véres krizantémek« összefoglaló címmel. A versek a háborúval kapcsolatosak, különböző értékűek és költői tehetségről tanuskodnak. Szerzőjük idegen hatás alatt áll; kifejezéseiben,

előadásában sok a nagyot, szokatlant mondani-akarás. Eredetiségre kell törekednie. Témáit magának kell megkeresnie és a maga kifejezéseivel kell szavakba öntenie. Verselésében kerülje a tulzó dallamosságot. Hangulatai egyszerűbb kifejezéseket és könnyebb formákat kívánnak. 20 korona jutalmat érdemel.

Szerzője: Richter Márton VI. o. k. r. n. p.

7. Latinból magyarra való fordításra kitűzött tétel: Jalloics János Endre kegyesrendi tanárnak: »Calazanzi sz. Józsefnek, a kegyes iskolák megalapítójának tiszteletére« irt ódája 1832-ből eredeti versmértékben vagy prózában. A tételre két pályamű érkezett.

A VII. sz. »Kis szive mélyén . . .« jeligés pályatétel szerzője eredeti versmértékben szép magyarsággal s teljesen hű fordítással adta vissza az eredeti szöveget. Jutalma 25 kor.

Szerzője: Öveges József VIII. o. k. r. n. p.

A VIII. sz. »Nil iuvenile sapit« jeligéjű fordítás szerzője prózában adta az ódát. Fordítása több helyen annyira szabad, hogy ez verses fordításnál se volna megengedhető, mert nem földi az eredeti szöveg gondolatait. Egészében véve azért dicséretre érdemes munkát végzett.

Szerzője: Steller Nándor VIII. o. k. r. n. p.

8. Természettani pályatétel: »Meteorologiai megfigyelések és azok szerepe a nemzetgazdasági életben.« Beérkezett két pályamunka.

A IX. sz. »Kimérte Isten a tudás határait« jeligét viselő dolgozat kissé terjengős s különösen sokat foglalkozik oly meteorologiai tényezőkkel, melyek hazánkra nézve nem fontosak. Előnye, hogy szabatos fogalmakkal dolgozik s figyelembe veszi ama hatásokat is, melyekkel egy jól kifejlesztett meteorologiai szervezet rendelkezik. 40 korona jutalmat érdemel.

Szerzője: Öveges József VIII. o. k. r. n. p.

A X. sz. »Time is money« jeligéjű dolgozat majdnem kizárólag a kitűzött tétel első felével foglalkozik; a második részt figyelmen kívül hagyja s csak itt-ott tesz rá célzást. Jutalma 20 korona.

Szerzője: Steller Nándor VIII. o. k. r. n. p.

9. A »Kada dij«-ért készítendő az alapító szándéka szerint »Kada Elek emlékezetére« címen egy néhai nagynevű polgármesterünknek Kecskemét naggyáteremtése körül szerzett elévülhetetlen érdemeit, írói működését vagy szónoki tehetségét méltató óda vagy emlékbeszéd.

Esetleg Kada Elek polgármesternek, mint az új Kecskemét megalapítójának, működésével kapcsolatosan Kecskemét kulturális haladására biztató pályamű. — E tételre pályázat nem érkezett.

* * *

A pályamunkák jutalmazásához az alapítványokon kívül nagylelkűen hozzájárulni kegyeskedtek:

Bagi László főgondnok 20 kor., Dömötör Sándor kir. közjegyző 18 kor., Dömötör Lajos dr. városi tanácsos 10 kor., Dömötör László dr. ügyvéd 20 kor., Gyenes Bertalan ny. városi rendőrkapitány 10 kor., Szabó László törvényszéki bírósági 20 kor., Szegedy György ny. városi tanácsos 30 kor., Zimay Károly városi tanácsos 10 kor.

Özv. Dömötör Istvánné sz. Bencsik Terézia 800 koronás alapítványának 36 korona kamatait, valamint Ottó Sándor városi mérnök 400 koronás alapítványának 1950 kor. kamatait a pályamunkák jutalmazására fordítottuk.

A jutalomra fordított összeg: 285 korona.

Fogadják a nemesszivű adakozók e helyen is a tanuló ifjúság nevében a tanári kar hálás köszönetét.

* * *

Kecskemét th. város alapította »Rákóczi-díj«-ra a bíráló bizottság Horváth Béla VIII. o. k. r. n. p. és Vajda János VIII. o. k. r. n. p. tanulókat dicséretre méltatta.

Kecskemét th. város által alapított »Rákóczi díj«-ra az 1915—16. tanévre kitűzetett: »A föld népének részvétele Rákóczi szabadságharcában.«

A pályázat feltételeit lásd az 1913—14. tanévi értesítőben.

XIV.

Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések.

1. *A nemes Jettim József árva alapítványból* Liszka Jenő VI. oszt. tanuló 120 korona ösztöndíjat élvez. — 515/1912. ápr. 16. sz. a.

2. *br. Budics József-féle családi ösztöndíjből* Roósz Lajos III. oszt. tanuló 800 koronát élvez. — 18.232/1912. sz. a.

3. *A jövedéki birság alaphól* Molnár László I. oszt. tanuló 200 korona ösztöndíjat élvez. — P. ü. miniszter 87.443/1914. sz. a.

4. *Balla János ny. levéltáros 600 korona alapítványának* 24 korona kamatait Matúz Károly I. oszt. tanuló kapta.

5. *A Beke-féle 1320 koronás alapítvány* 5280 korona kamatait Csupák Elemér V. tanuló élvezte.

6. *Néhai Bogyó Pál kecskeméti praelatus-plebános 1000 koronás alapítványának* 40 korona kamataival Tyukos Károly VI. oszt. tanulót jutalmaztuk.

7. *Csomák Gábor 1000 korona alapítványának* 70 korona kamatait Batu Aladár VIII. oszt. tanuló nyerte el.

8. *Hoffmann János volt kecskeméti plebános 840 korona alapítványának* 33·60 korona kamataival Nemesszeghy Lajos III. oszt. tanulót jutalmaztuk.

9. *A Horváth Cyrill-féle 2000 korona alapítványának* 80 korona kamatait Keresztes Gyula VII. oszt. tanuló kapta. ¹⁾

10. *A Horváth Döme-féle 2000 korona alapítványának* 80 korona kamataival a tanári kar Lipóczy Inre VII. oszt. tanulót jutalmazta. ¹⁾

11. *H. Kovács Anna 409 korona alapítványának* 16 korona kamatait Nemesszeghy Pál I. oszt. tanulónak adtuk.

12. *A Niklos János-féle 240 korona alapítvány* 10 korona kamatait a zenében tanusított haladásáért Ottó László VII. oszt. tanuló nyerte el.

13. *Pettler Antal volt váci püspök 2000 korona alapítványának* 80 korona kamatait Nagy Béla VI. oszt. tanuló kapta.

14. *Pollák Ede volt főgimn. igazgató 200 korona alapítványának* 8 korona kamatait Nagy József I. oszt. tanulónak adtuk.

15. *Vincze János 200 korona alapítványának* 8 korona kamatait Tasi Ferencz I. oszt. tanulónak juttattuk.

16. *A Fektor-féle alapítvány* 48 korona kamataival Virág László VIII. oszt. tanulót jutalmaztuk.

17. *Néhai nemes Kovács László 1500 korona alapítványának* 67·84 korona kamataiból Rimóczi Ferencz VII. oszt. tanuló 20 koronát, Horváth Géza III. oszt. tanuló 17 koronát, Seres Zsigmond III. oszt. tanuló 10 koronát, Baranyi Menyhért és Horváth Gyula II. oszt. tanulók 10—10 koronát kaptak. ²⁾

18. *Néhai Liptay Pál 800 korona alapítványának* 36 korona kamataival Geisz Péter IV. oszt. tanulót jutalmaztuk.

19. *A Ferenczy-féle* 17·60 koronát, *a Zimmermann-féle* 4 koronát, *a Major-féle* 1·60 koronát, *a Bakonyi-féle* 8·50 koronát, összesen 31·70 koronát Szikora István II. oszt. tanulónak juttattuk.

20. *A Szabó-féle 200 korona alapítvány* 8·50 korona kamatait Bilcz Gergely IV. oszt. tanuló kapta.

21. *Csősz Imre kegyesrendi tanár 200 korona alapítványának* 9·84 korona kamataival Komáromi Géza III. oszt. tanulót jutalmaztuk.

22. *V. Kiss József és neje Ruza Rozália 600 korona alapítványának* 26·80 korona kamatait Liszka Jenő VI. oszt. tanuló kapta. ³⁾

23. *Horváth Döme 400 korona alapítványának* 17·60 korona kamatait Szokol Alajos II. oszt. tanulónak adtuk.

24. *Csáki József és neje Tóth Juliánna 800 korona alapítványának* 37·50 korona kamataival Márk László VIII. oszt. tanulót jutalmaztuk.

¹⁾ Ezen jutalmat csak kecskeméti illetőségű tanulók nyerhetik el.

²⁾ Ezen alapítvány kamatait a végrendelet értelmében 5 szegénysorsú, jöviseletű és szorgalmas róm. kath. vallású tanuló kapja.

³⁾ Ezen jutalmat mindig VI. o. tanuló kapja.

25. *Néhai Sántha Gábor 1000 korona alapítványának* 45 71 korona kamatait Schramm Ottó II. oszt. tanuló kapta.

26. *Szilágyi Ignác és neje Witz Teréz 500 korona alapítványának* 23 84 korona kamatait Kemény Jenő V. oszt. tanulóknak juttattuk.

27. *A Guszti bácsi-féle 500 korona alapítványának* 22 20 korona kamatait Konrád György II. oszt. tanulóknak adtuk.

28. *Dr. Szivós Ignác és neje Steiner Fáni 1000 korona alapítványának* 45 korona kamataival Wagner Imre VIII. oszt. tanulót jutalmaztuk:

29. *Dr. Politzer Bernát, valamint dr. Politzer Gyula budapesti ügyvéd édesanyjának Esztreicher Franciskának nevére és emlékére tett 200–200 korona alapítványának* 17 korona kamatait Jonász Liviusz IV. oszt. tanulóknak juttattuk.

30. *Dr. Lakatos Ottó minoritarendű tartományi rendfőnök 500 korona alapítványának* 22 86 korona kamatait Németh Ferenc IV. oszt. tanuló kapta.

31. *Mihályi Cézár sz. Ferencrendi szerzetes nevére tett 300 kor. alapítványának* 13 10 kor. kamataival Dezső Lajos II. oszt. tanulót jutalmaztuk.

32. *Dr. Csósz Imre nyug. kegyesrendi tanár 1000 korona alapítványának* 49 04 korona kamatait Pózna Milós VIII. oszt. tanuló kapta.

33. *Az özv. Dömötör Istvánné szül. Bencsik Terézia 800 kor. alapítványának* 36 korona kamatait ez évben pályamunkák jutalmazására fordítottuk.

34. *A Haas Leó emlékére tett 200 korona alapítványának* 11 90 korona kamatait Baranyi Menyhért II. o. tanulóknak juttattuk.

35. *Ottó Sándor th. mérnök 400 korona alapítványának* 19 50 korona kamatait ez évben pályamunkák jutalmazására fordítottuk.

36. *A Koháry-féle alapítvány kamataiból* Rimóczi Ferenc VII. o., Bäcker József és Horváth Ödön IV. o. és Bajnóczy Károly I. o. tanulók egyenkint 27 koronát kaptak.

37. *A Kecskeméti Takarékpénztári Egyesület 100 korona adományával* Ehm Ottó VIII. o. tanulót jutalmaztuk.

38. *A Kecskeméti Iparhitelintézet és Népbank 50 korona ajándékát* Heel Hugó VIII. o. tanulóknak juttattuk.

39. *A Központi Takarékpénztár 50 korona adományát* a tanulmányi utazási-alap javára tőkésítettük.

40. *Dr. Angyal Vidor főügyész 20 korona adományából* Bilcz Gergely IV. o. és Tasi Ferenc I. o. tanulók 10—10 koronát kaptak.

41. *Dömötör Sándor, kir. közjegyző feledhetetlen emlékére neje Bakula Borbála emlékére* 20 koronát adott, melyet Horváth József I. o. tanuló kapott.

42. *Dömötör Sándor, kir. közjegyző* 30 koronát adott a kegyesrendi növendékpapok karmesterének jutalmazására, melyet Steller Nándor VIII. o. tanuló nyert el.

43. *Dr. Dömötör Sándor közjegyző helyettes* 20 korona adományából Szikora István II. o. és Fazekas Zoltán III. o. tanulók 10—10 koronát kaptak.

44. *Gyenes István nyug. árvaszéki ülnök* 10 korona adományát Rosta Lajos I. o. tanulónak juttattuk.

45. *Kovács Sándor földbirtokos és bankigazgató* a tanulmányi utazási-alap javára 20 koronát adott.

46. *Szabó László kir. törvényszéki bíró* 30 korona ajándékát Baranyi Menyhért II. o. tanuló nyerte el.

47. *Dr. Szabó Iván ügyvéd és bankigazgató* 20 korona adományából Seres Zsigmond III. o. és Konrád György II. o. tanulók 10—10 koronát kaptak.

48. *Egy magát megnevezni nem akaró adakozó* 30 korona adományát Gaál László IV. o. tanuló nyerte el.

49. *A róm. kath. egyházközség* Steller Nándor VIII. o. és Ottó László VII. o. tanulókat, akik egész éven át templomunkban az orgonálást végezték, 50—50 korona jutalomban részesítette.

50. *Egy jószívű adakozó* 80 koronát ajánlott fel azon nemesen gondolkozó tanulók megjutalmazására, akik pályadíjjutalmuk 50%-át a háboruban megvakult katonák javára ajánlották fel. Ezen összegből 10—10 koronát kaptak: Richter Márton VI. o., Halamka Gyula, Halász Imre, Neubarth László VII. o., Nagy Vince, Öveges József, Steller Nándor és Szűcs Imre VIII. o. tanulók.

51. *Könyvjutalmat adtak*: Dr. Politzer Gyula budapesti ügyvéd 10 kötetet, Szél Nándor könyvkereskedő 8 kötetet, G. Fekete Gyula könyvkereskedő 7 kötetet és Komor Gyula könyvkereskedő 5 kötetet.

Ezekből könyvjutalmat kaptak: I. o. Bagi Lajos, Gaál József, Marsa Mihály, Olgyay István, Rosta Lajos, Szabó László. II. o. Baranyi Menyhért, Csabai Imre, Lehóczky Béla, Schramm Ottó, Sántha László. III. o. Bokor Emil, Grünwald Béla, Kummergruber Emil, Nemesszeghy Lajos. IV. o. Haas Hugó, Homoki József, Kiss József, Kovács Gábor, Veroszta Lajos. V. o. Szigeti József. VI. o. Biró János, Richter Márton, Richter Pál. VII. o. Halamka Gyula, Kardos Aladár, Neubarth László. VIII. o. Öveges József, Szűcs Imre, Vajda János.

Megjegyzés. a) Az alapítványok közül a 4—15. szám alattiak az egyházközségnél vannak. A 16. szám alattit a mindenkori kecskeméti plébános adományozza. A 17—35. szám alattiak a főgimnázium igazgatójánál vannak letéve. A 36. szám alattit az esztergomi főkáptalan kezeli.

b) 1. Ösztöndíjösszeg	1120—	korona
2. Jutalmak és segélyek összege	1654	83 korona
3. Könyvjutalmak értéke	100—	korona

Összesen : 2874 83 korona

XV.

A tanulók érdemsorozata.

Az érdemsorozatban használt jegyek jelentménye s a rövidítések magyarázata

Előmenetel: { 1 = jeles,
2 = jó,
3 = elégséges,
4 = elégtelen.

Magaviselet: { 1 = jó,
2 = szabályszerű,
3 = kevésbé szabályszerű,
4 = rossz.

Rövidítések:

g. k. v. = görög-keleti vallású,
gör. kath. = görög-katolikus vallású,
ref. = református vallású,
ág. ev. = ágostai evangélikus vallású,
izr. = izraelita,
fm. = felmentett,
k. r. n. p. = kegyes-tanítórendi növendékpap,
ö. d. = ösztöndíjas,
ism. = ismétlő.
NB. A római katolikus vallású tanulók vallása jelezve nincs.

I. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak	
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Mennyiségtan	Rajzoló geometria	Szépírá	Tornázás	Ének	Magánrajz
Almási Lajos	1	3	3	3	3	2	3	2	2	2	3	3
Aranyosi Szilvius gör. kath.	2	3	4	4	3	2	4	3	3	1	3	3
Bagi Lajos	1	1	2	2	2	1	3	1	3	2	1	1
Bajnóczy Károly	1	1	2	2	1	1	2	1	1	2	1	1
5 Baranyi István	2	4	4	4	4	3	4	3	3	2	4	4
Baronfend Károly	1	3	4	4	4	3	4	3	3	3	3	3
Bátori Béla	2	4	4	4	4	4	4	4	2	3	4	4
Bereczki Ferenc	1	3	3	3	3	2	3	1	3	2	2	2
Boros László ref.	2	4	4	4	4	4	4	4	3	3	4	4
10 Borsodi János	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Bögyik Sándor	1	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3
Bús László	1	2	2	3	3	3	3	3	3	2	1	1
Diószeghy József ism.	1	3	3	3	3	2	3	2	3	2	2	2
Dudás Ernő	1	2	2	2	2	1	3	1	2	2	2	2
15 Farkas István ism.	1	2	3	3	3	2	3	3	2	3	3	3
Gaál József	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Golarits Lajos	1	3	3	3	3	3	3	3	1	2	2	2
Grancz József	1	3	4	3	3	3	4	3	2	2	3	3
Gulyás Lajos	1	3	3	3	2	1	3	2	3	3	3	3
20 Herold Antal	1	1	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2
Horváth Géza	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1	3	3
Horváth József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kalmár Imre	1	3	2	3	3	2	4	2	3	3	2	2

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak				
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Mennyiség	Rajzoló geometria	Szépirás	Tornázás	Ének	Magánrajz			
Kántor József ism.	1	3	2	3	3	3	3	2	2	2	2				
25 Keresztes József ism.	2	2	2	2	2	1	3	1	2	3	2				
Kotvics Kálmán ref. ism.	1	3	2	2	3	3	3	1	3	2	2				
Kovács Mihály	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3				
Král Ottmár ism.	1	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3				
Laczi Sándor	1	3	3	3	3	3	4	2	3	3	2				
30 Majoros László ism.	1	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2				
Marsa Mihály	1	2	2	2	2	1	3	1	3	2	2				
Matúz Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Miklovics Gergely	1	2	2	3	3	2	3	1	1	2	2			1	
Nagy Gyula ref.	1	4	3	3	3	3	4	3	3	3	3			2	
35 Nagy József	1	1	1	2	1	1	3	2	3	2	1				
Nagy Zoltán	1	1	2	3	2	2	3	1	3	2	2				
Nemesszeghy Pál	1	2	2	3	2	1	3	1	2	2	2				
Nyúl Ferenc	1	2	3	3	3	3	3	2	2	2	2				
Olgyay István ...	1	1	2	2	2	2	2	2	3	2	1				
40 Pápay Károly ism.	2	2	2	3	3	3	4	1	2	2	2				
Petyán György gör. kath.	1	3	3	3	3	3	3	2	2	1	2				
Romancsik Imre ism.	1	3	3	3	2	1	3	2	3	2	2				
Rosta Lajos ...	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	1				
Ruzsicska Szilárd	1	2	3	3	3	3	2	2	2	3	2				
45 Somogyi Károly	2	3	3	4	3	3	4	3	1	2	3				
Szabó Gergely	1	4	4	4	4	4	4	4	3	3	4				
Cs. Szabó László	1	2	2	3	1	1	3	1	2	2	1				
Szand Sándor ism.	1	2	3	3	2	1	3	1	3	2	2				
Tasi Ferenc ...	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1				
50 Tóth Mihály	1	2	2	3	3	2	2	3	2	2	2				
<i>Magántanulók :</i>															
Molnár László ö. d.		1	1	1	1	1	1	1							
Zachár Zoltán		3	3	3	3	3	3	3							
<i>Kimaradtak:</i> Bank József, Fekete István, Kárpáti Béla, Molnár Menyhért, D. Nagy József, Racskó József, Schmal Gyula, Szeiler Antal, Türr Tibor.															
<i>Vizsgálatlan maradt:</i> Rusvai László mgt.															
Összesen: 62.															

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettud.	Mennyiségtan	Rajzoló geometria	Tornázás	Ének	Magánrajz
Sztolársik Kornél	1	3	2	3	3	3	3	3	2		
Tájcsik Mátyás	1	2	2	2	1	1	2	2	2		
Vladimir Viktor	1	3	3	3	2	1	3	2	1	1	
Werowszky László	1	3	2	2	1	1	2	1	2	1	
45 Wind Sándor	1	2	3	3	2	1	2	3	2	1	
Zsarnóczai Béla	1	3	1	2	2	1	3	3	2		
<i>Magántanuló:</i>											
Veszelszky László		2	3	3	3	3	4	3			
<p><i>Kimaradtak:</i> Balogh Lajos, Csabai Gergely, Lőrincz István és Révész József. <i>Vizsgálatlan maradt:</i> Bátri Lajos mgt. Összesen : 52.</p>											

III. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak		
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló geometria	Tornázás	Művészet	Magánrajz
Afrán Sándor	2	2	3	3	3	4	4	4	3	2	1	
Bachraty József	1	1	2	3	3	2	1	3	1	1	1	
Baltás Géza	1	1	2	2	3	2	2	3	2	2		
Bokor Emil	1	1	2	2	3	1	1	3	1	1	1	
5 Bolyos Mihály	1	1	2	3	3	2	3	3	2	3	2	
Cigány Árpád	1	2	3	4	3	3	3	4	3	2	1	
Csertő Gyula	1	1	3	3	3	1	3	3	3	3	2	
Fazekas Béla	1	1	3	4	3	3	3	4	3	2		
Fazekas Zoltán	1	1	3	3	3	1	1	2	3	3		
10 Grünvald Béla	1	1	1	2	3	1	1	3	3	3		
Homoki Ferenc	1	1	2	2	1	3	3	3	3	2	1	
Horváth Géza	1	1	2	2	2	1	1	2	1	2	1	
Komáromy Géza	1	1	2	3	2	2	2	3	1	1	1	

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak	
	Magaviselet	Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló geometria	Tornázás	Műének	Magánrajz
Kunmergruber Emil	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15 Miklovcics János	1	1	2	3	2	3	2	3	2	2		1
Nemesszeghy Lajos	1	1	2	2	2	1	1	2	1	2	1	
Pálmai Jenő	1	2	3	3	3	2	2	3	2	2	1	
Roósz Lajos ö. d.	1	1	2	3	2	2	2	3	2	2		
Salamon Aladár	2	1	2	2	3	1	1	3	2	2		3
20 Seres Zsigmond	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1	
Sipos Lajos	1	1	2	2	2	3	3	3	3	3	2	
S. Tóth István	1	2	3	3	3	2	2	3	2	2	1	
F. Tóth László	1	1	3	3	3	3	3	3	2	2		
Wolf Imre	1	1	2	2	2	1	2	3	2	3		
25 Zaboretzky Ervin	1	1	2	3	2	1	2	2	2	2	2	1

Beteg: Bedő Béla és Gefferth Pál. — *Kimaradtak:* Balla Menyhért, Baltás Zoltán, Bayzáth József, Héjjas András ref., Orbán István. **Összesen: 32.**

IV. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak	
	Magaviselet	Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Rajzoló geometria	Tornázás	Műének	Magánrajz
Bäcker József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Bilcz Gergely gör. kath.	1	2	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1
Darnay Ernő	1	2	3	3	3	2	2	3	3	2		
Deák Péter ref.	2	3	3	4	4	3	3	4	3	2		
5 Faragó László	1	1	2	3	3	1	3	3	3	2		3
Gaál László	1	1	1	2	2	1	2	2	1	1		
Gaszó Pál	1	1	2	3	2	1	2	2	1	2	1	
Geisz Péter	1	1	2	3	1	1	1	2	1	2		1
Gyenes Imre	1	2	2	3	3	1	2	3	2	2		
10 Gyenes István	2	2	2	2	2	1	2	3	2	2	1	
Haas Hugó izr.	1	1	2	2	1	1	1	2	1	2		
Homoki József	1	2	2	2	1	1	2	2	3	2		
Horváth Ödön	1	1	1	2	1	1	1	2	1	2		

A tanulók nevei		Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak		
		Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség tan	Rajzoló geometria	Tornázás	Műének	Magánrajz
15	Jonásk Liviusz gör. kel.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
	Kaindl János	2	2	1	1	2	1	2	2	2	1		
	Kenyeres Zoltán	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	
	H. Kiss József	1	2	1	2	1	1	1	1	1	2		1
	Kovács Gábor	1	2	2	2	2	2	2	1	2	1		
	Lukács Gyula	1	2	2	2	2	2	2	1	1	2		
20	Major Sándor	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
	Mészáros Ferenc ref.	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2		
	Molnár Jenő	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	Németh Ferenc	1	1	2	2	2	1	2	2	1	2	1	
	Palotás József	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
25	Práger Imre	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	
	Szabó Gergely	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	Veroszta Lajos	1	2	2	2	2	2	1	1	2	2		

Vizsgálatlanok maradtak : Csapó László ref., Nagy József mgt. **Összesen : 29.**

V. OSZTÁLY.

A tanulók nevei		Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak				
		Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög p. irod. tan.	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség tan	Szabadkézi rajz	Tornázás	Műének	Magánrajz
	Annus Béla	1	2	2	4		2	2	2	2	2	2			
	Balla Sándor	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2			
	Beke Kálmán	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	1			
	Csupák Elemér	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
5	Deák Ferenc	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	Gefferth Károly	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	1	
	Jelenics István	1	2	1	2	1	2	1	2	2	2	2	2	1	
	Kemény Jenő izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	
	Király István	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
10	Labancz Ferenc	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	Mészáros Ferenc	2	2	2	2	2	2	2	2	4	2	2	2	2	
	Nickmann József	1	1	2	2	2	1	1	1	2	2	2	1		
	Romhányi Lajos	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
	Schubert Aurél ism.	1	2	1	2	1	2	2	2	2	1	2	1		
15	Szigeti József izr.	1	1	1	2	1	2	1	2	2	1	2	2	1	
	Trummer Béla	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1	2	1	1	

Összesen : 16.

VI. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög p. irod. tan.	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Szabadkézi rajz	Tornázás	Műének	Magánrajz
Batu Balázs	2	3	3	3	3		3	3	3	3			1	
Biró János k. r. n. p.	1	1	1	1	1			1	1	1	1		fm.	1
Dezső Zoltán	1	3	3	3			3	3	3	4	4		fm.	2
Dékány László	1	3	3	3		2	3	3	3	3	3	3	3	3
5 Dobos István	2	3	3	3	2		2	3	3	2	2	3	1	1
Lipóczi László	1	2	2	3	3		3	2	3	3	3		2	2
Liszka Jenő ö. d.	1	1	1	2	2		1	1	1	1	1		fm.	1
Mindák Jenő	1	3	2	3	3		3	2	2	2	2		2	2
Nagy Béla	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1		1	1
10 Richter Márton k. r. n. p.	1	1	1	1	2		1	1	1	1	2		fm.	1
Richter Pál k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1		fm.	1
Saffel Mihály	2	2	3	3	3		3	1	2	3	3		2	2
Tóth István g. kath.	2	1	2	2	3		2	2	1	1	2		1	1
Tyúkos Károly	1	1	1	1	1		1	2	1	1	1		1	1
15 Virágh Imre	1	3	2	3	3		2	3	2	3	3		1	1
<i>Magántanuló:</i>														
Farkas Ferenc ism.		3	3	3	3		3	3	2	3				

Összesen: 16.

VII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak											Rendkívüli tantárgyak		
	Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög p. irod. tan.	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség tan	Szabadkézi rajz	Tornázás	Művészet	Magánrajz
													Művészet	
Bérczi Béla	1	3	3	3		2	3	3	3	3	1	2	1	
Csopoti Lajos k. r. n. p.	1	1	1	2	1		1	1	2	2		m.	1	
Dénis Béla k. r. n. p.	1	1	1	2	2		2	1	2	2		m.	1	
Egyedi Pál k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2		m.	1	
5 Ehm Ottó	1	1	1	1	1		1	1	1	2		1		
Emmer József k. r. n. p.	1	1	2	2	1		2	2	2	3		m.	1	
Ferenczy Zoltán k. r. n. p.	1	1	1	2	1		2	1	1	1		m.	1	
Halamka Gyula k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	1		m.	1	
Halász Imre k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2		m.	1	
10 Janik László k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2		m.	1	
Kardos Aladár k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2		m.	1	
Kass Béla	1	2	2	2		1	2	2	2	3	2	2	1	
Keresztes Gyula	1	1	2	2	2		3	2	3	3	2	2		
Lipóczi Imre	1	1	2	2	2		2	2	1	2		1		
15 Molitor József	1	2	2	2	2		1	2	2	3		2		
Németh Jenő k. r. n. p.	1	1	1	2	1		2	2	3	3		m.	1	
Neubarth László k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	2	2		m.	1	
Ottó László	1	1	1	1	1		1	1	1	1		1	1	1
Rimóczi Ferenc	1	2	2	2		1	2	1	2	3	1	2		1
20 Sipos Károly	1	3	3	3	2		3	3	3	3		2		
Szabó István ev. ref.	1	2	3	3		3	3	3	3	3	1	2		1
Tótin József gör. kath.	1	2	3	3	3		3	2	3	3		1	1	
Varanits József k. r. n. p.	1	1	1	2	1		2	1	2	2		m.	1	
<i>Magántanuló:</i>														
Kovács István		1	2	2	2		2	2	3	3				

Beteg: Dunszt Kálmán. — *Meghalt:* Nagy József k. r. n. p.

Összesen: 26.

VIII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak											Rendkívüli tantárgyak					
	Magaviselet	Vallásfan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög p.irod. tan.	Német nyelv	Filozófia	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Szabadkézi rajz	Tornázás	Műének	Magánrajz	Rendkívüli tantárgyak	
Batu Aladár	1	1	3	2	2		3	2	2	3	3			1			
Biró Árpád ref.	1	1	2	3	2		1	1	2	3	2			2			
Csabai Antal	1	1	2	2	2		2	1	2	3	3			2			
Heel Hugó	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3		1	1			
5 Horváth Béla, k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	1	2		fm.	1			
Horváth Ferenc, k. r. n. p.	1	1	1	2	1		1	1	1	2	2		fm.	1			
Kalocsai Imre	1	1	2	3		2	3	2	2	3	2	1	2	2			
Kiss Jenő, k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2	1		fm.	1			
Kocsák Béla	1	3	3	3		2	3	3	3	3	3	2	2	2	1		
10 Komáromy József k. r. n. p.	1	1	1	3	2		2	1	2	3	3		fm.	1			
Kovaly Béla k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2	2		fm.	1			
Macsássy Ferenc k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	1	2		fm.	1			
Márk László gör. kath.	1	1	2	2		1	2	1	2	2	3	2	2	1	2		
Nagy Imre ism.	1	1	3	3	3		3	2	3	3	3		1	1			
15 Nagy Vince k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2	2		fm.	1			
Német Antal k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	3	2		fm.	1			
Öveges József k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1		fm.	1			
Pózna Miklós	1	1	2	2	2		2	2	1	3	3		2	1			
Sándor Miklós ref.	1	1	3	2		1	2	3	3	3	3	2	1	1			
20 Steller Nándor k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2	1		fm.	1			
Szabó István	1	3	3	3		3	3	3	3	3	3	1	2	2	1		
Szelner Ferenc	1	1	2	2		2	2	2	3	3	3	1	fm.	2	1		
Szűcs Imre k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2	1		fm.	1			
Takács György	1	1	2	3	3		3	2	2	3	3		2	1			
25 Tresz Márton k. r. n. p.	1	1	1	2	1		1	1	2	3	2		fm.	1			
Vajda János k. r. n. p.	1	1	1	1	1		1	1	1	2	1		fm.	1			
Virág László	1	1	3	2	2		2	1	2	3	2		2				
Wagner Imre	1	2	2	2	2		2	2	2	3	3		2				
Welsch János k. r. n. p.	1	1	2	1	1		1	1	2	2	1		fm.	1			

Kimaradt: Nagy István.

Összesen: 30.

**Az 1914—1915. tanév végén érettségi vizsgálatot tett
tanulók névsora:**

<p>Biró Árpád, érett.
Heel Hugó, jelesen érett.
Horváth Béla, jelesen érett.
Horváth Ferenc, jól érett.
5 Kalocsai Imre, érett.
Kis Jenő, jól érett.
Kovaly Béla, jól érett.
Macskássy Ferenc, jól érett.
Márk László, érett.
10 Nagy Imre, érett.</p> | <p>Nagy Vince, jól érett.
Német Antal, jól érett.
Öveges József, jelesen érett.
Pózna Miklós, jól érett.
15 Steller Nándor, jól érett.
Szelner Ferenc, érett.
Szűcs Imre, jelesen érett.
Tresz Márton, jól érett.
Vajda János, jelesen érett.
20 Wagner Imre, érett.
Welsch János, jól érett.</p> |
|--|---|

XVI. Kimutatás a tandíjmentes tanulókról az 1914—1915. tanévben.

Sorszám	A tanuló neve	Vallása	Illetősége	Osztály	Elteremtett tandíj összege Kor.	Észrevételek
1	Bagi Lajos	rk.	hb.	I.	30	
2	Bajnóczy Károly	rk.	hb.	I.	30	
3	Bereczki Ferenc	rk.	hb.	I.	15	II. félévre fizetett.
4	Borsodi János	rk.	hb.	I.	15	II. félévre fizetett.
5	Bögyik Sándor	rk.	hb.	I.	30	
6	Fekete István	rk.	hb.	I.	15	Kimaradt 1915. január 14-én.
7	Golarits Lajos	rk.	vid.	I.	48	
8	Horváth Géza	rk.	hb.	I.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
9	Horváth József	rk.	vid.	I.	48	
10	Kalmár Imre	rk.	hb.	I.	15	II. félévre fizetett.
11	Kovács Mihály	rk.	hb.	I.	30	
12	Laczi Sándor	rk.	hb.	I.	15	II. félévre fizetett.
13	Marsa Mihály	rk.	hb.	I.	30	
14	Matúz Károly	rk.	vid.	I.	48	
15	D. Nagy József	rk.	hb.	I.	15	Kimaradt 1915. febr. 24-én
16	Nagy József	rk.	hb.	I.	30	
17	Nagy Zoltán	rk.	hb.	I.	30	
18	Nemesszeghy Pál	rk.	hb.	I.	30	
19	Petyán György	gkath.	hb.	I.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
20	Racskó József	rk.	hb.	I.	15	Kimaradt 1915. márc. 9-én.
21	Rosta Lajos	rk.	hb.	I.	30	Árvaházi növendék.
22	Ruzicska Szilárd	rk.	vid.	I.	48	
23	Schmal Gyula	rk.	hb.	I.	15	Kimaradt 1915. febr. 18-án.
24	Somogyi Károly	rk.	hb.	I.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
25	Tasi Ferenc	rk.	hb.	I.	30	
26	Tóth Mihály	rk.	hb.	I.	30	
27	Türr Tibor	rk.	hb.	I.	15	Kimaradt 1915. febr. 10-én.
28	Bajtay Miklós	rk.	hb.	II.	30	
29	Baranyi Menyhért	rk.	hb.	II.	30	
30	Beke József	rk.	hb.	II.	30	
31	Bilcz Titusz	gkath.	hb.	II.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
32	Császár Tibor	rk.	hb.	II.	30	
33	Dezső Lajos	rk.	hb.	II.	30	
34	Domszky Pál	rk.	vid.	II.	48	
35	Eggenberger István	rk.	hb.	II.	30	Árvaházi növendék.
36	Golarits István	rk.	hb.	II.	30	Árvaházi növendék.
37	Horváth Gyula	rk.	hb.	II.	30	
38	Imre Gyula	rk.	hb.	II.	30	
39	Konrad György	rk.	vid.	II.	48	
40	Kölçsei László	rk.	hb.	II.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
41	Magyar László	rk.	vid.	II.	48	
42	Prager Jenő	rk.	hb.	II.	30	Árvaházi növendék.
43	Sághy József	rk.	hb.	II.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
44	Schramm Ottó	rk.	hb.	II.	30	
45	Szikora István	rk.	vid.	II.	48	
46	Szokol Alajos	rk.	vid.	II.	48	
47	Vladimir Viktor	gkath.	hb.	II.	15	Árvaházi növendék II. félévre fiz.
48	Werowszky László	rk.	vid.	II.	48	
49	Wind Sándor	rk.	hb.	II.	30	
50	Zsarnóczai Béla	rk.	hb.	II.	30	

Átvitel: 1440

Sorszám	A tanuló neve	Vallása	Illetősége	Osztály	Elengedett tanulmányi összege kor.	Észrevételek
Áthozat:					1440	
51	Bachraty József . . .	rk.	hb.	III.	30	Árvaházi növendék.
52	Bokor Emil	rk.	hb.	III.	30	Árvaházi növendék.
53	Fazekas Béla	rk.	vid.	III.	24	II. félévre fizetett.
54	Fazekas Zoltán	rk.	vid.	III.	48	
55	Horváth Géza	rk.	vid.	III.	48	
56	Komáromy Géza	rk.	hb.	III.	30	Árvaházi növendék.
57	Nemesszeghy Lajos	rk.	hb.	III.	30	
58	Pálmai Jenő	rk.	hb.	III.	30	Árvaházi növendék.
59	Seres Zsigmond	rk.	hb.	III.	30	
60	Sipos Lajos	rk.	hb.	III.	30	
61	S. Tóth István	rk.	hb.	III.	30	
62	F. Tóth László	rk.	hb.	III.	30	
63	Bäcker József	rk.	vid.	IV.	48	
64	Bilcz Gergely	gkath.	hb.	IV.	30	Árvaházi növendék.
65	Horváth Ödön	rk.	vid.	IV.	48	
66	Jonásk Liviusz	g. kel.	hb.	IV.	30	Árvaházi növendék.
67	Lukács László	rk.	hb.	IV.	30	
68	Mészáros Ferenc	ref.	hb.	IV.	48	
69	Németh Ferenc	rk.	hb.	IV.	30	
70	Prager Imre	rk.	hb.	IV.	30	Árvaházi növendék.
71	Csupák Elemér	rk.	hb.	V.	30	Árvaházi növendék.
72	Deák Ferenc	rk.	hb.	V.	30	
73	Jelenits István	rk.	vid.	V.	48	
74	Király István	rk.	hb.	V.	30	
75	Romhányi Lajos	rk.	vid.	V.	48	
76	Batu Balázs	rk.	vid.	VI.	48	
77	Dobos István	rk.	hb.	VI.	30	
78	Lipóczy László	rk.	hb.	VI.	30	
79	Liszka Jenő	rk.	hb.	VI.	30	
80	Nagy Béla	rk.	vid.	VI.	48	
81	Saffel Mihály	rk.	hb.	VI.	30	
82	Tóth István	gkath.	hb.	VI.	30	Árvaházi növendék.
83	Tyúkos Károly	rk.	hb.	VI.	30	Árvaházi növendék.
84	Ehm Ottó	rk.	vid.	VII.	48	
85	Kass Béla	rk.	hb.	VII.	30	
86	Keresztes Gyula	rk.	hb.	VII.	15	II. félévre fizetett.
87	Lipóczy Imre	rk.	hb.	VII.	30	
88	Ottó László	rk.	hb.	VII.	30	
89	Rimóczy Ferenc	rk.	hb.	VII.	30	
90	Totin József	gkath.	vid.	VII.	48	
91	Batu Aladár	rk.	vid.	VIII.	48	
92	Heel Hugó	rk.	vid.	VIII.	48	
93	Kocsák Béla	rk.	hb.	VIII.	15	II. félévre fizetett.
94	Márk László	gkath.	vid.	VIII.	48	
95	Pózna Miklós	rk.	vid.	VIII.	48	
96	Szabó István	rk.	hb.	VIII.	15	II. félévre fizetett.
97	Takács György	rk.	vid.	VIII.	48	
98	Virág László	rk.	hb.	VIII.	30	
99	Wagner Imre	rk.	vid.	VIII.	48	
100	Molnár László	rk.	vid.	I.	48	Magántanuló.
Összesen:					3203	

XVII.

Statisztikai adatok.

Sorszám		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztály								
1	Felvétel az egész tanév folyamán:									
	nyilvános tanuló	59	50	31	28	16	15	26	30	255
	magántanuló	3	2	1	1	—	1	—	—	8
	Összesen:	62	52	32	29	16	16	26	30	263
2	Kimaradt évközben	9	4	4	—	—	—	—	1	18
	Magántanuló lett	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	Vizsgálatot nem tett	—	—	2	1	—	—	1	—	4
	Meghalt	—	—	—	—	—	—	1	—	1
3	Vizsgálatot tett az év végén:									
	nyilvános tanuló	50	46	25	27	16	15	23	29	231
	magántanuló	2	1	—	—	—	1	1	—	5
	Összesen:	52	47	25	27	16	16	24	29	236
4	Az év végéig vizsgálatot tett tanulók közül:									
	haladó	42	45	25	27	15	15	24	28	221
	ismétlő	10	2	—	—	1	1	—	1	15
	Összesen:	52	47	25	27	16	16	24	29	236
5	Az év végéig vizsgálatot tett tanulók közül:									
	róm. kath.	47	44	25	22	14	15	22	26	215
	gör. kath.	2	1	—	1	—	1	1	1	7
	gör. kel. (román)	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	ág. ev.	—	1	—	—	—	—	—	—	1
	ref.	3	1	—	2	—	—	1	2	9
	izraelita	—	—	—	1	2	—	—	—	3
	Összesen:	52	47	25	27	16	16	24	29	236
6	Az év végéig vizsgálatot tett tanulók közül:									
	magyar anyanyelvű	50	47	25	27	16	16	24	29	234
	tót	2	—	—	—	—	—	—	—	2
	Összesen:	52	47	25	27	16	16	24	29	236

Sorszám		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
		osztály								
15	A nyilvános tanulók közt volt viseletre:									
	jó	42	44	23	23	15	11	23	29	210
	szabályszerű	8	2	2	4	1	4	—	—	21
	kevésbé szabályszerű	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen:	50	46	25	27	16	15	23	29	231
16	Pegyelmi esetek egész év folyamán:									
	igazgatói megrovásban részesült	1	—	—	—	2	—	1	—	4
	tanárkari megrovásban részesült	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	tanács folytán eltávozott	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	kizárattott	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	A vizsgálatot tett összes tanulók közül:									
	minden rendes tantárgyból jeles	4	8	1	2	—	3	2	1	21
	minden rendes tantárgyból jó	4	2	3	7	3	3	11	11	44
	minden r. tantárgyb. legalább elégséges	32	25	18	17	11	8	11	17	139
	egy rendes tantárgyból elégtelen	3	4	—	—	2	2	—	—	11
	két rendes tantárgyból elégtelen	3	4	2	—	—	—	—	—	9
	több rendes tantárgyból elégtelen	6	4	1	1	—	—	—	—	12
	Összesen:	52	47	25	27	16	16	24	29	236
18	A vizsgálatot tett tanulók közül:									
	felsőbb osztályba felléphet	40	35	22	26	14	14	24	29	204
	javító vizsgálatot tehet	3	4	—	—	2	2	—	—	11
	osztály ismétlésre utasítatik	8	8	3	1	—	—	—	—	20
	az osztályt nem ismételhetheti	1	—	—	—	—	—	—	—	1
	Összesen:	52	47	25	27	16	16	24	29	236
19	Rendkívül tanlárgyal tanult a nyilvános tanulók közül:									
	művéneket	50	22	15	7	5	3	16	21	139
	magánrajzot	2	4	4	5	5	1	3	2	26

A nyilvános és magántanulók tanulmányi eredményének részletes áttekintése.

Tárgyak	I.				II.				III.				IV.				V.				VI.				VII.				VIII.				Összesen			
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen	jeles	jó	elégséges	elégtelen
Vallástan	12	14	21	5	11	14	21	1	22	3	—	—	9	14	4	—	4	3	9	—	7	2	7	—	17	5	2	—	26	1	2	—	108	56	66	6
Magyar nyelv	6	19	20	7	11	14	15	7	3	13	9	—	6	12	9	—	5	7	4	—	6	4	6	—	13	7	4	—	14	9	6	—	64	85	73	14
Latin nyelv	4	10	31	7	8	11	20	8	2	9	12	2	3	9	14	1	1	6	8	1	5	2	9	—	8	12	4	—	12	10	7	—	43	69	105	19
Görög nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	4	—	4	3	7	—	13	6	1	—	13	7	2	—	31	18	14	—
Görögp. irod. tanulm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	3	—	—	2	—	—	2	1	1	—	3	3	1	—	10	7	5	—
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	2	9	14	—	7	13	6	1	2	8	6	—	6	3	7	—	10	9	5	—	15	8	6	—	42	50	44	1
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	11	7	6	1	16	9	2	—	7	6	3	—	6	4	6	—	13	8	3	—	12	12	5	—	65	46	25	1
Földrajz	8	11	28	5	14	14	17	2	9	7	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	32	53	8
Természetrajz	16	13	20	3	27	7	11	2	—	—	—	—	7	15	5	—	3	10	3	—	7	4	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	35	39	5
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	8	7	—	4	9	16	—	13	17	23	—
Mennyiségtan	4	7	29	12	9	9	22	7	1	5	16	3	6	12	8	1	—	4	11	1	5	4	5	2	3	10	11	—	7	10	12	—	35	61	114	26
Rajzoló geometria	17	16	16	3	10	16	20	1	6	9	10	—	12	7	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	48	54	4
Görögpótló rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	—	—	1	1	—	3	1	—	—	4	3	—	—	10	8	4	—
Filozófia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	7	3	—	19	7	3	—
Szépírás	8	17	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	17	25	—
Tornázás	5	31	12	2	10	29	6	1	4	14	5	2	5	19	2	1	1	14	—	—	1	6	4	1	4	4	7	—	12	5	9	—	15	40	127	26

XVIII.

Értesítés az 1915—16. tanévre.

Augusztus 30-án (hétfőn) délelőtt 8 órakor kezdődnek a javító-, pótló- és felvételi vizsgálatok. Ugyanezen napon lesznek a magántanulók írásbeli vizsgálatai; augusztus 31-én (kedden) a magántanulók szóbeli vizsgálatai lesznek.

Szeptember hó 1., 2. és 3. napjain beiratkozások 8—12 óráig. Ezentúl egy hétig csak oly tanulókat vehet föl az igazgatóság, kik elmaradásukat elfogadható okkal (pl. betegséggel) igazolni tudják. A kik még későbben óhajtanak beiratkozni, egy koronás bélyeggel ellátott, kellően megokolt és a budapestvidéki tankerület kir. főigazgatóságához címzett folyamodványt adjanak be a főgimnázium igazgatójához. A kérvényhez mellékelni kell a múlt tanévről szóló iskolai bizonyítványt és egyéb okmányt (pl. betegségről szóló bizonyítványt.)

Az első osztályba 68 tanuló vehető fel és pedig szeptember elsején csakis helybeli róm. kath. vallásúak; szept. 2. és 3-án vidéki róm. kath. vallásúak s a mennyiben a jelzett szám be nem telik, más vallásúak is.

A II-VIII. osztályokra jelentkező tanulók valláskülönbség nélkül már az első napon is beiratkozhatnak.

Az első osztályba oly tanulók vehetőek fel, kik az elemi osztályokat legalább elégséges eredménnyel elvégezték, vagy ennek hiányában a felvételi vizsgálatot jó sikerrel kiállják; továbbá életük 9-ik évét már betöltötték, de 12 évnél nem idősebbek; tizenkét évesnél idősebb tanulók felvétele fölött a tanári testület határoz.

Beiratkozáskor minden tanuló hozza magával az előző évről szóló iskolai bizonyítványát; *az első osztályba beiratkozók, valamint a más tanintézetből jövő felsőbb osztályú tanulók is az iskolai bizonyítványon kívül születési bizonyítványaikat (keresztlevelet) és újraoltási bizonyítványaikat is hozzák magukkal.*

Beiratkozáskor minden tanuló fizet 4 korona beiratási díjat, egy koronát az ifjúsági könyvtárra, egy koronát a végértékesítőre, 50 fillért a nyugdíjra, 20 fillért tintára, összesen 6 korona 70 fillért. *Ezen összeg fizetése alul egy tanuló sem menthető föl.*

Az iskolapénzt (u. n. tandíjat) illetőleg a helybeli róm. kath. vallású tanulók 30 koronát fizetnek egész évre, a vidékiek és más vallásúak 48 koronát fizetnek egy évre, melynek fele 15, illetőleg 24 korona a beiratkozáskor, a másik fele pedig február hó első felében fizetendő le a főgimnázium igazgatójánál.

Szegény, de jó viseletű és jó előmenetelű tanulók tandijelengedésért folyamodhatnak. Az eljárás a következő: A bélyegmentes folyamodványt a kecskeméti róm. kath. Egyházközséghez kell címezni; csatolni kell hozzá a folyó polgári évről kiállított szegénységi bizonyítványt és a mult tanévi iskolai bizonyítványt, az így felszerelt folyamodványt legkésőbb szeptember 25-ig a főgimnázium igazgatójának kell átadni.

A tanárok és tanítók gyermekeinek szegénységi bizonyítványt nem kell csatolni.

Folyamodni csak egyszer lehet, a tanév elején. A felmentés csak egy iskolai évre szól. De ha a felmentett tanuló az első félév végén (jan. 31.) csak egy tantárgyból is elégtelen tanjegyet kap, vagy magaviselete kevésbé szabályszerű, a tandíjmentességet elveszíti és a második félévi tandíjat meg kell fizetnie. Azon tanulók, kik a tanév végén egy tantárgyból kaptak elégtelen tanjegyet és javítani akarnak, a jövő tanév elején, augusztus 30-án a tanári kar engedelmével javító vizsgálatot tehetnek.

Akik két tantárgyból kaptak elégtelen tanjegyet és javítani akarnak, egy koronás bélyeggel ellátott és a „*Budapestvidéki tankerület kir. főigazgatóságához*“ címzett folyamodványt adjanak be legkésőbb július 8-ig a főgimnázium igazgatójához; mellékelni kell a folyamodványhoz a tanévvégi bizonyítványt is.

Bukott ismétlő tanuló többé nem ismétélhet. A javító- és pótló vizsgálatokat csak azon iskolában lehet letenni, a melyben a tanuló az elégtelen tanjegyet kapta, vagy a vizsgálatot fontos ok (pl. betegség) miatt le nem tehetette. A szeptemberi pótló-, javító és kiegészítő érettségi vizsgálatokra a jelentkezés határideje augusztus 15; ez ideig az érdekeltek okmányaikat a főgimn. igazgatójánál adják be.

A beírások alkalmával a vidéki szülők vagy gyámok oly helyettest mutassanak, vagy jelentsenek be, kire gyermekük vagy gyámoltjuk gondos felügyeletét átruházzák.

Kecskeméten, 1915. június 28.

BRACH JÓZSEF,
főgimn. igazgató.

Az 1915—16. tanévben használt tankönyvek jegyzéke:

I. osztály.

- Róm. kath. nagyobb katekizmus. Bpest 1908. e. sz. 218/1908
- Bartha I. dr.: Magyar nyelvtan, mondattani I. 2. r. Budapest e. sz. 45603/1912. 7. k.
- Prónai A. dr.: Magyar olvasókönyv I. rész. 60645/1910. 5. k.
- Pirchala I.: Latin nyelv, e. sz. 148158/1913. 13. k.
- Fodor—Székely: Liber Sexti Latin nyelvkönyv I. II. Bpest, 1912. e. sz. 85187/1912. 3. k.
- Kőrösi A.: Földr. Bpest, e. sz. 45502/1912. 9. k.
- Ormándy M.: Természetráj, Bu. Japest, e. sz. 88201/1909. 3. k.
- Suták—Vörös: Számítan a középiskolák I. II. és III. osztályai számára Budapest, e. sz. 68044/1914. 9. kiadás.
- Huszka J.: Rajzoló geometria I. r. Budapest, e. sz. 135547/1911. 3. k.
- Sik—Schütz: Imádságos könyv. Bpest, 1913.

Segédkönyv:

- Kogutowitz: Középkiskolai földrajzi Atlasz. I. 2. 3. r. Bpest, e. sz. 86051/1910. 9. k.

II. osztály.

- Titz A. dr.: Az ó-szövetség története. I. r. Budapest, 1910.
- Róm. kath. nagyobb katekizmus. Bpest, 1908. Magyar nyelv mint az I. osztályban.
- Prónai A. dr.: Magyar olvasókönyv. II. r. 35635/1911. e. sz. 3. k.
- Pirchala I.: Latin nyelvtan mint az I. oszt. ban.
- Fodor—Székely: Liber Sexti Latin nyelvkönyv mint az I. osztályban.
- Kőrösi A.: Földrajz II. r. Budapest, e. sz. 7. k. 93269/1912.
- Ormándy M.: Természetráj II. r. Budapest, e. sz. 4420/1909. 2. k.
- Suták J. dr.: Számítan, mint az I. oszt. ban.
- Huszka J.: Rajzoló geometria II. r. Bpest, e. sz. 52776/1909.

Segédkönyv:

- Kogutowitz I.: Mint az I. osztályban.

III. osztály.

- Titz A. dr.: Az új-szövetség története II. r. Róm. kath. nagyobb katekizmus. Bpest, 1908. e. sz. 218/1908.

- Bartha I.: Rendszeres magyar nyelvtan e. sz. 115734/1910. 3. k.
- Prónai A. dr.: Magyar olvasókönyv, e. sz. 33176/1909. 2. k.
- Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Bpest, e. sz. 143083/1911. 3. k.
- Fodor—Székely: Liber Sexti Latin nyelvkönyv III. IV. osztály. Budapest, 1912. e. sz. 27257/1912. 2. kiadás.
- Varga Ö.: A magyarok története és Magyarország a jelenben. Budapest, e. sz. 154050/1911. 7. k.
- Kőrösi A.: Földrajz III. r. Bpest, 6. k. e. sz. 81957/1912.
- Vörös C.: A fizikai és math. földrajz elemei. Budapest, e. sz. 112609/1909. 2. k.
- Suták I. dr.: Mint az I. osztályban.
- Huszka J.: Rajzoló geometria III. r. Bpest, e. sz. 144457/1911.
- Szepesi I.: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

- Schmidt: Latin-magyar és Magyar-Latin szótár I—II. Budapest, 1912. 3. k.
- Kelemen B.: Német-magyar és Magyar-Német szótár. Budapest, 1912. 13. k.
- Kogutowitz: 10 kérdés a magyarok történetéből, e. sz. 2604/1897. 7. k.
- Kogutowitz: Mint az I. osztályban.

IV. osztály.

- Titz A. dr.: Róm. kath. szertartástan. Budapest, 1912. Mint a III. osztályban.
- Lehr A.: Arany Toldija, XII. k. Budapest, e. sz. 51922/1892.
- Bartha—Prónai: Stilisztika. Budapest, e. sz. 68910/1910. 3. k.
- Pirchala I.: Latin nyelvtan. Mint az I. o.-ban.
- Pirchala I.: Latin olvasókönyv. Mint a III. osztályban.
- Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Bpest, e. sz. 140039/1911. 2. k.
- Varga Ö.: A magyarok története II. r. Budapest, e. sz. 150748/1911. 7. k.
- Pintér P.: Növénytan. Bpest, e. sz. 13606/1911. 2. k.
- Borossay D.: Algebra V. kiadás. Budapest, e. sz. 44336/1912.

Huszka J.: Rajzoló geometria IV. rész, Budapest, e. sz. 144457/1911. 2. k.
Szepesti I.: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Schmidt J.: Latin-magyar és Magyar-Latin szótár I—II. k. Budapest, 1900.
Kelemen B.: Német-magyar és Magyar-német szótár. Budapest, 1900.
Kogutowitz: 10 térkép a magyarok tört.-ből.
Kogutowitz: Iskolai térkép

V. osztály.

Schütz A. dr.: Kath. hittan a középiskolák V. oszt. számára, Bpest, 1911.
Bartha—Prónai: Retorika. Budapest, e. sz. 69911/1910. 2. k.
Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Bpest, e. sz. 131089/1909. 2. k.
Kaposy L.: Ciceronis pro A. L. Arhha poeta. Budapest, e. sz. 157944/1911 3. k.
Zsámboki (Schambach) Gy.: Cic. de imp. Gnaei Pompei. Bp., e. sz. 111554/1911. 3. k.
Csengeri J.: Ovidius szemelvények. Bpest, e. sz. 1537/1912. 5. k.
Maywald Z.: Görög nyelvtan, 6. kiadás, e. sz. 112919/1911. Bpest.
Maywald J.: Görög gyakorló és olvasókönyv az V. oszt. számára, 5. k. e. sz. 98352/1910.
Szölgvény J.: Világtörténelem I. r. Budapest, e. sz. 143906/1911. 3. k.
Pintér P.: Állattan. Budapest, 1903. eng. sz. 3425/1911. 1. k.
Borosay D.: Algebra I. IV. o.
Lóky B.: Geometria I. r. Budapest, e. sz. 4814/1912. 2. k.
Szepesti I.: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Molnár S.: Latin stílusgyakorlatok. I. rész. Baja, 1907.
Wagner—Horváth B.: Római régiségek. Budapest, e. sz. 96692/1912. 8. k.
Schmidt J.: Latin-magyar és Magyar-latin szótár. I—II. Bpest, e. sz. 4610/1910.
Kelemen B.: Német-magyar és Magyar-német szótár. Bpest, e. sz. 2003/1904. 11. k.
Kogutowitz: Történelmi atlasz. e. sz. 2604/1897. 1. k.
Sebestyén K.: Irodalomtörténet. Bpest, e. sz. 2226/1902.

Görögpótló tankönyvek:

Prónai L. dr.: Görögpótló irodalmi olvasmányok Bpest. e. sz. 41102/1913.

VI. osztály.

Schütz A. dr.: Kath. Erkölcstan 1. k. Bpest.
Bartha—Prónai: Poetika és olvasókönyv. Budapest, e. sz. 69912/1910. 2. k.

Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Mint az V. o.-ban.

Kalmár E.: szemelvények T. Livius római történetéből. Bp. 1900. eng. e. sz. 3165/1900.
Wirth Gy.: Szemelvények P. Vergilius M. Aeneiséből. Bpest, 1905. e. sz. 3269/1905.
Maywald J.: Görög nyelvtan IV. kiadás.
Maywald J.: Görög olvasó és olvasókönyv II. rész. Budapest, e. sz. 83441/1906. 4. k.
Szölgvény J.: Világtörténelem II. r. Bpest, 1902. e. sz. 2962/1902. 3. k.
Pintér P.: Ásványtan. Budapest, 1903 e. sz. 3132/1903. 1. k.
Borosay D.: Algebra. I. IV. o.
Lóky B.: Geometria I. r. Bpest, I. V. o.
Szepesti L.: Imák és énekek.

Segédkönyvek:

Molnár S.: Latir stílusgyakorlatok. I. r.
Wagner—Horváth B.: Római régiségek, I. V. o.
Schmidt J.: Latin-magyar és Magyar-latin szótár I—II. Bpest, 1901. e. sz. 486/1900.
Kogutowitz: Történelmi atlasz. Mint az V. oszt.-ban.
Sebestyén K.: Irodalomtörténet. Bpest, 1903.
Lutter N.: Szorszámi táblák, Budapest. E. sz. 24284/1892. 10. k.

Görögpótló könyvek:

Radics: Magyar irod. olvasókönyv. II. r. Budapest. 144322/1911. 5. k.
Csengeri J.: Aischylos Oresteiaja. Budapest, e. sz. 20025/1894.
Csiky G.: Sophokles Antigonéja. 3. kiadás. e. sz. 22424/1883.
Kemenes (Kempf) I.: Euripides Iphigeniaja. e. sz. 25409/1895. 2. k.
Wagner—Horváth: Görög régiségek. 5. k. Bpest, e. sz. 155324/1911.

VII. osztály.

Schütz A. dr.: Kath. egyháztörténelem. Bpest.
Prónai A. dr.: A magyar irodalom története I. r. Budapest, 1910. e. sz. 50873/1910.
Szinyei J.: A magyar nyelv. 6. kiadás. Budapest, 1902. e. sz. 105995/1906.
Bartal—Malmosi; C. Sallusti Cr. libri de coniuratione Cat. et de bello Jugurthino. Bpest, 1801. e. sz. 10968/1891.
Incze J.: Cicero in Verrem. Budapest, 1902. e. sz. 2522/1902.
Wirth Gy.: Szemelvények P. Vergilius M. Aeneiséből. Bpest, 1905. e. sz. 3279/1905.
Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Budapest, e. sz. 13348/1911. 2. k.
Heinrich: Wilhelm Tell. Budapest, e. sz. 583/1912. 7. k.
Weber Rudolf: Hermann und Dorothea. Budapest, 221/1912.

- Geréb J.: Görög prózai szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon írataiból, Budapest, e. sz. 144059/1908. 3. k.
 Csengery J.: Homeros Odisseája. Budapest, 1898. e. sz. 5632/1888.
 Csengery J.: Homerosi reliák. Budapest, 1903. e. sz. 1900/1903. 1. k.
 Szölgvény Gy.: Világtörténelem. III. r. Bpest, e. sz. 2957/1903. 2. k.
 Vörös: Kísérleti természettan. II. k. Budapest, 1909. e. sz. 112600/1909. 2. k.
 Borosay D.: Algebra. I. IV. o.
 Dr. Lóky B.: Geometria, II. r. Bpest, e. sz. 5456/1904. 1. k.
 Szepesi: Imák és énekek.

Segédkönyvek :

- Molnár S.: Latin stílusgy. II. r. Baja, 1909.
 Wagner—Horváth B.: Római régiségek. Budapest, Wagner I. V. o.
 Schmidt J.: Latin-magyar és Magyar-latin szótára, I—II. Budapest, 1901. e. sz. 4610/1900.
 Kelemen B.: Német-Magyar és Magyar-Német szótár. Budapest, 1900. e. sz. 489/1900.
 Kogutowitz: Történelmi atlasz. Mint az V. osztályban.
 Sebestyén K.: Irodalomtörténet. Bpest, 1903.
 Orosz M.: Német stílusgyakorlatok, e. sz. 112923/1911. 4. k.
 Elischer—Fröhlich: Szótár Homeros két epósához. Budapest, e. sz. 49966/1912. 3. k.

Görögptőlő tankönyvek :

- Badies F.: Magyar irod. olvasókönyv III. r. Budapest, e. sz. 110411/1908. 5. k.
 Földi I.: Demosthenes válogatott beszédei. Budapest, e. sz. 112772/1911. 2. k.
 Szilasi M.: Szemelvények Thukydidesből. Budapest, e. sz. 4578/1899. 2. k.
 Wagner—Horváth: Görög régiségek 1. VI. osztály.

VIII. osztály.

- Schütz A.: Ker. Kath. Hitvédelem II. k.
 Prónai A. dr.: Magyar irodalom történet. II. r. Budapest, 1911. e. sz. 55667/1911. 1. kiadás.
 Miklós—Kaiblinger: Német nyelvkönyv. Mint a VII. osztályban.
 Maywald J.: Goethe Iphigeniája, e. szám. 3613/1902. 2. k.
 Gyomlay Gy. dr.: P. Cornelius Tacitus nagyobb történeti műveiből szemelvények 3. k. e. sz. 136110/1911.
 Wirth Gy.: Szemelvények Horatius műveiből. Bpest, 1902. e. sz. 2873/1902.
 Wagner—Horvát B.: Római régiségek. I. V. o.

- Schmidt J.: Latin-magyar és Magyar-latin szótár I—II. Bpest, 1901. e. sz. 4610/1901.
 Kelemen B.: Német-magyar és Magyar-német szótár. Bpest, 1900. e. sz. 486/1900.
 Kogutowitz: Történelmi atlasz. Mint az V. osztályban.
 Sebestyén K.: Irodalomtörténet. Budapest, 1903.
 Orosz M.: Német stílusgyakorlatok, e. sz. 112923/1911. 4. k.
 Elischer—Fröhlich: Szótár Homeros két epósához. Mint a VII. osztályban.
 Csengeri J.: Homeros Iliása. 4. kiad. Bpest, e. sz. 37078/1908.
 Csengeri J.: Homerosi reliák. Bpest, 1903. e. sz. 43151/1889.
 Geréb J.: Görög prózai szemelvények. Herodotos, Xenophon és Platon írataiból. Budapest, 1902. e. sz. 3606/1902.
 Dr. Jászai R.: Magyar okmányzó történet. Budapest, e. sz. 45982/1912. 2. k.
 Borosay D.: Algebra. I. IV. o.
 Dr. Lóky B.: Geometria I. VII. o.
 Dr. Vörös: Kísérleti természettan. Bpest, 1909. e. sz. 112609/1909. 2. k.
 Kornis Gy. dr.: A pszichológia és logika elemei. Budapest, e. sz. 51000/1914. 2. k.

Segédkönyvek:

- Molnár S.: Latin stílusgyakorlatok. Baja, II. r. 1909.

Görögptőlő tankönyvek:

- Földi J.: Szemelvények Platonból. Budapest, e. sz. 512/1905. 1. k.
 Zsámboki Gy.: A görög művészet. Bpest, e. sz. 140692/1911. 2. k.
 Wagner—Horváth: Görög régiségek. 1. V. osztály.

Rendkívüli tantárgyak:

- Bódogh J.: Levelező Gyorsírás. Szeged, e. sz. 20163/1906. 14. k.
 Erődi—Szent-Gály: Módszeres énektan 1. r. Budapest, e. sz. 29478/1906. 4. k.
 Erődi—Szent-Gály: Módszeres énektan. 2. r. Budapest, e. sz. 182322/1911. 2. k.
 Fodor J. dr.: Egészségtan. Budapest. e. sz. 144816/1911. 4. k.
 Harrach J.: Magyar Arion. 1. r. Budapest, e. sz. 74351/1902. 2. k.
 Harrach J.: Magyar Arion. 2. r. Bpest, e. sz. 16966/1864. 1. k.
 Hegedűs I. dr.: Francia nyelv: olvasó- és gyakorlókönyv. Bpest, e. sz. 69169/1907. 1. kiadás.
 Markovits—Vikár: Vitairás, hív. tkv. 11. k.

TARTALOM.

I. Koháry István gr. élete	1—64
II. Spitzkó Lajos	65—68
III. A Kecskeméti Róm. Kath. Egyháztanács üdvözlő irata I. Tóth György főgimn. igazgatóhoz	69—72
IV. Tanári kar	73—74
V. Végzett tananyag, tankönyvek	75—83
VI. Írásbeli feladványok	83—84
VII. A főgimnázium története az 1914—15. tanévben	84—89
VIII. A főgimnázium külső viszonyai	90
IX. Könyv- és szertárak	90—94
X. Önképző-kör	94—95
XI. Segélyző-Egyesület	96
XII. Gyorsiró-kör	97
XIII. Jegyzőkönyv	97—101
XIV. Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések	101—104
XV. A tanulók érdemsorozata	105—114
XVI. Kimutatás a tandíjmentes tanulókról	115—116
XVII. Statisztikai adatok	117—122
XVIII. Értesítés az 1914—1915. tanévre	123—124
Az 1915—1916-ik tanévben használandó tankönyvek jegyzéke	125—127

